BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXVIII
D
40
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS VESLINGII
MINDANI,
EQVITIS,

Et in Patavino Gymnasio Anatomiæ, & Pharmaciæ Professoris primarii,

OPOBALSAMI VETERIBVS COGNITI VINDICIÆ.

PATAVII, clɔ.lɔc.xliv.

Typis Pauli Frambotti, Bibliopolæ.
Superiorum permissu.

Digitized by Google

Illustrissimis, atque Excellentissimis Viris,

D. BAPTISTÆ NANIO.

D. PETRO FVSCARENO.

D. ALOYSIO VALARESSIO EQ.

D. MARCI PROCVRATORI.

Patavini Archilycæi Moderatoribus prudentissimis.

Ioannes Veslingius. S. P.

QVÆ in florentissimo Gymnasio vestro, à multis iam annis, rerum naturæ curiosissimi viri publicè tradiderunt, non simplici priscorum auctorum lectione; sed observatione propria sæpius edocti, dum magno vitæ, sumptuumque dispendio, remotas ab Europæ complexu prouincias lustrarunt,

medioſque fugam tenuere per hostes.

Eadem à liuore, & aspersis litigantium contentione tenebris vindicata, sistere vobis, Illustrissimi, atque Excellentissimi Rectores, & ad iudicij vestri solem examinare, tam officij mei ratio, quàm debita summis vestris meritis obseruantia postulabat. De Opobalsamo enim agitur, eximio medicamento, cuius stirpem impenso quondam studio, regijs hortis Palæstina colebat; nunc Arabia mercium odoratarum fertilitate beata,

patrio gremio feliciter fouet, atque educat. Perditam eam esse, vulgata dudum fama, etiam eruditis hominibus imposuerat. Donec è Veneta nobilitate tot clarissimi viri, qui Byzantio, Tripoli Syriæ, & Cahiro subditis Serenissimæ Republicæ præfecti, salutarem balsami lacrymam, in lucem postliminio reduxerunt, ut iam auspiciis horum, in urbe ipsa Venetiarum, non in Museis tantum illustrium ciuium; sed etiam publicis aromatum tabernis; longa annorum serie facilè quærentibus obuia fuerit, atque etiamnum obvia nobis sit. Quo mihi maior illorum ingratitudo videtur, qui rem a tot seculis Veneto beneficio orbi Europæo redditam, et potissimùm à Prospero Alpino, Lycei vestri professore quondam celeberrimo, scriptis abundè patefactam, ausi fuerunt obscurare iterum, & ab officinis medicis,

— ultra Sauromatas, & glaciale
Oceanum —

relegare. Idque dum Opobalsamo, partim notas assignant eiusdem naturæ penitus repugnantes; partim rarissimæ cuiusdam, & ineffabilis fragrantiæ speciem induunt, nunquam tamen sensu narium ab ijs perceptam. Itaque secutus vestigia doctissimorum hominum, contra instandum, et utilissimæ resinæ facultates ac substantiam, ex veterum, qui acuratissimè pleraque complexi, monumentis reuocandam esse duxi. Non tam ut stabilirem, quæ nobilissimis Venetorum consulibus, atque antecessoribus meis, rata probataque fuere; quàm ut rei medicæ præsidium assererem, in propulsandis funestarum ægritudinum periculis insigni virtute paucissimis post habendum; quoque Mithridatis & Andromachi saluberrima antidota, sine virium euidenti detrimento, carere non possunt.

Quic-

Quicquid est, in paucularum chartarum angustias contractum, oculis vestris summittere non dubitaui. Neque ingratum fore arbitratus donum, quod per se non magnum, pondus ab animo meo accipiet vniuersum. Dedi enim, quod hoc quidem tempore optimum habui, in omni literario meo prouentu. Cætera beneuolentia vestra commendabit, qua me publicis, geminatisque Gymnasii vestri muneribus admotum, non promptè minus suscepistis: quàm constanter hactenus, & liberaliter fouistis. Neque aliud de vobis mente præcipere debui qui inuictâ virtute Atlantes, cælum patriæ sustinetis, omnia pro Iustitia prudenter, pro communi ciuium salute strenuè, pro uniuersa Republica piè geritis. Quique inter grauissima Senatus onera, hunc saltem laborum fructum consecuti estis, ut vos non publici tantũ consilii clarissima sidera, sed etiam Sapientiæ penerale, perfugiumque omnis doctrinæ seculum hoc fateatur. Numen illud veneror, ut seruet amplissima rei Venetæ decora, annorumque semper renascentium felici serie diutissimè prosperet.

Digitized by Google

IOANNES VESLINGIVS
Lectori suo. S.

Actum, ut aiunt, haud immeritò agere videar, quod post laudatissimum Prosperum Alpinum, antecessorem meum, de Opobalsamo scribere voluerim. Illoque ipso, quod inclyta suaueolentibus syluis Arabia producit, & in hanc usque lucem finitimis populis subministrat. Vix enim quicquam est, circa balsamici ligni, seminis, succique præstantis naturam, & actiones, vel intellectu difficile, vel sensibus obscurum, quod admota veluti clarissima face, non sic illustrarit, ut qui de tenebris adhuc, & caligine conqueritur, cum iure cum veteri dixeris Comico.

Τυφλὰ τὰ τ᾽ ὦτα, τόν τε νοῦν, τάτ᾽ ὄμματα.

Scripserat P. Alpinus, tum ut arti medicæ desideratum aliquot seculis medicamentum restitueret, tum eorum expectationi satisfaceret, quorum intererat, historiam ipsam Opobalsami, salutaris scientiæ cultoribus iterum innotescere. Inuitarunt autem optimum virum, præcipuè doctiores sui temporis pharmacopœi, ut Theriacam Mithridatumque composituri, (scilicet antidota quæ Opobalsamo deficiente non parum ab ęstimatione pristina decedebant,) palàm factis legitimis eiusdem notis, & natali solo, deinde excellenti hac resina liberius uti, fruique possent. Miscuerunt igitur Arabicum balsami succum magnis alexipharmacis peritissimi quique. Veronę Ioannes Pona, & Franciscus Calceolarius, materiæ medicæ indagatores

gatores

Digitized by Google

gatores ſolertiſſimi. Bernardinus Cicala Brixiæ. Neapoli Ferrandus Imperatus, rerum naturę ſcriptor, indagatorque indefeſſus. Lucæ, Balthaſſar & Michael Campii, varia doctrina, artiſque pharmaceuticæ cognitione percelebres. Frequentius autem magnorum Hetruriæ ducum lectiſſimi pharmacopęi: tandemque Romę egregii viri, Vincentius Panutius, & Antonius Manfredus. Quorum hic Pharmacopolio præfectus, quod non tenui cenſu; ſed regiis impenſis, pauperum neceſſitati inſtruxit, Eminentiſſimus FRANCISCVS Cardinalis BARBERINVS: beneficium illis exhibiturus, tantò magis cœleſte Deoq; gratum, quantò propius diuinam munificentiam, hoſtimenti nullius indigam, attingit.

Vt mirari etiam ſubeat, utcunque paucis luſtris ab Alpini noſtri deceſſu exactis, iterum de Opobalſamo ſcribendum fuiſſe, impellentibus, tantumque non urgentibus pharmacopœis; quamuis ob cauſam occaſionemq; omninò diſſimilem. Accidit enim, cum aliquot eorum Arabicam balſami lacrymam examinare conarentur, Proſperi Alpini fidiſſimo ductu, ſiue Latini ſermonis inſcitia, ſiue defectu libelli deſtituti, & vulgarium Dioſcoridis interpretum verbis inhærentes, ut circa liquoris balſamici ſubſtantiam, inhæſionem, maculæ inductionem, coagulationem, diſſolutionem, eos incurrerint paralogiſmos, ut rē incognitam damnare, falſi fictique inſimulare, non erubuerint. Grauiore deindè affectuum impetu, ultra metam rectæ rationis abrepti, ſpreta clariſſimorum Medicorum ſententia, virorumq; induſtriorum exemplis inſuper habitis, Aduocatos ſibi quæſiuerint, quibus hic potiſſimùm

ſco-

ſcopus propoſitus, ut Proſperi Alpini candorem, ſi qua poſſent parte ſugillarent, virorum in cognitione Opobalſami verſatiſſimorum ſenſum, ac voces eluderent; fidem etiam eorum ſuſpectam redderent, qui propius natales balſami terras acceſſerunt,

Eoaſque domos Arabum ——

Summa, quibus nihil magis curæ eſſet, quàm ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, reique incognitæ ſibi, quiduis potiùs tribuere, quàm quod eius naturæ, hominum peritiſſimorum conſenſus detulit.

Subuerterunt tamen has machinas, ſolidâ doctrina, virtutumque omnium comitatu clariſſimi viri, Petrus Caſtellus, Baldus Baldus, Balthaſar Bonannus, Franciſcus Perla, publicis ſcriptis Opobalſamum pharmacopœis incognitū aſſerentes. Quibus hæc, quæ veritatis tuendæ ſtudio ſuffragatur ſummitto, tantum cedunt,

Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis.

In iis tamen hanc mihi præcipuè operam ſumpſi, ut oſtenderem, nihil à P. Alpino de Balſami ſtirpe, lacrymæque præſtantis vel criteriis, vel facultatibus, literis diuulgatū fuiſſe, quod non Dioſcoridis, inter veteres de Opobalſamo ſcriptores πλείους ἀριστεύοντος, doctrinæ optimè conſentiret. Peregrino deinde Pitorio me patefacerem, cui quæ de controuerſo liquore teſtatus fueram, parū liquidè conſtabant. Tuum erit, amice lector, æquiter omnia, & remoto, ut dicitur, velo expendere, quum nobilis ea, de qua contentio eſt reſina, haud ſecus; quàm priſcum illud, ſacrumq; طيب خاصة, ex aromatis ſuauibus compoſitum unguentum, Deo, bonæque Valetudini conſecrata fuerit: quorum illum, atque hanc, ut propitiam habeas, ex animo voueo.

In Vindicias Opobalsami
Perillustris & Excellentissimi Viri

IOANNIS VESLINGII

EQVITIS,

Et in Patavino Lycéo Anatomen, & Pharmacian in prima sede profitentis,

ELOGIVM.

Balsama odoratis demessa Orientis in oris
Sacrilegæ Solymis surripuêre manus.
Cortice dissecto iam non opobalsama sudant,
Ulla nec in cornu gutta serena fluit.
Sic periisse putant pretiosum vulgo liquorem,
Partus Iduméi qui fuit ante soli.
Hunc tamen in lucem reuocat VESLINGVS apertam;
Nec sinit in terris ligna beata mori.
Nempe ijdem manant fragranti è stipite succi,
Ploratu quondam quos sua planta dabat.
Eia age, vir sapiens, tibi fac durabile nomen,
Ut longùm durat Balsami amœnus odor.
Hoc Arabes, Indiue ferant; tibi laudis odorem
Hic liber vltra Indos, vltra Arabasque feret.

Scipio à Grandimonte.

Digitized by Google

PRima Palæstinæ cessantia balsama ferro,
VESLINGI calamo iam rediuiua vigent.
Hæc equiti diues Nilo dedit arma Cairus,
Hæc Latio Solymis ille trophæa tulit.
Fidis plus oculis, quàm famæ credimus uni:
Inde licet famæ sit quoque nata fides.
Redde nouo meritos victori Roma triumphos:
Innocuus turbis præstat in Vrbe liquor.

Ioannes Rhodius.

Noi

Digitized by Google

Noi Reformatori del Studio di Padoa

HAuendo veduto per fede del Molto R.P. Inquisitore del S. Officio di Padoa, che nel Libro intitolato Ioannis Veslingij Opobalsami Veteribus cogniti Vindiciæ non si troua cosa alcuna contra la Santa Fede Catolica, inparimenti per attestationi del Segretario Nostro, non vi si troua cosa alcuna contra Principi & buoni costumi, concedemo licenza, che sia stampato, douendosi d'osseruar quanto per legge in proposito di stampe, con conditione che non sia venduto se prima non vien presentato vno per la Libreria publica, giusta la parte dell'Eccell. Senato de 2. Decemb. 1622. In quorum fidem, &c.

Venetia a' 3. di Nouembre 1643.

{ Batista Nanni Reff.
{ Pietro Foscarini Reff.

Aluise Querini Seg.

Ioanni Veslingio Equiti, Viro clarissimo.
Aloysius Quirinus S. P.

VIndicias tuas Opobalsami veterum, contra recentiorum quorundam inscitiam vidi, legi, & approbaui. Veslingii enim sunt, hoc est, doctissimi viri, qui scientias omnes callet, & in his studiosissimè summo posterorum fructu ætatem consumpsit. Laudent ii qui profitentur tanta hæc, cum illa degustarint, palatoque suauissima experimento comprobarint. Quare quantò citius effice ut edantur, &c.

† 2 Die

Die 16. Octobris 1643.

Opus cui titulus Ioannis Veslingii Opobalsami Veteribus Cogniti Vindiciæ, quod fuit examinatum ab Excell. D. D. Ioanne Cottunio, & Octauio Ferrario, cuius initium, Quæ in florentissimo, &c. Et finis, Laboremus, &c. fuit pro impressione Paduæ visum etiam & approbatum sup. Die, & anno, cum nihil contra fidem, Principes, seu bonos mores in ipso reperiatur.

Ita est ego Fr. Antonius Vercellus à Lendenaria
Inq. Generalis Paduæ.

Eruditissimum hoc opus Præclarissimi, & Excellentissimi Ioannis Veslingii Equitis, & in Patauina Vniuersitate Botanices, & Anatomiæ Primarii Professoris, Hortique medici Præfecti; cui inscriptio, Opobalsami Vindiciæ, Ego Ioannes Cottunius diligentissimè, ac summa cum voluptate perlegi. Nec quicquam in eo reperi à Catholica pietate morumue probitate deuium. Quin uerò doctrinæ soliditate, & singulari elegantiæ candore ita vbique est firmatum, atque inspersum, vt per manus, & ora doctorum hominum volitare mereatur. In quorum fidem, &c.

Ioannes Cottunius
Philos. primi loci ordinarius
qui supra.

Reuerendissimi P. Hæreticę prauitatis Quæsitoris iussu, Vindicias Opobalsamo ab Ioanne Veslingio Viro Clarissimo latas legere, pretium fuit. Quo in opere, non modo nihil occurrit quod Christianum lectorem moretur, aut turbet, quodque politica toruitas secus dictum interpretetur: sed suus superis honos constat, qui in eo succo quoddam immortalitatis simulacrum posuerunt: nec indignatur superis æqua potestas Regium liquorem in ordinem priuati usus cogi, qui omnem seculi morumque tabem procul habebit. Patauii VII. Kal. Nouembris MDCXLIII.

Octauius Ferrarius
Eloquentiæ, & Græcæ linguæ
Prof. ordinarius.

INDEX

INDEX
MEMORABILIVM IN VINDICIIS.

bal-

recens

bal-

Succi

Digitized by Google

Xylo-

Digitized by Google

Errores operis properantibus relicti, pagina lineaque subiecta, ut sequitur corrigantur.

In præf. ad Lectorem eum : iure

Pag. 2	Lin. 7	propius	Pag. 47	Lin. 32	curæ
3	18	Alpinus Marosticensis	47	37	vergat
7	28	auiditas	47	40	odoranti
8	29	transigens	49	10	colorem
10	16	concreti	49	21	incessabilem
14	18	varietatem	50	12	pharmacopoliis
20	23	myropoliis	51	40	inerti
22	16	abiecisse	53	13	amicitię
24	1	coercens	54	14	reiiciendum
25	17	irrorato	54	26	aperuerint
26	40	instillandum	54	30	æternaque
28	9	spissatione	55	9	larvas
31	6	abiete	55	11	nomine
31	9	equi	55	35	artificiosa quadam
35	33	propius	57	37	ὑγιαίνειν
37	33	quo	67	22	theatro
39	16	confusarum	70	19	homine
41	3	variarum	77	38	nihilominus
41	22	disperdere	80	41	Germaniæ
42	21	Epidaurius	82	16	crocos & in
43	4	Theriacam	83	11	Alteram
43	14	difficultatum	84	41	succus
44	12	id	87	9	sententia
44	35	suarum	87	27	iratum
45	3	curiosè	95	16	non idem
46	40	contraria			

Digitized by Google

IO: VESLINGII OPOBALSAMI ANTIQVIS COGNITI VINDICIÆ.

QVO sunt, quæ res clarissimas, usuque maximas, spissa nocte involuunt. Incuria generis humani, & vana cura: quorum altera desidiæ torpentis abortus est, altera prurientis ingenii morbus molestissimus. Diligentiæ quidem priscorum acceptum ferimus, quod cùm alia quorum possessio vitam nobis jucundam peperit, tum humanæ valetudinis præsidem artem, quę paucarum olim herbarum scientia fuit, multiplici remediorum varietate locupletatam obtinemus. Nihil enim iis intentatum, nihil deinceps occultatum fuit, quod profuturum posteris scirent. Consumpserunt inter experimenta ætatem, diuque virorum illustrium certamen viguit, ne quid emolumento seculorum conjunctum in obscuro longiùs delitesceret. Excitauit percepti beneficii magnitudo gratam posteritatis memoriam, ut rerum utilissimarum inuentores Deorum superum numero miscuerit, aut vitam eorum cognominibus repertorum effecerit clariorem. Meritissimo sanè jure. Quis enim est, ut Lucretii verbis loquar,

Qui valeat tantum dictis, ut fundere laudes
Pro meritis eius possit, qui talia nobis
Pectore parta suo, quæsitaque præmia liquit,

sine quibus nec viuere hominem facile erat, nec valere jucundum. At incuriæ, desidiæque dispar genius, quæ cum veterno suo ante sepulta sit, quàm sepulta, suam pariter atque alienam salutem flocci facit, & ne parata quidem alieno studio bona, avet cognoscere. Radiantem igitur in gemmis naturæ majestatem ignorat, quia non metalla tantum montium; sed obvias etiam terræ glebas intactas relinquit. E nuce nucleum non adipiscitur, quia frangere putamina piguit. Eadem infelicitatem bonis artibus inuexit, dum tradita veteribus salubrium præceptorum semina turpiter abiicit, ut necessum deinde sit, inter nitentia priscorum culta, infelix dominari lolium, & steriles avenas. Verè Theophrastus communem prę cæteris, magisque evidentem rerum in peius deflectentium causam esse

negligentiam, πάντα γὰρ ὡς ἐκ τῶν ἀπαγγελιῶν. Omnia enim per hanc veluti agrestia fieri. Atque utinam hoc tantum; nunc imminuuntur etiam, pessundantur, abolentur. Augent è contrario calamitatem frivolæ mortalium, vanæque curæ. Quas enim turbas non excitat petulca mens, cum extra mundi convexa peregrinatur, lascivitque circa sacros mysteriorum ignes: cum dementium Aloidarum instar, in arcem divinæ providentiæ irrumpit, tantò citiùs fulmine peritura, quantò propriùs culmen cœleste accessit. Nec minus in rerum naturæ contemplatione malè curiosus animus deficit, cum relicta sensuum, & experimenti consultissima via, tantum scabra quædam, & confragosa sibi obiicit, aut spinas colligit, languidum acumen inutili subtilitate exercentes. Pejus operam ludit, cum sententias tantum alienas venatur, vellicat, pungit, jugulat: ignarus faciliùs esse magnorum auctorum cogitata subvertere, quàm opiniones proprias aliorum judicio committere ῥᾷον εἶναι τὸ ἀνασκευάζειν τοῦ κατασκευάζειν. Pessimè omnium exorbitat, cum carpit quæ non capit, præstantissimisque auctoribus stuporem suum impingit: cum è tribunali & veluti rostris pronunciat, de re nec fideli sensu, neque experientia cautâ satis expensa. Idque vel eo periculosius, quo fœdius vel invidiæ, vel auaritiæ virus corruptis affectibus illevit. Hoc itaque præside si petenda nobis suffragia sunt, periit Balsamum, & pretiosæ ex eodem lacrymæ,

Quas ungue duro saucius quondam pluit
Ægyptius fragrante cortex vulnere.

Periit odora suavitate, virtutumque æstimatione excellens medicamentum, adeoque virium suarum dispendium incurrunt, nobilissima veterum antidota, potissimùm illa quæ ob θηρία quæ recipit, auxiliumque θηριοδήκτοις collatum haud immeritò Theriacæ nomen sortita est. Quorum illud, vereor ut in parentem Naturæ maximum optimumque injuriosum sit: hoc in gravissimis morbis periclitantium ægrorum discrimine conjunctū. Quamvis enim deleto imperii Romani nomine, Persarum, Turcarumque violenta manu, quicquid Palestina aut religione venerandum, aut utilitate suspiciendum possidebat, miserabili exemplo pessum iverit, nec dissimile fatum propinquam Ægyptum presserit; adeoque non abs re mentes hominum insederit opinio, deletas pariter fuisse eximias Balsami plantas, quibus excolendis (ob lucrum quod in publicum exindè fiscum redundabat) quamvis paucis in hortis, singularis impendebatur industria. Factum tamen est, mitigatis cœlesti benignitate calamitatibus, ut viri pietate, & genere insignes, Palæstinam atque Aegyptum peragrantes, commentariis itinerum, Balsami nomen veluti Lethæis ereptum undis, hominum iterum memoriæ commendarint. Ipsi quoque proreges, rectoresque provinciarum, principum Christianorum legatis balsamicæ resinæ suavitatem haud inviderint, secumque deinceps in patriam detulerint, variarum ex

Europa

Europa nationum nobiles præfecti, in Syria & Aegypto negotiorum causa degentium. Summam tamen opem, jam vulgi persuasione exempto rebus humanis Balsamo attulerunt, viri materiæ Medicę studiosi, qui post habitis vitæ, sumptuumque dispendiis, plantam Balsami, aut in horto Matahariæ Aegyptio cultam; aut ex recenti natam carpabalsamo viderunt, visamque curiosè descripserunt. Inter hos Petrus Bellonius Cenomanus, Francisci primi Galliarum Regis munificentia dignissimus, qui cognoscenda metallorum, plantarum, animantiumque natura veluti æstro percitus, Græcia, Asia minore, Syria, Aegyptoque perlustratis, Balsami natale solum, plantæque germinantis habitum, & formam utilissimis itineris observationibus posteris divulgavit. Notarat eandem in Aegypto Melchior Guilandinus, Borussus, eruditione, vegetabiliumque peritia seculi sui decus, quem piratis Mauritanis subductum, dignum habuit amplissimus Venetus Senatus, quem in Patavino Gymnasio Rei herbariæ præficeret. Natas è carpobalsamo plantas alebat in Creta Honorius Bellius, eximius Botanicus, quas Carolo Clusio alteri Belgarum Cratævæ, curiosè describit. Palmam tamen in hoc stadio currentibus præripuit Prosper Alpiuus Marosticensis, in Patavino Athenæo Guilandini successor laudatissimus. Nam cum sub Illustrissimo Georgio Hemo, Venetæ nationis consule, triennium ultra in Cahiro Aegypti medicinam faceret, plantas è recentibus Balsami seminibus natas, singulari animi voluptate coleret, allatumque quotannis Opobalsamum ad sensuum rectæque rationis trutinam diligenter expenderet, quicquid olim inter principes veterum botanographos, Theophrastus & Dioscorides fando acceptum, atque ex his alii porrò monumentis literarum consignarant de balsami liquore, ad normam revocavit, historiamq; totam discussis ambiguitatum nebulis in clara luce reposuit. Iamque per Italiæ tractus peritia medicamentorum, & industriæ laude clariores pharmacopęi, adepti ex Arabia Opobalsamum & examine Medicorum præstantissimorum probatum, multis ab hinc annis, omisso succedaneo, regiis antidotis miscuerunt. Secuti laudabile horum exemplum in urbe Roma Antonius Manfredus, & Vincentius Panutius, primarii, spectatæque fidei aromatarii, & allatum ex Arabia balsami liquorem, à præside, consiliariisque clarissimi collegii Medici, tum quatuor urbis archiatris, aliisq; simplicium medicamentorum peritissimis viris exploratum prius, ac laudatum, Theriacæ miscuerunt. Postquam, confecta esset, fama salubritatis expetita plurimis antidotus, irruere ecce pharmacopœi aliquot, & permistum Theriacæ opobalsamum, falsum, fictitiumque clamantes, compositionem apud Pontificem maximum infamare, & tanquam picea transfixi Pythonis sanie corrupta fuisset, proiiciendam, Vulcanoque tradendam expetere, partim invidia alienæ prosperitatis lividi, partim metu agitati, ne paratas domi suæ Theriacas vilior

A 2 titulus

Digitized by Google

titulus, adeoque difficultas emptoris antiquaret. Amoliebatur frementium proterviam summus antistes, quæque singularis eius prudentia fuit, judices cognoscendæ causæ viros delegit, quos faciendæ Medicinæ dexteritate, virtutumque omnium ornamentis præcipuè cognitos habebat. Docere voluit incautos, non theologam; sed medicam esse controversiam: neque litigiosis disceptationibus in Themidis foro implicandam; sed frequenti, sedulaque rerum ambiguarum inspectione, atque inter se comparatione dirimendam. Imò non alios sibi quærere doctores pharmacopœos debere, quam à quibus materia componendorum ipsis præscribitur, & ratio pariter modusque misturæ præcipitur. At illos archiatrorum suorum auctoritate spreta, jam in gurgitem contentionum detulerat turbidus animus, adeòque amisso melioris consilii arbitrio, ne sine cortice deinde natarent, patrocinium Stephani de Gasparis Medici Romani impetrarunt. Hic autem in re sibi incognita, funditùs subruenda, quantum ueri, justiq; finibus excesserit, unius Francisci Perlæ Medici Romani, docta pariter, atque elegans dissertatio, & physicarum oppugnationum propulsatio, clarissimè demonstrat. Imò ne soli in hoc controversiæ freto natarent Opobalsami delatores, tres item pharmacopœos Venetos ad suffragium sibi ferendum impulerunt, quos cum Petrus Castellus, in Mamertinorum Academia Sicula, primarius rei Medicæ professor, acrius invaderet, eorumq; Theriacis inclementer diceret, ne vox & latera deesse viderentur à Peregrino Pitorio Medico advocationem quæsiverunt. Qui dum ex virorum doctissimorum scriptis, Opobalsamum falsum, fictitiumque eruere conatur, Epistolas quoque meas ad Baldum Baldum in Romano Gymnasio practicæ Medicinæ professorem clarissimum, quarum una natalem hoc ęvo balsami terram, illiusque varietatem retuli: altera, probatum ab ipso Opobalsamum, legitimum testabar, sic obvertit, contraque sensum meum detorquet, vt me non legitimum, sed terebinthina vitiatum, & communi tantum Opobalsami nomine subornatum succum asservisse persuadeat. Huic ut paucis me declarem, partim Medicæ facultatis emolumentum exigit, cui remedii utilissimi, de quo agimus, accessio debetur; partim fides, quã prudentissimis archiatris, in liquoris accusati probatione ingenuè datam, pari constantia inviolatam conservabo. Aeternum illum bonorum omniũ auctorem testatus, verique consciam mentem, me nihil hic, vel amicitiæ, vel precibus dedisse; sed inscitia aliquot pharmacopœorum abiectum liquorem, iam ante inter Arabes à me sæpius observatum, & examinatum, postquam cunctis decenter notis exploraveram, verum, legitimumque Opobalsamum pronunciasse. Proponam autem prius quid annos ultra quinque, dum in Aegypto sub Illustrissimis viris Aloysio Cornelio, & Ioanne Donato Venetorum consulibus, liberali stipendio medicinam feci, de Balsamo, eiusque liquore cognitum mihi fuerit, tum quod hic ipse receptum

antiquitùs

antiquitùs Opobalsamum sit, ex optimorum apud priscos autorum sententia, post eximium antecessorem meum, Prosperum Alpinum, brevibus subiiciam.

Est itaque plantæ Balsami natalis tellus Arabia, odorifera illa, dives, ac beatæ cognomine olim inclyta. Odorum enim ea circumfluit copia ut fastidium incolis pariat assiduitas voluptatis, imò καρηβαρίαν, gravedinem inferat capiti, quam priscos Asphalti nidore & tragopogone discusisse refert Strabo, eosdemque reges suos παρὰ τοὺς κοπρῶνας, circa sterquilinia sepelivisse. Divitias accumularunt auri glebulis, Beryllo Smaragdoque junctis, quibus metalla in confiniis scatebant. Potissimùm verò desideratæ Europæis populis mercis ingenti pretio, qua juxta cum Indis, & Seribus minima computatione, millies centena sestertium millia, annis omnibus Imperio Romano adimebant. Beatam faciebat, ut seriò conqueritur Plinius, hominum etiam in morte luxuria, cum honori cadaverum acervatim congererent, quæ Diis per singulas micas dabantur. Excitabat hæc eius felicitas, avidam apud summos dynastas, imperii dominiique sitim. Alexander Macedo ab Indis redux, Arabiam sedem sibi regiam constituere decreverat, jamque illius invadendæ prætextus dabatur, utcunque levis, ἐπειδὴ μόνοι τῶν πάντων οὐ πρεσβεύσαιντο οἱ Ἄραβες, quod soli inter omnes, haud oratores misissent Arabes, summissionis aut amicitiæ nuncios. Vexabat eadem Augustum Cæsarem cupiditas, qui cum exercitu mittebat Aelium Gallum, ut regionem; & gentem perquireret, cum spem aleret certam, aut divitibus se amicis usurum, aut hostes superaturum intactis opum thesauris celebres. Nec voto tamen potitus Cæsar, quum Sylæus Nabatæorum legatus, patriæ, propriisque rebus studens, Aelium per ambages duceret, atque à preda quam inhiabat abduceret. Strabo incolas μέγιστον ἔθνος, gentem maximam non injuria appellavit. Equidem ruente jam mole sua Romanorum imperio, quantum illius ex adverso gloria se protulerit, notum est ex historiis. Constantem Byzantii imperatorem prelio profligarunt. Irenem, & Heraclium tributa sibi pendere coegerunt, cum Syria, & Palæstina primò, hinc Perside, atque Aegypto potirentur. Sub Abdalla Duce Africę maritima, sub Muza Hispaniam domarunt, vix integro seculo magnis triumphis Europæ universæ formidabiles. Quamvis autem Tomumbejo ultimo Aegypti, Syriçque rege à Selimo Turcarum imperatore deleto, Arabes quoque sub validam eius manum concesserint. Retinent tamen eximia priscæ virtutis documenta. Duodeni anni sunt, ex quo insatiabilem proregum avaritiam exosi, jugum Thracicum excutere ausi fuerunt, bis, dum in Aegypto persisterem, frustra bello petiti. Possederunt olim aromatum pretiosorum omne genus, sedulo cum propinquis Indis, & Aethiopibus commercio. Potissimùm autem odoratis in sylvis, collibus, montibusque propriis, Myrrham, atque ex eadem contusa modicè stillan-

tem liquorem, veteribus ideò Stacten dictum. Maximè Olibanum, cuius primos omnium Arabes commercium fecisse refert Plinius, tum بلسان Balsan ipsis dictam plantam, Græcis scriptoribus βάλσαμον, Balsamum, & ex ea collectam singularis suavitatis resinam, quam دهن بلسان dohen balsan nominant, pingue quid ex balsamo, lentum, inungique aptum innuentes. Greci simpliciter Ὀποβάλσαμον, Opobalsamum nuncuparunt, sive Balsami succum, vocabulis deinceps à Latinis retentis. Nascitur, non in παραλίοις maritimis tantum, ut Strabo prodidit; sed etiam mediterraneis, editis, planisque locis, sine cultu, & cura hominum frequentissima. Vt Larimnum taceam, Straboni εὐωδέστατον θυμίαμα, suffimentum suavissimum, herbasque alias insigni fragrantia sensum narium demulcentes, quas ob habitum, moremque soli singularem, nobilis peninsula producit. Sedulam tamen Arabes ab omni ævo dederunt operam, ne stirpium apud se odoratarum notitia ad exteros pertingeret: idque palam est in solo ture, cujus licet maximum proventum ad provincias vicinas extruderent; arborem tamen eiusque cultum studiosè celabant, cum tanquam Numini sacrã venerarentur, certisque tantum, ac religiosis familiis incisionem caudicis committentes, ne conspectum quidem eius profanis indulgerent. Hinc ille circa turiferæ arboris faciem veterum scriptorum dissensus, aliis eam folio pyri, terebintho aliis, aliis lentisco similem tradentibus. Iuba Rex, iis voluminibus, quæ scripsit ad C. Cęsarem Augusti filium, fama Arabię ut loquitur Plinius ardentem, eandem arborem intorti esse caudicis retulit, ramisque aceris Pontici, quę omnia ex Arabia venientes legati incertiora fecerunt, utcunq; virgis arboris in Italiam commeantibus. Nec minor veterum de Myrrha discrepantium sententiarum conflictus observatur. Arborem eius Iuba Olusatri similem tradidit, nonnulli Iunipero compararunt. Folium quidam olivæ contulerunt: liquorem ipsum myrrhæ è turifera arbore prodire memorabant. Vt haud immeritò expressa Plinio vox sit. Res in Arabia gessimus, & arma Romana in magnam eius partem penetravere, C. Cæsar Augusti filius gloriam indè petiit, nec tamen ab ullo, quod equidem sciam Latino, facies arboris tradita est. Eandem in cognoscendo Balsamo difficultatem experti fuere veteres, cum jam ad Iudęos, & Aegyptios translata planta, regiis tantum inhortis impenso studio coleretur. Hodiè, quando Christianos, non propter animi curiosi sagacitatem; sed religionis dissidium, hostili affectu persequuntur, quis speret, quicquam apud Arabes accuratiùs ab iis pervestigari posse? Vix Solymis liberius oculos circumtulisse advenæ Christiano impune fit; quantò minus in regione illa, quæ Mahometis incunabulis, & sepulchro, venerabilis præcipuè sectæ ipsorum habetur. Cœtus peregrinantium hominum, etiamsi communibus sacris addictorum, denos ultra dies apud se non ferunt; adeòque ne diutius subsistant, publico Setiffi edicto facessere jubentur.

tur. Primum Balsami plantas, è patrio situ ad exteros detulisse ferunt, Sabæis Arabibus imperantem Reginam, cum eas Salomoni, sapientiæ fama longè clarissimo regi, inter alia pretiosa munera dono daret. Cuius rei cognitionem, etiam Iosephi Historici æuo, nondum memoria Iudæorum temporis diuturnitas exemerat. Attamen errasse largiter Iosephum contendunt, quod imperatricem Sabæorum, *γυναῖκα βασιλεύουσαν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Αἰθιοπίας*, regnantem apud Aegyptios & Aethiopes mulierem scripserit, quum neutra harum regionum aromatum divitiis, auri, gemmarumque metallis olim claruerit. Neque Aegyptus in اقاصي الارض in finibus terræ priscis cognita sit, unde reginam illam venisse perhibet scriptura. Neque Aethiopia, quæ in Africa ad Austrum, & Occidentem se porrigit, Balsami unquam productione celebris fuit. De Aegypto Iosephum difficulter excusem; facilè de Aethiopia. Huius enim nomen commune est locis omnibus sub fervido Sole positis, quibus, ut Cari nostri verba usurpem,

Degunt nigra virum, percoctaque secla calore.

Itaque veri simile est, ad Asiaticos respexisse Iosephum, non Africanos Aethiopes, quibus Arabes illi *εὐδαίμονες* haud accensentur. In sacris utiq; scriptis, Græci codices Imperatricem illam, *βασίλισσαν νότου*, Reginam Austri designant; sed Iudææ respectu, idque communi Aethiopibus terrarum situ. Pressiùs autem Arabum libri ملكة التيمن, meliket el tiamen, Reginam Tiamàn, sive Iamàn nominant, qua appellatione etiãnum, Arabia felix omnis, & præcipuè qua parte ad latus Mechæ dextrum se diffundit, hodiè gaudet: يمين Iemin enim dextram significat. Iterum Arabibus Balsami stirpes subduxit Caitbeius, quibus hortum Aegyptium Mathariç exornaret, Arabia tota bello domita, ut recentiore annalium fide perhibetur. Hunc proreges deindè Aegypti plures secuti, prout singulos aut curiositas humani ingenii, aut omnia involandi auditas impulit. Collectum è Balsamo suavem liquorem, ab antiquissimis seculis, ad Persas, & Syros ante detulerunt Arabes, quàm in Regios Palæstinæ, atq; Aegypti hortos planta recepta fuit: adeoque nobile illud vulneribusque levandis expetitum צרי seri, quamvis communem resinæ significationem præ se ferat, à montibus Gilead (non semel annuentibus divinis literarum monumentis) aliis cum mercibus in Palęstinam asportatum, hoc ipsum ex Arabia profectum Opobalsamum fuisse, claris auctoribus persuasum est. Ibant ex Arabia felici mercatores frequenter Damascum: nec longius à Sabæis ad ipsum Hierichũtis *φοινικῶνα*, seu palmetum, quàm dierum quinque iter, metitur Strabo. Cur autem Theophrasti ævo, & vigentibus imperii Romani rebus, Balsami curam susque deque habuerint Arabes in obscuro vetustas premit. Probabile tamen est, cum & Theophrasto superstite, in Syrię Palæstina studiosè jam excoleretur, & Cęsarum

tempore

Digitized by Google

tempore Balsamum ferret fiscus, neque unquam numerosior ante planta fuerit: imò sic propagatos in Iudæa balsamiferos παραδείσους afferat Solinus, ut latissimis etiam collibus Opobalsamum exciperetur: adeoque ab Arabibus non amplius peteretur, aut operę pretio merito vendi inter Aegyptios, Syrosque non potuerit, ab iisdem ad Persas, Indosque propinquos fuisse delatum. Quin, cum ex aliis odoratis mercibus abundè quęstus afflueret, contingere potuit, ut labori parum utili supersederint Arabes, qui tenui lentèque mananti lacrymæ, circa singulos ramulos sub ardenti sole colligendę, atque abstergendæ impendendus erat, præsertim cum auctore Strabone, ἀργοὶ καὶ ῥάθυμοι τοῖς βίοις, segnes essent Arabes, vitamque curis & molestiis sejunctam agerent. At mutarunt se deinde rerum memoriæ. Nam ut superius memini, cum gravi bellorum turbine, tum Palęstina, tum Aegyptus affligeretur, jamque perditis cultoribus, alieno in solo non infeliciter hospitatæ Balsami plantæ, penitùs periissent: excitavit iterum Arabes ad cultum pretiosę stirpis, amissi proximis in provinciis Opobalsami desiderium. Longè verò magis, ex quo tempore, crebris Lusitanorum, Belgarum, Anglorum, in sinum Persicum navigationibus, maximam partem in Europam avehuntur gemmę, & aromata, quibus Syriæ, & Aegypti emporia quondam Arabes ditabant, indigenis mercibus, gummi, olibano, mirrhę, balsamoque diligentiorem operam navant. Has quocunque possunt pretio, Persis, & Meccam, quot annis commeantibus mercatoribus divendunt. Concurrit in Aegyptum è variis imperii Turcici regionibus, ingens hominum multitudo, ut ex veteri instituto, solennem versus Meccam peregrinationem celebret, adeòque حمل الكسوة, deportationem vestis. Sic enim appellant ex serico viridi, auroque pictum undique velum, quod præter alia ad Seriffum munera Byzantio mittit imperator, ut Mahometis in Medina sepulti monumentum cingatur. Init profectionem Caravana sive cœtus peregrinantium, die decimo post Ramadani mensis festum, quadraginta in abitu transigens, totidemque in reditu. Defert secum in Cahirum Aegypti vestem Mahometis veterem, cuius pars Byzantium ad imperatorem remittitur cum muneribus; partem prorex Aegypti sumit, atque inter proceres urbis dividit. Inter alias autem merces, & textiles è Xylosericoque subtilissimos pannos, Opobalsamũ afferunt mercatores, Balsamique fructus, & ramos. Simplici omnium, & constanti assertione, à quo tempore Selimus Imperator in Aegypto atq; Arabia rerum potitus est, nullo non anno festiva ea peregrinatione, tum præpotentibus Turcarum monarchis, eorumque præfectis Opobalsamum à Seriffo transmitti, tũ in Mecca, & Medine, à quàm plurimis emptum, in amplissimi imperii urbes nobiliores deferri: quæ mihi quidem, & quotquot jam diu exactis annis in Cahiro Aegyptio degerunt Europeis hominibus certissima sunt. Ramuli Balsami, quos عود البلسان lignum Ba-

sam

sami, adeòque cum Græcis ξυλοβάλσαμον appellant, teretes sunt, & recti, nodulis inæqualiter obsiti, externo corticis colore subrubro, interno viridi ligno candicante, medulloso, suavem Opobalsami odorem attriti fractique reddentes. Quamvis illius, dum sub inclementi sole longo advehuntur itinere, multum ante resolvitur, quàm in Aegyptum ramuli perveniant: plurimùm, antequàm in Europam: nisi recenter empti, ex Alexandrino portu secundantibus ventis citiùs adducantur. At fructibus, quos حب البلسان, baccas Balsami, adeoque καρποβάλσαμον nuncupant, singularis est magnitudine, figura, coloreque cum Terebinthi fructibus similitudo. Calyculo innituntur exili, à rotundo ventre in utrumque extremum leviter attenuati. Membrana velantur exterius nonnihil striata, fuscoq; rubore decolorata, exili: reliquis indumentis densioribus, sub quibus semen asservatur, flavescente melleoque succo uberatum. Linguam gustantis blando amarore atque acrimonia vellicant, & suavi Opobalsami halitu odoratum demulcent. Rugosior senescentium facies, jamque exhausto vetustorum liquore, ferè inanes intus folliculi deprehenduntur; jucundo tamen si terantur odore, consumpti succi grata vestigia diutius manifestant. Afferuntur hi fructus nonnunquam satis integri, ut non in Aegypto tantùm terræ commissi germina promant; sed in hoc pariter inferioris Italiæ tractu, non semel plantas aliquot dederint Danioto nostro, diligenti feliciq; stirpium exoticarum cultori, cũ Illustrissimi Dominici Mori Tarvisinum prædium, plantis lectissimis exornaret. Viderunt apud ipsum vegetam Balsami sobolem, Eminentissimus Cardinalis Aldobrandinus, Petrus Asselinæus, & Gulielmus Sohierus, ille medendi peritia; hic Attica eruditione, florumque venustiorum studio non è multis, manantem è folii decerpti pediculo fragrantem liquorem odorati. Conspectum mihi optimę notę Opobalsamum, antequam in Orientales proficiscerer provincias, Venetiis, apud Illustrissimum & Excellentissimum Ioannem Iustinianum, nunc pro Serenissima Republica Veneta ad Ferdinandum tertium Rom. imperatorem legatum. Apud Pompeium Sprechium, virum optimum, atque inter Venetos aromatarios peritissimum. In Aegypto deinde apud Othomanum Abutalibem, Mustafæ proregis vicarium, quod eo ipso anno dono à Seriffo Arabum dono acceperat. Resina autem erat liquida, flavescens, pellucida, odore supra terebinthinam, eximiaq; suavitate grata. Sinceritatem eius, an adhuc illibatam judicaret, cum sciscitarer, guttam liquoris, aquæ amplo in vase detentæ instillabat, quæ momento disparens, mox tenui atque albescente pellicula, superficiem totam obducebat, quam cultri cuspide iterum collectam educebat totam, spissiorem, inodoram, & manifesto coloris dispendio lactescentem. Frequentius porrò singulis annis ex Arabia delatum in Cahiro vidi, & examinavi, præcipuè facem prælucente, Illustrissimo civium Venetorum con-

sule, Aloysio Cornelio, viro cum antiquitatum Aegyptiarum diligentissimo investigatore, tum Opobalsami, quod sæpius in patriam mittebat, acri pariter, ac docto censore. Deferebatur à mercatoribus in lagenis, quibus derepentè apertis, qui nares admovebant, prodeunte à liquore acrē halitū, vix præ molestia sustinebant. Hujus quod superiora vasculi occupabat, tenuius semper, liquidius, clariusque notavi; idque sejunctum a partibus reliquis, vitroque puro conservatum, halitu mox gratiore se commendabat. Minus clarum, ac tenue, quod medio vasis continebatur, eoque minus adhuc, quod fæcibus proximum, nidore quodam injucundo fragrantiam odoris violabat. Legitimum sincerumque judicabatur Opobalsamū, cujus gutta aquæ indita, mox per summum ejus tenuem in telam expandebatur, styli deinde acumine integrè recolligebatur, evidenti pallore lactescens: quod odorem cum allati recenter Balsami fructibus, & ramulis eundem spirabat, amarore, & mediocri acrimonia linguam gustantis perstringebat. Cujus gutta lacti instillata, per superficiem celeriter diffundebatur, cumque stylo revocaretur, concretæ secum lactis portionem ducebat. Denique veste excepta gutta, quo primùm insederat orbe persistebat, neque in latum profundumque se spargebat, sicque vel humida etiamnum, tepidâ subindè admotâ, frictuque leni tollebatur, vel siccata, digitorum impulsu abscedebat. Hoc non Veneti tantum nostri; sed Galli, Siculi, Angli, Belgæ, confidenter sibi comparabant, cum non aliud, meliusve foret, quod Theriacæ miscebant Medici, qui in Morestano Cahiri pro imperatore Turcarum antidotum Andromachi componebant. Impellebat eos præcipuè quod ad virulentos serpentium morsus nihil efficacius pollere uno ore testarentur Arabes, apud quos frequentes esse has feras, καὶ δῆγμα ἔχοντας ἀνίκητον, præter alios è veteribus, Strabo prodidit. Ad pestilentis utique veneni vim, aut abercendam, aut domandam, haud scio, utrum hoc ipso, de quo loquor, balsami succo, inter magnates Aegyptios, vel usu receptiùs, vel æstimatione majus quicquam fuerit, cum nullo non anno, vel Tunetensium, vel Byzantinis triremibus, Alexandriam primò, deindè & propinqua in oppida, lues inveheretur. Assumunt, aut simplicem liquorem, aut quod utilius est, pulvere probati adversus pestem medicamenti, largiore dosi permistum. In publicum prodeunt, nares eodem, & pectus, sive præcordia delibuti: adjectoque Agallocho, & ambra, hypoglottides parant, quas ore diutius circumferant.

Mihi quoque volupe fuit, cum medicinam inter Aegyptios facerem, grato hoc, & familiari proceribus medicamento, frequentius uti. Expertus autem sum eximium, & salutare, ad graves lienis, renumque obstructiones summovendas. Ad impediendam, sistendamque pulmonū putredinem maximè profuit, syrupo symphyti maculosi dilutum, & arteriæ asperæ crebro linctu insinuatum. Compertum mihi idem successu singulari, in

Al Manſore equite Arabe, diuturno renum ulcere laborante, cum id florum hyperici, roſarumque pulvere denſatum, boli forma ſumeret. Quantum purgandis, glutinandiſque vulneribus Naturæ opitularetur, magnis experimentis, etiam in vulgo percrebuit: noruntque rem optimè ludiones Ægyptii, cum ſtipem à plebe, horridioris ſpectaculi motu facilius impetrarent, laterum, brachiorum, pedumque cutem, plurimis hinc inde ſagittis ſibi transfigi patiuntur. In variis denique chronicis morbis quid præſtet, & quibus in cuticulæ cura blandiatur, Proſper Alpinus libro de Plantis Aegyptiis, pluribus complexus eſt.

Hunc itaque tam excellentem liquorem, à Mauro ſibi oblatum è Mecca redeunte, pretio admodùm tolerabili, emit in Cahiro vir honeſtiſſimus Coſmus de Nigris, per annos viginti quatuor Venetæ nationis in Aegypto pharmacopœus, integritate vitæ & artis ſuæ peritia inſignis: quippè cui penitiſſimè cognitum erat, hunc eundem eſſe Balſami ſuccum, quem tot exactis annis clariſſimi Venetæ, Gallicæque nationis conſules, & eorum Medici, modis propoſitis prius examinatum, patriæ proceribus, & amicis tranſmiſerant. Venetias reverſo Coſmo, non opus erat de hac nobili merce, ſuſpenſa, ut aiunt, hedera: protinus enim emptorem nactus eſt, à quo deinceps Antonius Manfredus, & Vincentius Panutius, pharmacopœi Romani, Opobalſamum hoc, in theriacæ componendæ uſum conſecuti ſunt. His verò concinnata jam antidoto, quas turbas dederint invidi æmuli, tetigi ſuperius. Quorum ob pervicaciam factum eſt, ut tantum non projecti cum theriaca liquoris partem, opera reverendiſſimi Epiſcopi Tomaſini, Patavium ad me curaret Baldus Baldus, vir animi, ingeniique cultu laudatiſſimus. Poſtulabat, ut poſthabitis amicitiæ lenociniis, quid de liquore judicarem, liberè, & confidenter proferrem.

Mihi nefas viſum eſt, æquiſſima petenti, obſequium haud præſtare, correptamque avidè, quamvis etiamnum familiarem oculis, naribus, & palato lacrymam, obviis mihi domi, & apud amicos, balſamicis reſinis comparavi, & poſtquam notis omnibus ad amuſſim exactis, animi ſententiæ reſpondere comperi, legitimum Arabici balſami ſuccum, ipſumque adeò cognitum antiquis Opobalſamum pronunciavi, & ob eandem tum ſubſtantiæ, tum qualitatum facultatumque rationem in præſenti publicè pronuncio, & obteſtor. Vt autem è ſolidis ducam fundamentis, idem eſſe Arabum, & quod priſcis innotuit Opobalſamum, Dioſcoridem veluti Cynoſuram ſequar, Galeno judice, τῶν περὶ ἰατρικὴν ὕλην σπουδασάντων οὐδενὶ δεύτερον, eorum qui circa materiam medicam verſantur, nemini ſecundum: eodemque auctore omnia perfectiſſimè complexum. Vtpote, qui ſingulis notas addiderit, quib⁹ probatiora a vilioribus maximè diſtingui poſſunt. Nõ deflexit ab hoc ſidere oculos Abẽſina, inter Arabes ſive numine, ſive nomine verè quondã princeps: quãvis barbarus ejus interpres, plurima vitiosè

Latinè transtulerit, nulla non interpolaverit, quædam negligenter omiserit. Dioscorides itaque libri primi de materia Medica, capite decimo & octavo sic infit.

Βάλσαμον τὸ μὲν δένδρον κατὰ μέγεθος λυκίου, ἢ πυρακάνθης βλέπεται.

Balsamum quidem arbor, secundum magnitudinem lycii aut pyracanthæ cernitur.

Natum apud Arabes Balsami nomen, apud quos nata planta, neque à Syris, Aegyptiis, Græcis veteribus, ac Latinis alteri propriè stirpi tributum fuit. Recentiores tamen, audaculi nominum usurpatores, & alpestre ledum, & æmulos præcipuè Opobalsami liquores ab Indis petitos, & quicquid oras vulnerum efficaciter iungit, sive simplicis naturæ succus, sive mistus sit, balsami nomine insigniunt. Arborem asserit balsamum Dioscorides, & ante ipsum Theophrastus, sed exiguam, & fruticis potiùs humilitate summissam, utpote, quæ Lycii aut pyracanthę altitudinem, id est, pauculorum cubitorum mensuram haud excedat. Abensina, قامتها قامة شجرة الحضض, altitudinis arbusculæ Lycii tantum meminit.

Tale Arabicum nostrum est, ut confirmant quotquot illud in natali terra conspexere, adeoque verè Strabonis sensu φυτὸν θαμνῶδες, planta fruticosa, ultra ligustri, aut cytisi adolescentiam sese non extollens. Magnitudinem tamen variat, non alimenti solùm ubertas; sed etiam cultus, atq; ut Theophrastus suggerit, ἡ τῶν ῥάβδων τομή, ramorum amputatio: quum fieri nequeat, crebrius coercitis frondibus, ut satis sese explicet plantæ germinantis impetus. Subiicit porrò Dioscorides

φύλλα ἔχον ὅμοια πηγάνῳ, λευκότερα δὲ πολλῷ, καὶ ἀειθαλλίστερα.

Folia habēs similia rutæ, candidiora verò multo, & perpetuò magis virentia.

Comparatio foliorum balsami cum rutâ, optimè in Arabicam plantam expetit. Fundamentum similitudinis, partim in ordine foliorum locatū est, partim magnitudinis disparitate. Impar enim eorum consessus est, ternorum, quinorum, septenorum, tum extremum cauliculi sui quod occupat, cæteris amplius est, à quo reliqua ex opposito sese spectantia, quò remotiora sunt, eò contractiora ambitu cernuntur. Forma ipsa foliorum à rutaceis aliena non est; rei tamen herbarię periti qui oculis usurparunt singularem in ea cum terebintho, & lentisco convenientiam deprehenderunt. Colorem in foliis ruta multò candidiorem asserit Dioscorides. Theophrastus simpliciter ἔκλευκον, exalbidū: Abensina اضربها الي البياض vergere ad albedinem scripsit.

Varietatem hanc coloris, & cultus parit, & locorum mutatio. Major equidem in sylvestri balsamo foliorum candor est: minor in hortos translati. In Aegypto educati jam saturatior, magisque lætus viror existit: maximè illius, quod in Italiæ hoc tractu, è seminibus Danioto nostro pullulavit. Discrimina eadem etiam propinquioribus è locis in hortos ad-

missæ

missæ patefaciunt plantæ, erigerum, polium, verbascum, dictamnus Creticus, potentilla, medica marina, aliæque plures. Denique perennantibus magis foliis præditum esse balsamum, imò Theophrasto auctore ἄφυλλον, dubium non est, climate Arabiæ perpetuo stirpium virori fauente. Non indulget eum aliarum regionum acrior hyems: ut etiam in Aegypto viciniore, folia per Septembrem Balsamo defluxisse viderit Bellonius; sed cuius nova jam cum foliolis germina juventæ spem redintegrabant.

Γεννώμενον ἐν μόνῃ Ἰουδαίᾳ κατά τινα αὐλῶνα, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ.

Genitum in sola Iudæa in quadam valle, & in Aegypto.

Vallem hic intelligendam esse Hierichuntis, Strabone, Iustino, & Iosepho auctoribus persuademur. Erat ea montibus undique veluti muro, castrisque clausa, & insignem ob amœnitatem, sylvarum palmas ferentium amplitudinem, cultumque duobus in hortis balsamum, digna Archelao visa, quam ulterius regia sede exornaret. In ea valle sola balsamum fuisse, cum Theophrasto refert Dioscorides, colligitque pretii inde magnitudinem Strabo, ὅτι ἐνταῦθα μόνον γεννᾶται: quoniam ibi solùm nascitur. Neque implicat rem Iosephus, qui & Hierichuntis vallem balsami feracem scribit, & Engadinum agrum egregia complecti palmeta, & opobalsamum. Quamvis enim haud unum Engadi, & Hierico locum designent; notum tamen est, ex D. Hieronymo, Eusebio, aliisque claris auctoribus, in Hierichuntis aulone comprehensum fuisse Engadi vicum: Iosephumq; adeò ab urbe precipuâ Hierichunte balsami hortos designasse, quamvis duobus, nec multum tamen dissitis locis sejungerentur. Galeni tamen ævo, non una tantum in valle; sed diversis Palæstinæ locis obvium fuisse Balsamũ, cùm & Sagadini meminerit, & ὄντων ἐν ἄλλοις χωρίοις παλαιστίνης, eorum quæ in aliis Palæstinæ regionibus, credere par est, simul cum lucri cupiditate, plantæ colendæ studio crescente.

In Aegypto etiam nasci balsamum addit Dioscorides, veroque simillimum est, à Ptolomæis, & potissimùm Cleopatra, cum teste Plutarcho Iudææ regionem balsami feracem à M. Antonio triumviro in donum accepisset, translatas in Aegyptum fuisse plantas, in luxum, & delicias diffusæ mulieri, multis nominibus expetitas. Imò placuit earum cultus ad nostra usque tempora, quoniam dominantibus in Aegypto Califfis, & præcipuè rem publicam administrantibus hodiè proregibus, sive Bassis, non è Palæstina quidem; sed Arabia frequenter repetitæ fuerunt. Abensina Aegyptiam adeò nominat plantam balsamum, gignique tantum, ait, in loco يقال له عين الشمس, quem appellant oculum, aut fontem Solis. Imò illo ipso, quem المطرية, locum lustrationis Christiani Aegypti indigenę nuncupant, non tam ad corporis, quàm animi scabitudinem expiandam, religione celebrem fontem exhibens, cujus salutaribus riuulis peregrinam hanc, nobilemque balsami stirpem insigniter profecisse,

se,

ſe, etiam adverſa chriſtianæ pietati pectora non diffitentur.

Periiſſe autem in Palæſtina jamdudum balſamum, publica magis fama diuulgatum eſt, bellis atrocibus cum ipſis hortis cultores perdentibus. Periit ſanè frequentius in Aegypto, quia proregibus qui paucis annis ad clauum imperii ſedent, ſepè nihil minus quàm balſamum curæ eſt: præſertim ex quo lignum eius, & fructus, & liquorem copioſius Arabia ſuppeditavit. Cæterùm quod olim de Palæſtina Theophraſtus, id de Aegypto multò magis accipiendum eſt, ſylveſtre in ea Balſamum nuſpiam repertum. Nec favet ſatis plantæ regionis habitus, quippe quæ non collibus acclivis; ſed ab utraque Nili ripa in planitiem æquatur.

Διαφέρον αὐτὸ ἑαυτοῦ τραχύτητι, καὶ μήκει, καὶ ἰσχνότητι. λέγεται γοῦν τὸ λεπτὸν, καὶ τριχῶδες τοῦ θάμνου, θριστόν. Ἴσως, διὰ τὸ εὐχερῶς θερίζεσθαι ἰσχνὸν ὄν.

Præſtans à ſe ipſo aſperitate, & tenuitate. Dicitur itaque tenue, & capillaceum fruticis, demeſſile; forſan quia facilè demetatur, gracile exiſtens.

Scribit eadem Abenſina, & يختلف بالخشونة والطول والرقه præſtat, inquit, aſperitate, altitudine, & exilitate ſua; quamvis interpres Latinus verba hæc omiſerit. Atque hanc etiam in ramis Arabici Balſami varietatam facilè deprehendet, quicunque faſcibus illius Meccano itinere in Cahirum delatis, manus oculoſque admoverit: imò vel uno in faſce differentes amplitudine, aſperitate, atque exilitate frondes agnoſcet. Quamvis enim verè Theophraſtus, *ὅσα τὴν οἰκείαν χώραν λαμβάνει, μᾶλλον δύναται τὰ γένη διατηρεῖν*: magis ſervare genera ſua poſſe, quæ familiarem ſibi locũ nanciſcuntur. Aſperior tamen, etiam conſtante ſibi ſpecie, balſami habitus fuerit, ſi parcior aridam terram humiditas temperet, aut de tenuiore alimento plus juſto ſubducant, illa ut cum poeta loquar

----- *æſtivi radiantia tela diei*.

Nutrimentum item æqualem ſicci humidique miſturam haud obtineat. Lætius balſami incrementum eſt, cum frequenti cultu, ſylveſtrem, ut ait Maro, animum exuit. *Ἀδροτέρα γὰρ εἰργασμένων ἡ βλάστησις*: plenior enim magiſque conferta cultorum germinatio.

Accedit etiam magnitudini pluſculùm, quotieſcunque ſucci plenum terrę altricis uber, jam rariorem, humidioremque materiam efficit. Exilius conſpicitur, & capillacea ſurculorum tenuitate facilem tonſuram admitti, quod minuta ſobole propagationem ſui conſequitur. Hoc robuſtioris pariter ſtirpis notam exhibet, nec ſylveſtrium moris adhuc oblitæ, quibus inter alia tribuit Theophraſtus, *ἐν πολλοῖς εἶναι, καὶ μικρὰς τὰς μονίμους ἀρχάς*: numeroſa obtinere, minuta germinum permanentium principia. Quæ verò Plinius hic de balſami ſpeciebus adſtruit, optimè expendit Cl. Salmaſius, vir ſummus, quem in exercitationibus ad Solinum operæ eſt conſulere ipſum

Τὸ δὲ ὀποβάλσαμον λεγόμενον ὀπίζεται ἐν τοῖς ὑπὸ κύνα καύμασιν ἐπιτεμνομένου τοῖς σιδήροις

σιδηροῖς ὄνυξι τοῦ δένδρου· ῥεῖ δὲ ὀλίγον, ὡς καθ' ἕκαστον ἔτος μὴ πλεῖον ἢ ἑπτὰ χοῦς συναθροίζεσθαι. Πωλεῖται δὲ ἐν τῷ τόπῳ πρὸς διπλοῦν ἀργύριον.

Opobalſamum verò dictum excipitur ſub canis ardoribus; inciſa ferreis unguibus arbore. Fluit autem modicum, ſic ut ſingulis annis non plus quam ſex aut ſeptem congii colligantur. Venditur in loco (quo naſcitur) argenti duplo.

Iam liquorem balſami proprium, quem communi ὀποῦ, ſucci nomine compellatum innuit Dioſcorides, in quo cenſu habuerint veteres, optimè traditum eſt a Theophraſto. Nam cum propoſuiſſet inſitum plantis humorem, τῶν μὲν πάχος ἔχειν, μόνον ὥσπερ τῶν ὀπωδῶν: τῶν δὲ καὶ δακρυώδη γίνεσθαι. καθάπερ ἐλάτης, πεύκης, τερμίνθου, aliorum craſſitudinem tantum obtinere, ut in ſucculentis: aliorum etiam in lacrymæ modum gigni, ut abietis, pini, terebinthi, & ſimilium. His ſubiungit olibanum, & myrrham, quandoquidem & ipſa, inquit, lacrymę ſunt: itéque βάλσαμον, καὶ χαλβάνην, balſamum & chalbanam, & ſi quid aliud tale. Hæc eadem εὔοσμα benè olentia ſcribit, utpote quæ πιότητα τίνα, καὶ λίπος, pingue quid habent, & unctuoſum, exactiore coctione diſcuſſis partibus aqueis, à quibus odorati halitus obtunduntur.

Δάκρυον itaque ſive lacryma eſt balſami ſuccus, ſed lacryma pinguis, & oleaginoſa, adeòque ab ipſo protinus ortu, γάλακτι γλισχρῷ παραπλήσιος, lacti viſcido, ut refert Strabo, ſimilis. Imò reſina eſt opobalſamum, quam a gummi, (quod ipſum lacrymis pariter annumerat Ereſius ſenex) pinguior, & oleoſa magis ſubſtantia diſtinguit. Hinc reſinarum in modum, & oleo promptè miſcetur, & in flammam ignis contactu facilè ſeſe explicat. Dudum in lucernis adhibuiſſe opobalſamum veteres, & ex iis Eliogabalum perditæ prodigalitatis principem, auctor eſt Lampridius. Inter Chriſtianos item dynaſtas Conſtantinum imperatorem; ſed ſacros in uſus, & religionis venerationi dicatum. Abenſina, & cum eo recentiores Arabes omnes, elicitam balſami reſinam دهن dohen nuncupant. Qua voce, licet, ut ſupra ſcripſi, aliquod illini, injungique aptum exprimant, adeòque pinguem, & oleagineum liquorem: imò unguenta ipſa, ut balaninum, cyprinum, myrthinum, liliaceum. Non erat tamen, cur interpres latinus eam olei magis vocabulo deſignaret, quod الزيت zeit, communi loquendi uſu; non dohen nuncupatur: idque etiam de Græca Βαλσαμέλαιον voce habendum eſt.

Hanc itaque ſubſtantię conditionem exactiſſimè refert his quem aſſerimus Arabici balſami liquor. Lacryma enim eſt; ſed reſinoſa, facilè tum oleo miſcibilis, tum inflammabilis igne. Non tantum poſtquam à genetrice planta depluit; ſed in ramulis etiamnum, & ſeminibus obhęrens, γλισχρὸν, tenax, & lenta, quæque cum eliquata eſt, turbida viſciditate lacteſcens conſpicitur.

At liquor hic, primùm ipſius naturæ providentia hominibus innotuit,

com

cum salutari quadam excretione succi redundantis onere se levaret, quemadmodum in picea, terebintho, lentisco, similibusque consuevit. Notavit rem inter priscos auctores Theophrastus, qui veluti myrrham, & olibanum; sic opobalsamum etiam αὐτομάτως γίνεσθαι, sponte fieri, tradidit. Id verò cum paucum admodùm, & lacrymas salutares expetentium desiderio minimè sufficiens sit, ars sedula naturæ imitatrix, partim perita corticis incisione, partim succulenti seminis expressione, partim caloris ministerio liquorem proliciendo, majorem eius copiam sibi comparavit.

Incisionem arboris balsamici declinante jam æstate in Palæstina, & Aegypto peractam fuisse memorat Dioscorides,

---- *rapidos cum Syrius ignes*

Exserit ---- Abensina بعد طلوع الشعري post ortum canis id factum confirmat, tempore satis huic operi convenienti. Tolerabilior enim tunc circa plantam mora, cum spirantibus ab Aquilone jucundis auris, æstus aeris mitescit; cum succus à sole, dum circa Tropicum æstivum versatur, optimè concoctus, validusque etiamnum calor est, qui spiramenta balsami laxet, & exsuperantem humorem ad exsudandum compellat. Non obligant se tamen Ephemeridum legibus Arabes. Nam cum stirpes balsami validas possideant, æstatem præterea sex mensium spatio productam, non semel; sed sæpius eas ad lacrymas fundendas incitant. Percussas quoque in Palæstina ter omni æstate fuisse refert Plinius, cum maior esset succi colligendi auiditas. In Aegypto, vel mense Martio artificem plagam admiserunt. Nec summa tantum flagella petunt incisores; sed etiam stipitem, atque ut Theophrastus loquitur, καὶ τὰ στελέχη, καὶ τὰ ἄνω.

Instrumentum quo cortex balsami solvebatur, ungues fuisse ferreos, tradit cum Theophrasto Dioscorides. Abensina simpliciter وشرط بحديد vulnerari ferro scribit. Vsi aliàs vitro antiqui, & ut Iosephus testatur ὀξέσι λίθοις acutis lapidibus. Arabibus recepti sunt eburnei cultelli, ut minus penetrabile, minusque noxium vulnus faciant. Nec ferrum tamen odit natali in solo educata arbuscula. Ab eo enim quemadmodum superfluorum amputationem; sic plagam etiam, quæ clementi impulsu corticem tantum dividit, absque discrimine patitur. Itaque de validiore ferri vi, accipienda Taciti verba, & de uulnere quod in lignum, & medullã, adeòque vitalia adactum fuerit.

Facta corticis solutione, sequitur lentæ, tenuique ploratu manantis lacrymæ collectio, eaque non paucis ab illato vulnere diebus; sed vt Theophrastus meminit ὅλον τὸ θέρος, æstatis decursu toto. Stillantem à planta liquorem vasculis, & conchis parvis, ut ait Strabo, exceperunt veteres, defluentis eiusdem aut hærentis abstersionem lana perficientes. Abensina يجمع ما يرشح بقطنة colligitur, inquit, id quod exsudat gossipio. Faciunt idem Arabes, nec dubium munditer sic haberi, & inquinamen

quinamentis minus obnoxium fieri.

Per ſeminis expreſſionem collectum olim opobalſamum, nec purum ſatis, nec ſincerum fuiſſe, non difficulter perſuadeat Plinius, qui miſturam eius cum ſtillatitio, adulterii crimine infamat. Recepta magis ſubſequentibus ſeculis opobalſami per ignis operam collectio, ramuſculis & ſarmentis demeſſis, & aquæ incoctis. Prodidit eam dudum ex Arabibus ipſis Meſuè, clariſſimus Medicus, & Damaſco patria locis balſami natalibus propinquus. Certiùs eandem aſſerebat, è primariis Cahiri Medicis, Alimet Habibus Luſitanus, Cl. Ludovici Mercati olim auditor, qui repetita peregrinatione Meccam, & finitimas al Iamini provincias luſtrarat, & maximam liquoris partem elici ramis, frondibuſque plantæ (quo tempore plenior eſt, gemmuliſque prominentibus formoſior) demeſſis, conciſis, & contuſis. Demitti eos in vaſa ampla, aqua à ſubiecto igne jam calente plena: tumque leni decoctione, pinguem, acriumque ſuccum aquæ ſummum petere, quem cochlearibus curioſè ſeparatum, calentem adhuc vaſis lageniſque recondunt. Cum nihil amplius in aquæ ſuperficiem effertur, exemptam congeriem, ut ſuperſtes humidi reſinoſi portio, violenta compreſſione elidatur, torculari ſubiici. Qui decoctione blanda ſic eductus eſt liquor, eum poſtquam per ætatis veluti gradus ad vigorem pervenit, tum qualitatibus, tum agendi viribus ſtillatitio proximum eſſe; tenui tantum amariuſculi ſaporis, & fragrantiæ remiſſioris diſcrimine relicto. Sequioris autem conditionis commemorabat, quod à coctione frondibus expreſſum, valida coactione terreis ſimul partibus propulſis. Facilius denique, citiuſque ſic opobalſamum colligi, quam lento guttæ ploratu, non tam ob ſucci levitatem, quàm ejuſdem in ramulis etiam extremis foliorumque neruulis ſingularem ubertatem, ſecus atque in aliis plantis, reſinas propinquis in montibus eliquantibus, obtinere deprehendimus. Apud Indos, quid in odoratis hujuſmodi reſinis colligendis fiat, à Monardo jamdudum, aliiſque recentioribus proditum eſt.

Sed revertimur ad Dioſcoridem, qui de ſtillatitio locutus cum Theophraſto οὐκ ἔστι πολὺ τὸ ῥέον, non eſſe multum, inquit, id quod fluit, cum ſingulis annis, non plures, quàm ſex ſeptemve congii colligerentur: quæ non immeritò Cl. Salmaſio mira videntur. Quamvis enim Alexandri Magni ævo, quo Theophraſtus vixit, in utroque Palæſtinæ paradiſo, quatuordecim hemichoeæ; id eſt, ſeptem congii annuo proventu complerentur; vero tamen ſimilius eſt, longè majorem eius copiam fuiſſe Dioſcoridis ætate, qui vel paulò ante Plinium vixit, vel eidem, ut eruditis quibuſdam viſum, σύγχρονος fuit, cum non Græcis tantum, & Aſiaticis; ſed Romanis, vigente iam cum imperio luxu, expeteretur: adeòque ex re ipſa lucri certitudo publicam magiſtratus curam excitaret, & Dioſcoridem hic, non quid opobalſami annus tempore ſuo tulerit; ſed quid Theophraſtus ſcripſerit,

ſpectaſſe. Non minus ſuſpectum eſt, cum de Aegyptio loquitur Abenſina, interpretem Latinum quinquaginta librarum mentione n facere vſque ad ſexaginta, quod pondus parum abeſt à ſeptem congiorum menſura, quam regiis Paleſtinæ hortis cum Theophraſto adſignarat Dioſcorides. Equidem ſummam hanc non determinat codex Arabicus Medicæus; ſed apertè, ما يجاوز في السنة ارطال, non permeant in anno aliquot libræ. Eſt autem retolo, Giggeio quidem libra duodecim unciarum; in hodiernis tamen Aegypti Fagamiis ſeu Aromatopoliis, pondus centum & quadraginta drachmarum. Itaque cum nihil hic determinatum agnoſcam, hortique al Matahariæ non adeò laxum ambitum ſciam, interpretis veſtigia nec ſequor, nec aſſequor. Equidem Plinii æuo, abundantius apud Iudæos opobalſamum proveniſſe, dubium ex eo non eſt, cum validiores, majoreſque ſcribat tunc fuiſſe plantas, & ter omni æſtate percuſſas. Largior item ſeculis ſequentibus copia reperta eſt, cum ex Aegyptiis fundis, ut refert Anaſtaſius Bibliothecarius, templa Romana centum & ſeptuaginta Opobalſami libris, Conſtantini imperatoris beneficio fruerentur: quamvis probabilius ſit, cum Aegyptus alendo balſamo parum idonea ſit, neque alibi quàm intra Matahariæ conſeptum plantam educaverit, aſſiduo cum propinquis Iamini populis commercio, liquorem illius prædiis Aegyptiis affluxiſſe.

Quid Arabes tandem? apud quos, licet odoratæ huius reſinæ annuam συλλογὴν, certa definire menſura non liceat; inſignem tamen eos opobalſami proventum hodiè poſſidere, tam emolumentum arguit ingens, quod ex locatis balſami arbuſtis ad Seriffum redundat; quàm mercatorum multitudo, qui ſingulis annis, in Perſici, Turcicique imperii provinciis illud diſtrahunt. Ex eo verò minimum eſt τὸ αὐτόῤῥυτον, quod ſponte naturæ laxato, rupto e cortice manavit: exiguum item tenuior ſtillatitii per inciſionem educti portio, & veluti flos, regiis tantum, magnorumq; procerum manibus deſtinatus. Major autem eius, quod repetito caudicis frondiumque vulnere fluxit: præcipuè quod ignis miniſterio comparatum, cujus maximam colligi partem Habibo auctori acceptum refero. Longè profectò ampliorem Opobalſami copiam Arabes promererent, ſi Europæorum ſtimulis ad culturam numeroſarum ſtirpium eius incitarentur. Nunc quandoquidē ſuccedaneis antidota inſtruere uſus obtinuit, adeoque pauciſſima Opobalſama expetantur, & cognoſcantur, ſatis habent Arabes, ſi tantum odorati huius ſucci colligant, quantum magnatibus ſatis eſt, & facilis emptor abducere denuò, venumque præbere poteſt. Oblatum illud tamen ultrò Venetis mercatoribus, ſępè cum in Aegypto degerem vidi, neque inopiam eius incidiſſe memini, præterquam in publicis provinciæ turbis, quæ Anno cIↄ. Iↄc. xxxI & ſequentibus, Arabes & Seriffum involuebant.

Olim ut cum Theophraſto refert Dioſcorides, argenti duplo rependebatur:

batur, cum prodiga odorum voluptate deliniti mortales, non capillis tantum; sed toto corpore unguentis maderent: cum eadem in potus adderent, & in castris quoque miles, pulverulentas, custodiisque horridas aquilas unguentis corrumperet. At non ea Persas hodiè, Turcasque vexat insania, quibus in Valetudinis ferè commodum Opobalsama placent. Fœminæ cultus sui causa rarò eadem admittunt, ligustro, Stibioque contentæ: non ignaræ, tunc se magis placere viris, cum minus olent. Defunctorum tamen honori aliquid Opobalsami datum novi, non corpori universo; sed locis putredinem spirantibus cum gossipio admoti. Moderatum itaque rei apud Arabes pretium, quæ nec avidè adeò diripitur, neque in numerosa tum hodiè plantarum fœcunditate, postquam ignis opera addita est, adeò laboriosè, difficulterque conquiritur, ut Cosmus noster in Cahiro, cum fortè copiosiùs adferretur, mercatore pecuniarum indigo, libram opobalsami, scutato nummo comparare sibi potuerit.

Ἔστι δὲ καλὸς ὀπὸς ὁ πρόσφατος, τῇ ὀσμῇ εὔτονος, καὶ εἰλικρινής, καὶ μὴ παροξίζων, εὐδιάλυτος, λεῖος, στύφων, καὶ δάκνων μετρίως.

Est autem bonus succus, qui recens, odore validus, & sincerus, & non subacidus, facile solubilis, lævis, adstringens & mordens modicè.

Subjungit porrò Dioscorides, quæ succi balsamici bonitatem, & virium adeò incolumitatem arguant. Ac primo quidem πρόσφατον laudat, sive recentem. Optimo jure! quis enim haud fateatur calidiora esse, spirituumque pleniora, quæ ortui suo propinquiora sunt? Nec tamē hic recentissimū, & á matre sua etiamnum calentem laudat, quem veluti maris, terrarumque ingens intervallum nobis denegat; ita nec idoneam satis adversus morbos operam præstare posse constat, utpote qui πνευματικώτερος, ut cum Aristotele loquar, partiumque nondum á calore insito mitigatorum multitudine ἀκατέργαστος; turbidus adeò, & digestionis ulterioris indigus. Alexius Comicus eleganter,

> Ὁμοιότατος ἄνθρωπος οἴνῳ τὴν φύσιν,
> Τρόπον τινὰ ἔχει. Τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον
> Πολλή γ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνδρα ἀποζέσαι
> Πρώτιστον, ἀφυβρίσαι, κἀπανθῆσαι, πάλιν
> Σκληρὸν γενέσθαι -----

Similimam, inquit, hominis, & vini naturam quodam modo esse. Vinum enim nouum, & hominem, valdè necessum est defervescere; primùm omnium sordes & spumam ponere; tandem asperum fieri. Idem in hac nobili resina obtinet, quæ tunc demum nativam indolem exserit, quando ingeniti caloris auxilio superfluorum impedimenta abiecit, ut recens hic nobis sit, non quod nuper collectum est Opobalsamum; sed quod á peracta digestione qualitatum suarum perfectionem adeptum est, ex crasso tenuius, ex turbido clarius evasit, post albidum, & virescentem, aureum colorem induit.

Digitized by Google

Alterum, quod in liquore nostro requirit Dioscorides, est τῆς ὀσμῆς ἰσχυρία, odoris validitas. Hæc enim Galeno judice, certum præstantis integræque naturæ argumentum in medicamentis præbet, adeòque substantiæ aeriæ, & igneæ vigorem spondet. Acutissimus autem in fervescente odor est, quippe quem acris admodùm, & fervens halitus vehit: mitior jam digesti: debilis, & obscurior in eo, quem τοῦ χρόνου ἄδικος ἰσχὺς, iniqua temporis vis, ut Sotades loquitur, senectusque labefactavit. De odore Opobalsami, nil adeò mirum prædicant, quos hic sequimur principes auctores. Dioscorides lignum eius εὐῶδες, benè odoratum scribit, ipsumque adeò succum τῶν μύρων σώμασι, spissamentis unguentorum addi. Galenus balsamum partium tenuium asserit ἕως τῆς εὐοσμίας, ad odoris usque bonitatem. Inter Arabum proceres Abensina سبيهة الريحة بالسداب speciem odoris rutaceam pronunciat. Theophrastus odoræ jucunditatis apud priscos arbiter optimus, Ὀποβάλσαμον διαφέροντι φαίνεσθαι κατὰ τὴν εὐοσμίαν. Opobalsamum præstans quid videri, odoris seu bonitate, seu vigore. Ramos item & fructus balsami, odore valdè seu grata, seu valida judicat. Neque Hercules iniuria. Nam cum lacrymas arborum omnium resinas fundentium, εὐόσμους benè odoratas appellasset: inter resinas verò terebinthinã εὐωδεστάτην, odore gratissimã: quidni balsami liquor ipsi præstans quid, & excellens visum fuerit? qui utcunque terebinthinæ odorato halitu cognatus admodum sit, fragrantiam tamen, etiam cum notæ optimæ non est, spirat omninò majorem, adeòque inter odoratas merces, in priscis myropoliis eximiam. Priscis dico, quibus apud Theophrastum σπουδαιότατα τῶν μύρων, elaboratissima unguenta, Cinamomo, styrace, nardo, amomo, cypero, myrrha, croco, iride, cardamomo, amaraco, loto, anetho, similibusq; componebantur, adeoq; opobalsamum, nõ optimis, & fragrantissimis; sed vel mediocriter olentibus unguentis adulterari potuit, ut in Dioscoride clarum est. Cumque non odore tantum jucundo placeret; sed medendi quoque virtute, nulli antiquitùs cognito remedio opobalsamum cederet, quid miremur, scripsisse Plinium liquorem hunc suavitate, utilitate, pretioque tam insignem, omnibus odoribus præferri? Flavium quoque Iosephum balsamum τῶν ἐν Ἱεριχοῦντι τιμιώτατον, rerum in Hierichunte obviarum pretiosissimum existimasse? Non hæc tamen impellere Clarissimum virum, Petrum Servium debuere, ut opobalsamum laudatis hoc ævo præcipuis odoribus præferret, quibus locellos suos dum farcit delicatior sexus, non ineptè sibi videtur,

—— ceu nectare poto
Efflare æthereí immortalia munera succi.

Dissuadebit enim rem omnem quisquis discernendis odoramentis, non tantum rationis trutinam; sed benè temperatum quoque sensum attulerit. Mihi quidem selectius opobalsamum odoranti (odoratus autem sum frequenter,

quenter) eximiam semper, fragrantiam ingessit optimi olibani, myrrheque δ'ὄσμα superiorem. Non eam tamen, quam simplicis vel ambræ, vel moschi eminus perceptis odoribus prætulerim, quos gestantiū corpori, aut vestimentis conciliant. Non jucundis Hermeticorum, qui hodiè, multis liquoribus: ne supra Sambac quidem Arabum, & Ab el moschi seminum quamvis magis obviorum, suaveolentiam extulerim. Habeat opobalsamum limatissimo Theophrasti judicio præstans quid, & odore excellens, sed inter ὑγρότητας δακρυώδεις, lacrymales humiditates, quales abietis, pini, terebinthi, lentisci, olibani, myrrhæ, & si quas hujus ordinis alias Eresia Suada recenset, longè retro actis seculis cognitas.

Cæterùm odora succi balsamici gratia, non eodem gradu sensui humano blanditur. Summam in eo perhibent, quem pollens viribus suis natura sponte exclusit, virtutum omnium perfecta collectione pretiosum. Validior item, magisque jucunda spirat in tenuiore, & puriore parte illius, qui ab artifici plantæ vulnere manavit: minor in crassiore, quæque cum fæcibus suis diutiùs colluctata. Suavissimus Opobalsami odor quem vegeta juventus spargit: languidus & immitis illius, quem senecta iam ætas cōfecit, verè Aristophani ὥσπερ βωμὸς, καὶ ἐργαστήριον τῶν κακῶν, velut ara, & ergasterium malorum. Norant etiam antiqui, majorē esse eiusdem fragrantiam, si lacryma semen præcessisset; à summis potius virgulis, quàm imo caudicis prodiisset, iisque in aprico magis & collibus, quam umbrosis, & oriente sole aversis locis educatis. Gratius semper, & clarius Opobalsamum observavi, quod pedes, aut eques è Mecca attulerat; quàm quod longo itineris tractu, cameli dorso vehementiùs agitatum fuerat. Nec dubium mihi ullum, regionum quoque diversitatem, odoris aliquod discrimen olim peperisse, quum Sagadinum Opobalsamum Aegyptio, aliisque in Palæstina nascentibus Galenus prætulerit.

An autem idem Sagadinum Arabico nostro, præstantius odore fuerit, non facilè curiosis ingeniis dederim. Quamvis enim cum propinquis Indis assiduo commercio, non parum odoratę mercis Arabes colligerent; propria tamen sylvarum suarum odorifera fertilitate, nulli exteræ nationi quicquam invidebant: maximè Sabæi, apud quos, teste Plinio, captis è mari & sylvis quæ venderent, maximè opes Romanorum, Parthorumq; subsidebant. Cum itaque balsamum eo loco sponte natura producat quo deliciis mortalium odoratis educandis, & perficiendis, tum solem habet faventem, tum uberem benignamque terram: quid hæsitemus, plantam hanc in eadem summam naturalium qualitatum perfectionem consequi? De virtute, cuius experimentum nobis facere libuit, dubium nullum: qua veteris è Palęstina opobalsami laudes, non implere tantum videtur; sed etiam transcendere, si vires attendimus, qua pestilenti contagio resistit. Inficias tamen ire nolim, opobalsamum Arabicum in patrio solo indiligen-

tius

tiùs asservatum, longoque rursum itineris ductu, fervido soli negligenter expositum, citius lentescere, adeoque tum odoris fragrantis ἔκλυσιν, tum facultatum propriarum detrimentum incurrere posse.

Tertia bonitatis nota Dioscoridi sinceritas, εἰλικρίνεια, quâ non tam claritatem arguit, perfectioris digestionis comitem; quam substantiæ liquoris simplicitatem, rei alienæ subdolis misturis adversam. Hoc verò titulo, non illud solum accipimus Opobalsamum, quod stillatim planta suppeditavit; sed etiam quod è frondibus ramulisque ignis ministerio comparatum est; saltem ut prius, nulla heterogeneorum accessione vitiatum sit. Genuinus enim balsami succus est, non secus atq; arundinis suæ saccarum, substantia, qualitatibus, agendique facultatibus idem, & viribus ipsis stillatitio proximus, si ritè artifex ignis opera usus fuerit.

An genuinum item, sincerumque sit opobalsamum, quod semina geniali succo adhuc turgidula suppeditant, ambiguum reddidere veteres, qui misturam eius cum stillatitio ex ramulis reprehēderunt. Ego simplicem eos purumque seminis liquorem abecisse minimè existimo, apud quos adulteratum habebatur, non quod integræ naturæ est; sed quod alieni consortio fœdatum. Equidem substantia illa pinguis, & aeria quæ ramulos imbuit, eadem est cum resina quam complectitur semen: adeoque non temperamenti solùm; sed etiam effectuū quos recenset Dioscorides, ratione similis. Primam quidem præcipuamque agendi vim lacrymæ tribuit; proximam tamen semini. Non quia caloris minus spiritumque seminalis succus possideat; sed quia terreis involucrorum partibus impeditus, exserere virtutem non ita possit. Verè Theophrastus, semina κυριώτατα καὶ πρῶτα τῆς φύσεως ἔργα, præstantissima refert & prima naturæ opera, illiusque τελειώσης, iam perfectæ, non intra rudimenta nobilium functionum balbutientis: quippe quæ non calidi tantum vitalis; sed formarum ipsarum compendia sint. Igitur ut ramuli recentes, ita succi plena balsami semina, siquidem Spagyricis laboribus exercitatum nanciscantur artificem, Opobalsamum dabunt, tam suavi odoris halitu; quàm virium excellentia saluberrimum, jurèque Aristotelis illud hic obtinebit, ἐπιτελεῖν τὴν τέχνην, ἃ ἡ φύσις ἀδυνατεῖ, perficere artem, quæ natura non potest.

Quartò, laudabilis Dioscoridi balsami succus ὁ μὴ παρεξίζων, qui non subacidus. Quemcunque enim talem gustus deprehendit, propriam temperamenti symmetriam non obtinet. Detrimentum hoc non una; sed plures accersent causæ: fitque cum liquorem planta per ætatem jam affecta tulerit, eundemque protinus ab initio ἐλλείψει δυνάμεως τοῦ πέττοντος, languore facultatis coctricis haud perficit, aqueas frigidasque partes, non discutientis, non resolventis. Aut optimum alioquin succum, difflata pingui & aeria substantia, fervor ambientis exhausit. Denique vasis ab Opobalsami vetusti fæcibus non purgatis, recentes lacrymas sordidus cultor im-

miserit

Digitized by Google

miserit, vitiosam hanc qualitatem paulatim induit. Mihi quidem balsami succus, qui sapore sic affectus fuerit; haud dum observatus, crediderimq; proniorem in hanc mutationem fuisse, quam Aegyptus olim, & Palæstina, temperatiores quam Arabia provinciæ, dedere. Commune quidem est, dum à recenti ploratu effervescit Opobalsamum, calorque insitus heterogenea dispellit, ut vasis reclusis, acrem admodùm, & acidum vaporē naribus propinquis ingerat, quam subsequens exactior concoctio sensim mitigat. At nævus, de quo auctor noster, non vigorem insiti calidi; sed labem eiusdem, & impotentiam arguit.

Quintum est, quod in bono balsami succo exigit Dioscorides, ut sit εὐδιάλυτον, solvi facilis, aut liquari. Sic enim interpretantur vocem hanc, Attica eruditione viri principes, alias neque rei, neque auctori suo satis vindicandam. Hoc ipsum autem est, quod veluti sincerum deinde commendat idē Dioscorides, quodque aquæ, aut lacti inditum χεῖται ταχέως, funditur celeriter, & ut ex eodem hauserunt Arabes scriptores, Serapion, & Abensina, solvitur subitò ينحل بسرعة. Neque absre hanc probandi liquoris conditionem expressit Anazarbæus. Quisquis enim eiusmodi est, sensum gustantium facili penetratione celeriter afficit, & ut cum veteri loquar Poëta,

—— per caulas omne palati
Diditur, & raræ per plexa foramina linguæ.

Imò quod pluris est, gravibus in morbis expeditum, desideratumque virium suarum specimen præbet. Improbus itaque fuerit, quando potiore sui parte, spiritu scilicet, & calore destitutus, terrenoque impeditus lentore, nec facilè dilabitur, nec tenues corporis meatus subire valet.

Addit his bonitatis indiciis λειότητα, lævitatem Dioscorides. Etenim cum humiditates plantarum, ut jam ante propositum, alias simplici crassitudine consistere tradiderit Theophrastus, alias autem in lacrymæ modū gigni. Balsami succum non aqueis illis; sed pinguibus atque oleaginosis annumerat, quorum proprium est, lævitatem rebus aliis, & lubricitatem inducere. Hoc itaque nomine liquorem innuit, etiamnum recentem, palatum, partesque quas imbuit, pingui lubricitate lenientem. Sequioris verò conditionis, qui crassior, & spissitudine nimia digitos ungentis difficulter sequitur.

Postremò, laudabilis Dioscoridi balsami succus, ὀξύφωνος καὶ δάκνων μετρίως, qui adstringit, mordetque mediocriter. Equidem cum nobilis hæc resina, inimicum humano temperamento calorem non obtineat, gustum non nisi blandè afficit, & modestè. At Dioscorides ὁ τὸν θερμαντικώτατον, succum balsami maximè calefacientem constituit; sed hactenus, ut ligno, propriisque fructibus conferatur. Nam ut in ligno parum, plus in fructibus caloris percipitur; ita plurimum eius in succo dominatur. Optimè tamen

Gale-

Galenus, & hyperbolen Dioſcoridis veluti coercens, balſamum calefacere, & ſiccare exceſſu ſecundo ſcribit. Liquorem quidem ſubtiliorum eſſe partium, quàm ipſa planta, non adeò tamen calidũ, quemadmodum quidem exiſtimarunt. Iam enim experientia ſatis cognitum erat viro diligentiſſimo, balſami ſuccum in nullo affectu, qui calore validiore indigebat, evidenter opitulatum fuiſſe, quod vim ægritudini parem non afferret. Inſiſtit præceptoris veſtigio Abenſina, cumque ligno ſimilem temperamenti normam adhibuiſſet, Opobalſamum ipſum, in principio calidorum tertii ordinis reponit, additque cum Galeno, و ليس فيه من الاسخان ما يظن non eſſe caliditatem in eo, quam arbitrantur. Placidus igitur quâ mordicandi, quà ſtringendi in balſamico liquore effectus, quemque in ſenectâ ætate vel exiguum exhibet, vel nullum.

Atque his bonitatis ſignis conſpicuum ſæpè obſervavi, quod etiamnum felix eius proventu Arabia ſuppeditat Opobalſamum. Erat enim, quantũ in tanto locorum intervallo fieri poteſt, virium ſuarum integritate recens, ſuavi adhuc odore validum, nõ heterogenei cuiuſdam acceſſione adulteratum, clarum etiamnum, haud ſubacidum, facilè ſolubile, læuum, modicè adſtringens, & mordens.

Δολοῦται δὲ ποικίλως: οἱ μὲν γὰρ χρίσματα μίσγουσι αὐτῷ, ὡς τὸ τρεβίνθινον, κύπρινον, σχίνινον, σούσινον, βαλάνινον, μετώπιον, μέλι, κηρωτὴν μυρσίνην, ἢ κυπρίνην ὑγρὰν λίαν.

Vitiatur autem per fraudem variè: ſunt enim qui unguenta ipſi miſcent, veluti terebinthinum, liguſtrinum, lentiſcinum, liliaceum, nucinum, metopium, mel, ceratum myrthinum, & liguſtrinum valdè humidum.

Variè per improbos emptores corrumpi ſolitam balſami lacrymam, ἢ πολλὴν δέχεσθαι κρᾶσιν, multamque capere miſturam, nec in Græcia adeo, niſi raro, ſincerum vendi, vetus Theophraſti querela eſt. Quid Dioſcoridis deinde, aut Plinii ævo, cum ingenioſus diſperdendis unguentis luxus, in tantum ſuaderet augere liquorem? Cum parum eſſet unguentum ſumere, ni bis die, terque, ne in corpore evaneſceret, renovaretur. Cum expeterent homines, quibus ſingulas corporis partes, atque etiam veſtigia pedum tingerent: tranſeunte fœmina odor invitaret etiam aliud agentes, metuq; proſcriptionis latentes proderet: denique parietes balinearum unguentis ſpargerent, & temperarent ſolia. Ridicula voluptate, etiam cum honeſtiſſima judicaretur. Fœtor, inquit Satyricus,

Numquam non mortalis erit mortalibus, unde
Exierint, & quo tendant diſcetur odore.

Superabat tamen hominum perfidiam ſummorum principum ſtudium: iidemque illi, qui herbarios ſuos in Creta inſula alebant imperatores, per præfectos ſuos, quibus Aegypti, & Palæſtinæ regimen comiſerant, genuinum Opobalſamum ad antidotorum compoſitionem facilè conſequebantur.

quebantur. Adeòque Galenus, inter optima alia quæ syntaxis nobilium medicamentorum exigebat, & mel hymettium, & Opobalsamum Romæ olim obvium fuisse testatur.

Hodiè cum tanto ambitu non expetatur, non ea libido Arabes quidem vexat, ut salutarem lacrymam alieni succi fraudulenta mistura vitient. At Cahirum postquam allata est, in amplissima urbe tot sycophantarum manibus distracta, non uno modo redditur deterior. Frequenter Cypria, Arabicave terebinthina miscetur, fraude, ut minus noxia, ita non difficulter cognoscibili. Sic enim affectum, non per stillas; sed lento veluti fili tractu delabitur, odore debili, minusque suavi, turbidum aspectu, colore pallidius difficulter solubile, densando lacti ineptum, atque instillatum vestimentis, adhæsu tenaciore sese jungit. Memini, & oleum zacconis à perfidis hominibus hic usurpatum, quod veluti claritate, colorisque flavedine; sic vulnerum jungendorum efficacia, succi balsamici æmulum. Est autem zaccon in Hierichuntis planitie nascens pruni species, folio angusto, & spinoso, fructu myrobalano citrino simili, ex quo contuso, vinoque prius irrotato, Arabes, & qui Solymis commorantur religiosi viri oleum dictum exprimunt. Dolus tamen facilè detegitur. Nam nec odor in illo, qui cum Opobalsamo vel comparatione dignus sit, nec lactis portionem ullam cogit, quamvis sapore asperum, & adstringens. Innatat liquorum aqueorũ summo olei instar communis, vel stipatum, vel in radios concussu distractum. Laneis vestibus inditum, sese latius diducit & profundiùs insinuat, vixque eluendam iisdem maculam impingit. Itaque permistum Opobalsamo, tum fragrantiam eius minuit, tum reliquis omnibus notis induit, quibus per olea & unguenta corruptus balsami succus, à Dioscoride mox describetur. Tentatum idem oleo ex Mauritania, quod plurimorum annorum decursu spissius redditum, consistentia, colore flavo, vulnerumque levandorum efficacia, lacrymæ balsamicæ aliquantum simile. Cæterùm cum aliis indolis suæ signis ab eadem plurimùm discrepet, vel mediocriter in Opobalsami δοκιμασίᾳ versatus, vitium additum agnoscet.

At veteribus in magna unguentorum aviditate, maior adulterii libido fuit: eratque obscurissimum vitium si terebinthinum miscerent, aut lentiscinum: manifestius si mel, cuius sapor latere non potest: evidentissimũ si liquida cerata: nequissimum item Plinio si gummi adderent. Pro cerato autem ligustrino, cur Pliniana imitatione, ceram Cypriam verterit latinè Ruellius, causa nulla fuit. Optimè Abensina Dioscoridis sententiam expressit, cum balsami liquorem depravari scriberet, cerâ in oleo ligustrino soluta, بشمع مذاب في دهن الحنا. Ligustrum enim communiter el hennä, Arabibus dictum. Plures etiam Opobalsami fraudes se didicisse profitetur Galenus, & per quas vel peritissimis imponi potuerit; sed quas hominum imposturas veritus, in publicum proferre non sustinuerit. Tales

ex pini, terebinthi, abietis, pistacei stillaticiis liquoribus, oculata manus facilè concinnabit. Tutus nihilominus ab errore fuerit, quisquis in his technis consilium Galeni sequetur, & non simplici auctorũ lectione contentus, velut ἐκ Cίβλων ἰργάτης, in locis, quibus Opobalsamum lectissimum obvium est, non semel; sed sępius illud examinabit. Qui partem optimi liquoris, vel ipse indè secum detulerit, vel per amicos spectatæ fidei, sibi conquisiverit: denique alias hoc nomine celebres lacrymas, cum sincero illo comparaverit, non de manifestis minus qualitatibus, quàm agendi viribus solicitus. Melius de posteritate meretur Dioscorides, qui signa proponit, quibus adulterantium dolos deprehendamus. Pergit enim, & Ἐλίγχεται δὲ ῥᾳδίως ὁ τοιοῦτος. Ἐπισταγεὶς γὰρ ὁ ἀκέραιος εἰς ἐρεοῦν ὕφος, καὶ ἐκπλυθεὶς, κηλῖδα οὐ ποιεῖ, οὐδὲ σπίλον. Ὁ δὲ δεδολωμένος προσμένει.

Arguitur autem facilè qui talis. Instillatus enim sincerus in laneum pannum, & elotus, maculam non facit, neque notam: qui verò dolo vitiatus, immanet.

Discrimen itaque primum sinceri opobalsami, & olei unguentisque corrupti, quod sincerum vestibus instillatum, lotione sic auferatur, ut macula, vestigiumque non amplius oculis observetur. Contrarium enim obtinet in vitiato, quia vestimentis exceptum penitiùs se insinuans, & diffundens, vix delebilem lotione maculam exprimit. Hæret itaque pura lacryma, & quo suscepta primitùs fuit orbe, persistit; mox si calida eluatur, eximitur prorsus, & abolетur: si relinquatur, discussa parte tenuiore, minor indies evadit, jamque siccior ob calorem ambientis, etiam digitorum impulsu facilè resolvitur, & separatur, nulla superstite sui nota. Promptissimè tamen lotione tollitur opobalsamum, quod a recenti ploratu tenvius: non ita facilè quod visciditatem majorem adeptum est. Optimè suggerente Theophrasto, τὴν γλισχρότητα ἀντιληπτικὴν ἔχειν: visciditatem apprehendendi vim obtinere: longè difficiliùs abscedit succus, qui plurium annorum decursu, terebinthinæ lentorem acquisivit. Quamvis per ætatem spissior liquor, cum eius gutta minus adhuc laneum textum subeat, resiccatus deinceps, nullo negotio dispellatur, neque indicium sui proferat. Abensina paucis; sed abunde ad mentem Dioscorides, فانه ينقي لا يلطخ البجيد quando eluitur (qui sincerus est) non parit maculam. Nam quæ subiicit in Latina versione interpres, de conservanda soliditate eius in aqua, & ablutione á gossipio, sive Cotto ut scribit, textus Arabicus non habet.

Peius implicuit Ruellius eos, qui cum fontes ipsos Pedacii accedere non potuerint, riuulis eius iam turbidis, labra rigarunt. Nam cum allata Dioscoridis verba latinè transtulisset, Merus (balsami succus) in laneam vestẽ fusus, neq; maculam facit, neq; si eluatur notã relinquit; vitiatus autem inhæret. Hæc, totidem verbis in vulgarem sermonem versa, dederunt ansam exploraturis opobalsamum, vt sibi persuaderent, non instillanum id esse per singulas guttas, sed liberali manu largius infundendum:

imò

imò craſſum ex lana, villoſumque centone, eodem penitiùs imbuendum. Sic denique exceptum liquorem, maculam facere non debere; ſed totum in ſpiritum, ſuavemque halitum diſſolutum petere cœlum, neque exuvias corporis, aut reſiduum ex ſe næuum relinquere. Poſtremò, illibatæ ſubſtantiæ ſuccum non inhærere: ipſumque adeò Proſperum Alpinum, cum Opobalſamo Arabico ad metam hic conſtitiſſe, utpòte quod abſolvere planè ab inhæſionis crimine vix potuerit.

Sed hæc nihil ad Dionyſium. Quid enim apud Dioſcoridem noſtrum clarius, quàm ἐνστάζειν requiri balſamicæ lacrymæ, non ἐπιχύειν, ut ſtilletur ſupra laneam veſtem, non ut effundatur, cum eam in probationibus ob pretii magnitudinem largiùs prodigere minimè deceret: excuſationemque adeò Ruellius nullam hic inveniat. Multò minus, quod inconvenienti metatheſi, τὴν ἔκλυσιν, elotionem, quam Dioſcorides præmittit, â maculæ inductione ſejunxerit, retuleritque ad vocem σπίλον. Vnde inſedit animis diſceptantium opinio ſincerum Opobalſamum maculam non parere. Sed miſſo ex alieno παροράματι profectò errore, adſevero maculam induci veſtimentis, etiam ab optimi nobiliſſimique Opobalſami gutta. Qui enim ſecus fieri queat? cum & ſpiſſitudinem obtineat hic ſuccus, & colore quem obtinet proprio ſe repræſentet, ad quem delendum veteres lotionem exigunt. Hoc igitur ipſum eſt, quod Dioſcorides reſpexit, ſcilicet elui poſſe à ſincero opobalſamo contractam maculam, quam qui ſine ablutione totam in ſpiritus abire contendunt, illi palàm cum Ariſtophanæo Socrate, ἀεροβατοῦσι, ambulant in aere.

Cæterùm quæ maculæ, eadem & inhæſionis ratio habenda. Neceſſe enim eſt ſuſceptam lanea veſte lacrymam inhærere, quæ tota pinguis per naturam, tota viſcida exiſtit: eoque tenacius inhærere, quo lentor eiuſdem per ætatem magis increvit. Attamen quicquid eius adhæſit, non dilatabit ſeſe, & majore indies fœditate olei inſtar diffundet. Non ſic permanebit, quin adhibita lotione expurgari queat. Atque hoc ſignum, quo ab oleis omnibus intactum ſe demonſtrat opobalſamum, in Arabico puro clariſſimè refulget, utpote cujus macula, ſiquidem recentior liquor fuerit, ſimplicis calidæ contactu facilè tollitur. Neque aliter de hoc gnoriſmate judicavit Proſper Alpinus, utique poſtquam debito modo & tempore factis experimentis cognoverat, delebilem eſſe incorrupti ab oleis opobalſami nævum. Nam ipſum quod attinet pannum, Arabes quidem è lino, ſerico, goſſipio, piliſque caprarum contextum, promiſcuè in lacrymæ probatione uſurpant, nec dubium, facilius eam ſic abſcedere: quamvis etiam in laneo ſinceritatis fidem exhibeat.

Γάλακτι δὲ ὀπισταγεὶς πήγνυσι τοῦτο, ὅπερ δεδολωμένος οὐ δρᾷ.

Lacti verò inſtillatus denſat illud, id quod dolo corruptus non efficit.

Ac ſiccis quidem corporibus inditum opobalſamum, hoc ſpecimine ſince-

 ritatem

ritatem suam tuebitur. Subjungit porrò Dioscorides, quid liquidis instillatum præstet idem, & primo immissum lacti. Refert itaque simplicem balsami liquorem lac cogere, idque vitiatum haud efficere, eximia sanè & singulari sibi facultate. Nam veluti proposito jam indicio, juxta cum aliis lacrymatis, resinosisque succis, ab oleorum mistura intactum se convincit; ita lactis condensatione propriam magis naturam, indolemque manifestat. Hæc verò condensatio, non de coagulatione propriè accipienda est, qua lac per admisti coaguli particulam, veluti gelu vinctum hæret, figiturq; totũ; sed de spissatione, & condensatione partiũ lactis, opobalsamo concrescenti propinquarũ, quam cum Prospero Alpino, debilem, imperfectamque coagulationem haud immeritò nominare libet. Equidem compactionem illam, quæ coaguli facultatem æquaret, etiam in recenti admodùm, optimoque balsami liquore nunquam factis experimentis cognovi, quamvis haud exiguam lactis portionem cogeret. Nec veterum quisquam hanc coaguli energiam, opobalsamo literarum monumentis tribuit, aut ratio assignavit ulla. Quomodo enim pares afferant compingendi vires, quæ tam dissimilis sunt naturæ? Miscetur enim lacti coagulum promptissimè, utpote eidem homogeneum, & Aristotele quoque, finitore, Γάλα ἔχει ἐν ἑαυτῷ πῦρ, lac habens in se ignem. Itaque factu facillimum est; cum sale subtilissimo, spirituque πηκτικῷ familiarem sibi substantiam quaqua versum penetrent, eamque sibi alligent undique,

— ut liquefacta coagula durent.

At non ea balsamicæ resinæ conditio est, quæ pinguis, & aeria, nihil magis quàm rerum aquearum conjugium aspernatur: adeòque lacti cominùs instillata, non illi se miscet; sed celeri motu per summum eius explicita, tenuem veluti in telam diducitur, tumque partim frigidi contactu, partim exhalante repentè spiritu debilitata, si quid roboris superest, quo cogat, aut denset, in propinquas sibi lactis partes tantum diffundit. Neque adstringendi facultas, sub qua concretionis opera plurimùm proficit, singularem in Opobalsamo ἐξοχὴν sortita est, quam optimo illi non nisi mediocrem Dioscorides adscribit.

Accedit, eundem usurpare verbum πήγνυσθαι, cui optimè respondet Arabicum illud لجا: eoque non simpliciter τὸ ἐμπιτυάζειν, coaguli instar congelare; sed latioris significati complexu, quamcumque compactionem, concretionem, condensationemque passim Græci scriptores exprimunt. Aristoteles, πᾶν τὸ ὡρισμένον, καὶ τὸ συνεστηκὸς, ἢ μαλακὸν, ἢ σκληρὸν, ταῦτα τῇ πήξει ἐστί. Rem omnem, ait, determinatam, & consistentem, aut mollem, aut duram, concretione talem esse. Cumque de particularibus sermo est, πήγνυσθαι τὸ μέλι ὑπὸ ὕδατος; spissari densarive mel ab aqua: τὸν ὀπτώμενον κέραμον πήγνυσθαι ἐξιόντος τοῦ ὑγροῦ: coctum fictile compingi exeunte humido. Utitur eodem frequentius Theophrastus, cumque de resinosis loquitur li-

quoribus

quoribus, non eandem, inquit, omnium esse horam τῆς ἐντομῆς, καὶ πήξεως incisionis, & concretionis: copiosiorem esse item humidi fluxum, in iis, ὧν αὐτόματος ἡ πῆξις, quorum sponte facta est condensatio. Denique hunc ipsum, de quo agimus balsami succum, Strabo, ἀναληφθέντα εἰς κογχάρια λαμβάνειν πῆξιν, receptum parvis conchis, acquirere spissitudinem scribit. Quæ cum ita sint, & vel in optimi opobalsami gutta, mira illa coaguli vis nec sit, nec persistere queat, qua subditi lactis magnam quantitatem parva mole veluti congelat, atque immobilem efficit, nec Dioscorides, atque Avicenna, quicquam eius sigillatim exprimant, non est quod Pliniũ, multa hic ἀκυρολόγως proferentem, de propriè sic dicto, perfectoque coagulandi effectu interpretemur.

Causam condensationis qui communiter expendunt, ad partium lactis balsami succo subiectarum exsiccationem, cum Aristotele respiciendũ monent, qui verò sanguinem fibris carentem, οὐ πήγνυσθαι ὅτι οὐ ξηραίνεται, non concrescere dicit, quia non siccatur: ipsamque πῆξιν ξήρανσίν τινα, concretionem esse exsiccationem quodammodo, sive ea manifestam humidi consumptionem excitet, sive ἄδηλον διαπνοὴν & imperceptibilem. Efficit camptam calor, quam frigus. Calor quidem humorem absumendo; frigus calorem expellendo, cum quo pars humidi tenuior pariter facessit. Neque obscurum est, utrumque obtinere in balsamico liquore, qui calore suo portionem lactis tenuiorem discutit, eodemque mox exhalante, prævalente iam frigido siccoque elemento, partem propinquam lactis cogit, ipsumque pariter concrescit. Optimè Hermetici πῆξιν corporum naturalium, insito iisdem sali, tanquã propiori causę tribuunt. Accipiendum autem hic sal γενικῶς, pro substantia misti terrea, à calore plurimùm attenuata, per quam aptitudinem consequitur, promptè & ipsum concrescendi, & aliena quoque corpora, quibus humore, spirituque mediantibus communicatur, similem in modum afficiendi. Ita saccharum, chalcanthum, nitrum, discusso per quem diluebantur humore supervacuo, tum ex se coagulantur, tum ea quibus condimentum præbent, densant secum, atque indurant. Hoc ipsum itaque Opobalsamo congenitum sal, dum evaporat odoratum eius sulphur, concrescit, sibique conjunctas affinitate naturæ lactis partes colligit, ac constipat.

Cæterùm hanc densandi lactis proprietatem, non eodem semper vigore possidet balsami resina. Potentius agit quæ recentior, quia terreas partes concretionis auctores, calor vix dum rerum potitus, in ordinem haud redegit, atque ut cum Chymicis loquar, Mercurius spiritusve acidus, salium subtilissimorum vehiculum, nondum ab insito sulphure satis domitus. Debilior actio est, cum acquisita humidi nimia viscididate, vires suas expedire terreę, partes nequeunt: lentoque iam phlegmate, veluti compedibus induta salia, ὁρμὴν naturalem, impetumque non promunt. Major autem

hæc

hæc cogendi lactis potentia, in Syriaco veterum Opobalsamo fuerit, an in Arabico nostro sit, non satis liquet, cum alterius defectu comparatio facultatum fieri nequeat. Mihi probabilius, Syriacum his viribus præcipuè polluisse, cum in temperatiore productum climate, partium frigidarum pulsculum possideret, nec clementior calor spiritum salium hospitem immoderatiùs exigeret.

Actio ipsa condensationis, haud iisdem absolvitur monumentis temporis. Celerior est, cum tenuior balsami liquor, adeoque solutu promptior, viribusque penetrandi instructior. Tunc enim vix peractâ ὑπεζίσει, nondū cœnum suum á cœlo distinxit, spiritusque digessit, salibus tartareis aspersos.

Tardiùs ergo fit concretio, quum per causas contrarias mora fit. Abensinæ interpres vetus, experimentum, inquit, olei balsami est, congelatio lactis, statim, cū super illud destillatur. At codex Arabicus Medicæus, particulam, statim, non habet; sed διαῤῥήδην, دهنه اجماد اللبن اذا قطر منه علي لبن Pinguedo eius cogit lac, quando stillat ab eo super lac.

Ἔτι ὁ ἄκρατος ἐπιχυθεὶς γάλακτι ἢ ὕδατι χεῖται ταχέως, καὶ γαλακτοῦται, ὁ δὲ δεδολωμένος ἐπιπλεῖ καθάπερ ἔλαιον συστρεφόμενος ἢ διαχεόμενος ἀστεροειδῶς.

Amplius qui sincerus, infusus lacti aut aquæ funditur celeriter, fitque lacteus: at per fraudem vitiatus innatat sicut oleum, conversus, & diffusus in modum stellæ.

Tandem quid communiter aquæ, & lacti inditum præstet Opobalsamum sincerum, persequitur porrò Dioscorides. Hic verò effectus tanti est apud Arabes, ut vel eo solo evidenter se proferente, indubitatæ bonitatis liquorem emptoribus eius spondeant. Ac primò quidem sincerum balsami succum, aquæ aut lacti immissum, celeriter fundi scribit; quibus ex amussim respondent Abensinæ verba, ينحل بسرعة solvi cum celeritate, ut momentum rationis vix habeat interpres latinus, cur receptissima verbi significatione posthabita, non solutionis; sed mistionis in aqua & lacte meminerit, quo sensu dum ab orbita veri non parum secedit, ducit etiam secum in plexus, quotquot in eandem sententiam concedunt: quibus opinionem peperit, jungere sese intimè lacti & aquæ opobalsamum, eademque viribus suis undique imbuere, id quod á veritate alienissimum est.

Quamvis enim hoc dem, promptè misceri aliis, quæ facilem admittunt solutionem; id hactenus tamen concesserim, ut sint ὁμοιομερῆ, quæ coire debent, & substantiæ cognatione invicem devincta. At ea lacti, & aquæ cum Opobalsamo non intercedit. Nam cum hoc aeriæ, spirituosæque substantiæ plurimùm possideat, lac & aqua frigidioris elementi viribus prævaleant, difficilis semper, & infirmus concurrentium nexus est. Itaque si cominus aquæ aut lacti balsamica gutta admoveatur, non mergitur, non miscetur; sed simul atque utrumvis contingit, in summo sese æquore diffundit, ac dilatat. Ex alto si destilletur eadem, pondere suo abrepta

mer-

mergitur quidem; sed mox superficiem repetit, atque in eam se expandit.

Funditur ergo pinguis hæc lacryma; sed funditur ταχίως celeriter. Quãvis enim resinosi liquores alii, per aquę superficiem sese explicent; nullus tamen, vel antiquitus, vel hoc primùm æuo cognitus, tam expedito, tamque celeri motu, aquæ lactisque summum occupat. Conferantur sinceri ac recentis opobalsami, tum ex abite, pino, & terebintho resinarum in aqua & lacte expansio, patebitque clarissimè, quàm

—— nil tremulis facere artibus hædi
Consimile in cursu possint, & fortis equi vis.

Tanta enim in dissolutionis velocitate differentia est, ut balsamici liquoris guttula recens, momento quasi temporis diffundatur, quo resinæ reliquę non nisi lento passu prorepunt. Accedit huic celeri solutioni amplior dilatatio, cum vel vnica opobalsami lacryma, cyatho satis capaci receptam aquam, tenui pellicula totam obvelet. Cur autem aqueis liquoribus inditum hoc medicamentum celeriter difiiciatur, non satis, fateor, explicitũ est. Vero tamen simillimum videtur, cum recentis huius succi colliquatio, nulla vel arte, vel agitatione indigeat, fieri eam ob motum partium spirituosarum & calidarum, naturali diffidio contactum aqueorum aversantium. Hæ, dum velut è cẽtro per radios ad circumferentiam abripiuntur diducunt ilicet, distrahuntque secum liquorem ipsum, cui amico naturæ fœdere conjunguntur. Itaque diminuitur hæc actio, cum in eodem, ut poeta loquitur Carus,

—— minutatim vires, & robur adultum
Frangit, & in partem peiorem liquitur ætas.

Abscedunt enim paulatim ea, quæ Hippocrates ὁρμοῦντα σώματα nominat, sicque lentore suo præpeditus succus, ad expansionẽ redditur difficilis: maximè si robore suo jam defectum opobalsamum, aquæ aut lacti intensius frigidis instilletur.

Cæterùm dissolutionem balsamicæ resinæ, excipit eiusdem condensatio, cuius ratio præcedentibus jam exposita. Huic conjungit Dioscorides τὸ γαλακτοῦσθαι, lacteum fieri: signum eximium, quodque succi concretionem pari velocitate comitatur. Nam simul atque in membranulam hic extensus est, non aureus amplius, non flauus; sed manifesto pallore decolor conspicitur. Tunc verò styli cuspide recollecta gutta, (nam colligi dissoluta integrè potest) etiam evidentiore candore lacteum succum exprimit. Nec deest mutationi ratio. Nam ut in humano corpore, florem naturalis coloris leve spirituum deliquium carpit, & per ægritudinem aliquam repente ingruentem, nitor ille,

Ac fulgor teneris qui radiat genis
Momento rapitur ——

Ita hic aureum opobalsami splendorem spirituosi sulphuris effluxus lacteo pallore commutat. Ha-

Habet itaque hæc lacryma, vt præ reliquis hactenus cognitis resinis celeriter soluatur, ampliter dilatetur, & coloris etiam citam insignemque mutationem subeat. At igne elicitum è juniperi baccis oleum, simili facultate præditum conspicitur, cum celeri motu ipsum quoque per aquam diffundatur: inventique à curiosis hominibus liquores, qui tum lactis aliquid cogere, tum aquis infusi lacteum candorem æmulari cernebantur. At hæc non efficiunt, ut vel balsami liquores diversos nobis præbeant, aut in genuina lacryma suspectam integritatis fidem reddant: facilèque patimur, junctim possidere Opobalsamum, quæ in aliis seorsim occurrunt, & singula. Sint enim quorum maculæ promptè lotione tolluntur, quæ lac coagulant, quæ celeriter in aqua liquantur, quæ colore lactescunt: jmò quæ manantibus tam à temperamento, quàm à tota, ut cum Galeno loquar, substantia facultatibus paria præstent. Opobalsamum tamen aliud genuinum habendum non est, quàm resinosus ex ipsa balsami planta succus. Qui probus vtique fuerit, si viribus suis etiamnum pollet, adeoque suavem ligni fructuumque suorum odorem spirat, linguam mordicando atque adstringēdo mediocriter afficit. Sincerus item, si maculam pariat lotione delebilem, lac cogat, denique aquæ aut lacti jmmissus celeriter fundatur, extendatur, albescat.

Subjungit porrò Dioscorides succum balsami dolo vitiosum olei instar innatare, converti, atque in stellæ modum expandi. Confirmat jdem, & verbis propemodùm iisdem Abensiua, cum scribit.

المغشوش يطفوا مثل الزيت و يجتمع او يتفوق فيصير بمنزلة الكوكب

Innatat (adulteratus) sicut oleum, & se colligit, & summum occupat, idq; fit similitudine stellæ. Nam cum recentis legitimique Opobalsami gutta quaquaversum exporrigatur, occupetque celerimè oram vasis omnem, haud reperit quo se proferat vlterius, adeoque nullis distractum radiis, simplici continentis corporis ambitu definitur. Ne senio quidem languidior balsami liquor olei volutatus in aqua exhibet. Nam in frigidam conjectus petit fundum; in calida, modicè dilatatur: in fervidam missus, discussis ilicet spirituosis reliquiis, vix dissolui amplius potest. Memorabile jtē quod addit hic Dioscorides.

τῷ δὲ τοῦ χρόνου ὁ ἄκρατος παχυνόμενος ἑαυτοῦ χείρων γίνεται. Πλανῶνται δὲ οἱ νομίζοντες τοῦτον ἄκρατον ἐπισταγέντα ὕδατι χωρεῖν εἰς βάθος πρῶτον, εἶτα ἀναπλεῖν ἀδιάχυτον.

Cum tempore verò sincerus crassefactus, se ipso deterior fit. Hallucinantur autem qui existimant, hunc sincerum super aquam stillatum, petere fundū prius, deindè rursum meare, facilè solubilem. Refert eadem ex auctore nostro Abensina, totidemque verbis,

يغلط من يظن ان الخالص اذا قطر على الما يصوم ارلا في عمقه ثم انه يطفوا
عاىد و هو غير منحل

Errat

Errat qui existimat sincerum, cum stillatur super aquam descendere primùm in fundum, deinde remeare super eam, estque hic sine solubilitate, ac bonitate. Purum itaque balsami succum, ætatis melioris decursu iam crassefactum, fieri deteriorem, verè nimis, ac seriò fatetur Dioscorides, ut Crateti vetustissimo Comico meritò applaudendum sit, qui

Ὁ γάρ χρόνος μ' ἔκαμψε τέκτων οὐ σοφός.
Ἅπαντα δ' ἐργάζεσθαι ἀσθενέστερα.

Me, inquit, tempus incurvavit, faber haud bonus, omnia quippe efficiens imbecilliora.

Quid igitur? non incolumes permanent in genuina balsami resina, notæ illæ à Dioscoride nobis commendatæ, quibus indolem eius ad veri obrussam exigimus? Ita iis sane videatur, qui proposita junctim signa, pro differentia nobis obiiciunt, εἰδοποιὸν speciem rei constituentem, quæ Porphirio præceptore, ἄλλο, οὐκ ἀλλοῖον, alium, non diversum efficiat Opobalsamum, non magis admittat & minus, non ætatis, temporisque mutationibus obnoxia sit, vt varietas quidem in calorem, saporem, odorem, innatationem, aliasque notas cadere queat, non queat in maculæ delebilis productionem, lactis concretionem, celeremque liquationem. Sed hæc plura sunt, & majora, quàm vt iis capiendis Opoballamum par esse possit. Nam cum liquor hic non sit in æternarum substantiarum censu, quibus, ut verè docuit Aristoteles, τὸ ἐνδέχεσθαι τοῦ εἶναι μηδὲν διαφέρει, esse & potentia non differunt; sed propter communem caducis materiæ labem, corruptioni subiectum. Necessum est, ut in se ipso habeat, cuius ductu post exortum suum abeat ad occasum, & fortuitorum etiam occursu rapiatur eodem. Quemadmodum autem optimum factum, collectis balsamici succi facultatibus & affectionibus, ab aliis eundem curiosè distinguere, cuius non secus ac de plantarum partibus aliis sensit Aristoteles, οὐκ ἔστιν ἀκριβὴς ὁ λόγος, non est satis exactè cognita substantiæ ratio; sic iniquum est, qualitates naturales, quæ seorsum spectatæ, ne propriæ quidem sunt, in formarum essentialium ordinem, redigere.

Sed revera in nobili hac resina, nihil est quod vim temporis, adeoque ætatis effugiat: nihil quod locorum, cultusque varietate, mutationem accidentium non admittat: ut quæ coloris, odoris, saporisque discrimen invehunt causæ, varient pariter, intendant, remittant qualitates, actionesque reliquas. De crassitie, per quam sincerissimi alioquin succi conditio redditur deterior, fatetur Dioscorides. At hanc duo consequuntur: adhæsio scilicet in pannis pertinacior, quæ deinceps elotionem secum trahit operosiorem: tum solutionis, expansionisque difficultas, veluti in allatis superius abundè expositum. Neque aliter de lactis condensatione sentiendum est, sive hanc viri docti à temperamento deducant, sive totius naturæ viribus acceptam referant. Nam terreæ partes, acquisita per senectutem

humidi visciditate illaqueatæ, quò se exporrigant, tanto minus reperiunt, quanto major spissitudo liquorem compingit. Nec constantiores hercules sunt, manantes à tota substantia facultates, ut crebrò nimis in alexipharmacis, catharticis, aliisque pretiosis medicamentis experimur, & salutaris scientię parens ἐμπειρία dudum detexit. Credant itaque Dioscoridi citra exceptionem fidei probatissimæ testi: credant Abensinæ, qui disertè:

للعتيق فلا قوة له الا ادرقي قوة يسيرة

In condensato antiquo, non est, inquit, robur partium, quod sit robur efficax: sciantque balsami etiam purissimi liquorem, per varios ætatis casus, quamvis externus fortuitorum impetus non accedat, notis quotquot obtinet omnibus, varium se præbere, atque ut cum Aristotele loquar ἀορίστως ἔχειν.

Porrò explodit Dioscorides errorem eorum, qui sincerum quidem; sed longiore tempore crassefactum Opobalsamum prius fundum petere arbitrabantur, deinde sursum remeare, facilèque dissolui. Nam quodcunque hujus conditionis est, aucto jam frigidioris elementi pondere, fertur deorsum, etiamsi non eminus; sed cominus aquæ inditum fuerit, & citra validum projicientis impulsum. Tum verò, si partibus aeriis non dum penitùs destitutum, languidè, tardèque sursum nititur, tardè soluitur, nec tenuem undique in telam panditur; sed olei instar, intra exiguum orbem coercitū, innatat. Quod si spirituosis partibus fortior concretio vim extremam intulerit, non sursum contendit, perque summum aquæ deducitur; sed in fundo persistit, & ut Pythagorei olim sentiebant, ἐν Διὸς φυλακῇ in Iovis carcere.

Sed hic Plinius nobis in pleno cursu remora objicitur, qui succum balsami probatum in aqua sidere, scriptum reliquit. Hunc Saladinus sequitur, & Setus, & quotquot posthabito substantiæ Opobalsami examine, simplici auctorum assertione ducuntur,

— *ceu nervis alienis mobile lignum*.

Mihi quidem Plinius etiam inter eximios scriptores locum suum retineat; minimè tamen Dioscoridi atque Abensinæ in materiæ medicæ πραγματείᾳ præferendus. De quorum illo satis dixero, si cum Galeno dixero, πολλὰ τοῖς ἔμπροσθεν γὰρ αὐτῶν γέγραπται καλῶς· ἀλλὰ γὰρ ἁπάντων οὕτως οὐδενί multa vetustiores (de simplicibus medicinis) benè scripsisse; neminem tamen omnium æquè benè de omnibus. Alter ingenio, judicioque princeps, quemadmodum de salutaris scientiæ præceptis; sic de remediorum usitatiorum facultatibus, non minus probanda edidit, quàm

Pythia quæ tripode ex Phœbi, Lauruque profatus.

Quærant, per me licet, viri docti, quo dissentientem Plinium, cum præstantissimis auctoribus in gratiam reducant. Ego mille mendis, erroribusque fœdato scriptori manus haud commodo, cujus maculis delendis, se vix parem agnoscit eruditorum phœnix, Salmasius. Dioscoridi nostro præter

ex-

experientiæ certissimam fidem abundè patrocinatur ratio, quæ pinguem aeriamque lacrymam, quamdiu nativam servat indolem, summum aquæ occupare debere, (nisi externa vis deorsum cogat) tam superantis elementi viribus; quàm recentium omnium resinarum exemplo, penitissimè convincit. Igitur maculam oleorum instar non facere, lac densare, celeriter diffundi, olei instar haud innatare, propositę a Dioscoride balsamicę sinceritatis notæ, cum in Arabico simplici dohen balesan, quamdiu provectioris ætatis vitio nondum exhaustum est, optimè omnes se manifestent, necessariò relinquitur, eundem omninò esse cum illo, quem veteres agnoverunt, suavem è Palæstina, pretiosumque balsami liquorem.

His expensis pergit ad Xylobalsami, & Carpobalsami, adeòque ligni fructuumque balsami examen: & lignum, inquit, quod Xylobalsamum vocant, probatur recens. Enimvero de junco, calamoque aromatico quod scripsit Theophrastus, παρακμάζειν ταχὺ, citò à vigore suo desciscere, de balsami surculis meritò fatendum, qui nisi recentes sint, ob facilem partium tenuium dissolutionem, quàs tum fervidius Arabiæ clima, tum sub acriore sole longius deindè iter imminuit, conceptæ de se virtutum expectationi, Europæis rarò satisfacere possunt. Addit laudari λεπτόκαρφον, surculo tenui præditum. Hoc enim ipsum illud est, ut superius explicitum, cuius vegeta magis natura, nec dum cultu diuturniore effœminata, quodque succo meliore perfusum. Πυῤῥὸν, εὐώδης, τραχὺ, ὀπίον ὀποβαλσάμου, suave olens, rusum, asperum, idque externa corticis scabritie: denique opobalsamum spirans, quia sic inditium exhibet certissimum propriæ stirpis, roboris item præsentis, & unguentis apud veteres nobilioribus aptum erat, quibus incoquebatur. Prostant hi opobalsami surculi, notisque allatis optimè respondentes, in Venetis, Siculis, Hetruscis, & Massiliensium emporiis, iiq; probatissimi, si in Cahiro emantur recentes, & expeditior deinde ex Aegypto, breviorque vento secundo navigatio contigerit.

Fructus præterea siue carpobalsami, necessarium incidisse usum refert Dioscorides, quoniam & unguentis adhibebatur, & immiscebatur antidotis. Eligendum autem monet ξανθὸν, siue id rufum interpretemur, siue flavum. Nam externo folliculi ambientis colore, surculis rubentibus fructus similis est, & intrinsecus, membrana succum melleum propriùs asservante, flauescit. Plenum denique, cum non corticum; sed inclusi potissimùm succi gratia carpobalsamum expetatur. Quamvis autem possibile non sit, vt idem ex Arabia in Europam transmittendum, desideratam ab utilissimo succo plenitudinem exhibeat, validis causis discussioni ejusdem incumbentibus, secus quàm olim contigit, cum in Palæstina, atque Aegypto, Græcis, Italisque hominibus obvium esset. Satis tamen in tanta locorum intercapedine, probabilis existimandus fructus balsami, qui nondum penitùs exsuccus, & arefactus deprehenditur; nec odore adeò proprio, saporeque destituitur.

Digitized by Google

Iungit Dioscorides plenitudini carpobalsami amplitudinem & pondus. Subest enim vtrique horum major odorati succi copia, qui veluti in minore fructu minor; sit in leviore quoque magis absumptus est. Magnitudinem ipsam haud exprimit Anazarbæus, dissertè verò Theophrastus, παρόμοιον τερμίνθῳ, καὶ μεγέθει καὶ σχήματι καὶ χρώματι, assimilem terebintho tradidit, magnitudine, figura, colore. Similem magnitudine: nam cum è duabus terebinthi fœminæ generibus, altera lentis specie fructum edat, altera fabę; priori vtique non ineptè carpobalsamum comparaueris. Similem quoque retulit schemate fructum, quo ad rotundam se figuram componit. Similem denique colore, qui in extima membrana rufus apparet. Porrò carpobalsamùm gustu mordax commendat Dioscorides, & πυροῦν, feruore sive acrimonia linguam feriens; sed μετρίως, moderatè: quam vocē malè interpretes a gustabili qualitate semotam, coniungunt odori. Nam succus balsami, quamvis Dioscoridi θερμαντικώτατος, maximè calefaciens dicatur; blāda tamen per se cùm adstrictione, tum mordacitate gustantem afficiat: blandius idem præstiterit fructus, qui agendi viribus δευτέραν δύναμιν, secundariam potentiam adeptus est. Tandem opobalsamum redolere fructus debet, quoniam hoc involucris seminis largiùs, quâm reliquis partibus plantæ natura congessit: unde neque ita facilè dissipabilis in eo fragrantia, nec debilis observatur, veluti in surculis, sole acriore extenuatis. Neque adeò abs re Theophrastus, εὐώδης σφόδρα καὶ τοῦτο, καὶ μᾶλλον τοῦ δακρύου, carpobalsamum benè odorum & ipsum esse prodidit, & magis quàm lacrymam, utpote quod exquisitius ab insito calore subactum liquorem, spirituque plenum contineat; quamvis accuratissimus senex de præmaturo, admodumque recenti balsamico semine intelligendus sit.

Cætera visum quidem Galeno fuit, lignum fructusque balsami adulterio haud obnoxia esse: monet tamen ingenuè Dioscorides, quid callidi olim impostores hic quoque ausi fuerint. Nam asportari, inquit, è Petra oppido semen hyperico simile, quo carpobalsamum vitiatur, cognoscique fraudem, quod illud majus sit, inane, ἀδύναμον, facultate, viribusque destitutum, πεπερίζον τῇ γεύσει, sapore piperis. Cum verò non percepisset Dioscorides, quid esset, quod per fraudem substituebatur; sed cui id simile fuisset, existimarunt viri doctissimi, aut terebinthi ex Arabiæ Petra delati semen substitui potuisse, quod veluti genuino carpobalsamo colore, figura, magnitudine; sic lenticulari hyperici siliquæ dissimile non est: aut ex eadem regione sylvestris balsami fructum supponi. Quorum alterutrum si ita fuit, innoxia sanè fraus extitit, ob naturæ, virtutumque inter hæc singularem coniunctionem.

Sequitur naturalium affectionum descriptionem, actionum particulariū explicatio, variisque in morbis profligandis utilitates summæ. Hanc etiam inter veteres optimè omnium, & diligentissimè recenset Dioscorides, cujus

vestigia

veſtigia pari paſsu Arabum princeps preſſit. Orditur autem à liquore, cui δύναμιν ἐνεργεστάτην, vim efficaciſſimam tribuit, utpote qui maximè calefaciat. Hoc verò qua ratione determinandum ſit, habito ligni, fructuumque reſpectu, ſatis ſuperius ex Galeni, & Abenſinæ ſententia declaravimus. Inter particulares effectus, abſterſionis meminit, τῶν ἐπισκοτούντων ταῖς κόραις, eorum quæ tenebras pupillis offundunt. Quo nomine, licet innuere videatur ſordium remotionem, exterius è regione pupillæ ceratoiden oculi tunicam obfuſcantium: interpretandus tamen etiam de diſcuſſione excrementorum pituitoſorum, circa uveæ membranæ oras, & in ipſa pupilla obhærentium, cumque viſionis diſcrimine ſpiſſitudinem acquirentium. Imò, quid velit hic Dioſcorides optimè declaravit Strabo, cum Opobalſamum τὰς ὑποχύσεις ἀρχομένας, καὶ ἀμβλυωπίας ſuffuſſiones incipientes & hebetudinem oculorum ſolvere ſcribit. Apponitur oculi affecti palpebris, molli linteolo illitum: cumque medicamenta hypochymati exactius convenientia, nō ſolùm tenuius humidum diſcutere debeant; ſed etiam craſſefacta attenuare, atque indurata remollire; balſamica ſubſtantia tàm calore ſuo, quam pinguibus reſinoſiſque partibus, malo oculorum enarrato modis omnibus egregiè opitulatur, ſaltem incipiens ſit affectus. Nam quæ pedem iam fixit ægritudo, ſine chirurgia tolli nequit. Addit Strabo, eandem λύειν τὰς κεφαλαλγίας θαυμαστῶς, ſolvere mirè capitis dolores. Neque enim obſtat, quod ſcripſerit idem, Arabes ſuaveolentium rerum uſu ſtupore corripi, qui graveolentium adhibitione removendus ſit. Etenim

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,

Vltra quos, citraque, vel ſaluberrima remedia vertuntur in perniciem. Rectè Heſiodus

Πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίη δ' ἀλεεινή.

Iuvat autem Opobalſamum, qua aſſumptum, qua exterius admotum. Aſſumptum, quia redintegrata cibi digeſtione, vaporum ad caput aſcenſus minuitur; admotum verò, quia collectos vapores diſcutit, & reſolvit. Matricis refrigerationibus porrò mederi teſtatur Dioſcorides, cum Cerato adhibitum roſaceo: menſtrua mulierum, ſecundinaſque ducere, & extrahere fœtus quæ partim calori, qui recentiore adeoque tenuiore ſucco magis penetrabilis: partim ſuaui eiuſdem halitui, qua uteri expultricem roborat, accepta ferenda ſunt. Rigores illita ſolvit, facta vaporum putridorum diſſipatione. Vlcera ſordibus fœda purgare, chirurgis cogniſſimum eſt. Per os item acceptum Opoballſamum ventriculi facultatem concoctricem adiuvat, cietque urinas, undè inter calculos minuentia, eaque ſelectiora dudum inclaruit: quippe, quod non tantum penetrabili calore ſynagmata ſiveconcreta lapidoſa diſiungat; ſed contractam renum debilitatem, ſiccitatemque, unguinoſo madore temperet, & corrigat. Exhibetur hunc in finem utiliſſimè boli forma, quemadmodum in uſu te-

re-

Digitized by Google

rebinthinæ consuevimus, anonidis, aut lithospermi pulvere subactum. Convenit anhelosis, atq; ut inferius meminit Dioscorides ὀρθοπνοικοῖς, ęgrè nec nisi recta cervice spiritum ducentibus; quorum bronchis impacta lenta pituita, cum non simplicem tantum exficcationem postulet; sed validam etiam absterfionem; ipsi præterea pulmones à putredine vindicandi sint, vix erit medicamentum, quod in hoc symptomate sublevando, Opobalsamo præferamus. Sumitur ad scopum hunc consequendum per os, radicū helenii pulvere permistum, & linctu pariter asperæ arteriæ insinuatum, oleo prius amygdalarum dulcium solutum. Exhibuerunt idem veteres in lacte, iis qui aconitum hauserant, ocyssimum venenorum, & quod non vanè è spumâ Cerberi natum fabularunt. Quin & à vipera demorsis: neq; alia hercules causa, quod balsamicum liquorem optimis quibusvis antidotis permiscuerunt. Quamvis etiam acopis addiderint, id est, medicamentis lassitudinem, dolorumque molestias eximentibus, & malagmatis sive indurata præter naturam emollientibus.

Verùm ut δραστικωτάτην δύναμιν, vim efficacissimam Opobalsamo; sic proximam potentiam fructui sive carpobalsamo tribuit Dioscorides. Hoc igitur, præter enarratos effectus omnes, quos præstat, etiam pleuriticis, peripneumonicis, tussientibus, potu datum benè facere scribit. Non tamen existimandum conferre posse, cum validæ inflammationes pleuram, pulmonesque insederunt; sed cum his, aut quiescentibus, aut remittentibus, purulenti sinus expurgandi sunt, corruptela partium inhibenda, facilesque ἀναχρέμψεις, sive expectorationes accelerandæ. Accedit ex iisdem utilitas ischiadicis, epilepticis, & vertiginosis, quotiescunque immodicè succrescens phlegma, partim absumendum, partim ad ureterum ductus derivandum, cerebrumque ipsum Hippocrati τοῦ ὑγροῦ μετρόπολις, siccandum, & corroborandum fuerit.

Postremò, lignum balsami quamvis minimum virium sortitum sit, usu tamen haud aspernendum esse concludit Dioscorides. Etenim adversus cruciatus, alvique tormina, tum cruditates, & venenatos serpentiū morsus auxiliari testatur, ex aqua decoctum, & potum. Imò βοηθεῖν τοὺς σπωμένους, juvare contractos: nam sive morbum frigidior nervosarum partiū intemperies invexerit, sive Hippocrate auctore ingentes πληρώσιες ἢ κενώσιες, repletiones aut inanitiones, utique tam calore suo profecerit medicamentum, quo frigus inimicum oppugnat, & superflua discutit, quàm resinosa substantia qua convulsa relaxat. Capitis item vulneribus, cum Iride sicca aptum Xylobalsamum tradit, idque non de cutaneis tantum; sed gravioribus, adeòque ossium, meningum, ipsiusque cerebri divisionem inferentibus, habendum est. Nam ut ex auctore patet, arefacti Xylobalsami pulverem iridi mistum, denudatis capitis ossibus, & in quibus τῶν λεπίδων ἀναγωγή, squamarum eductio procuranda, usurparunt. Consuetum

id,

id aliàs priscis Chironibus fuit, qui contusorum ossium separationi studentes, ex aristolochia, corticibus radicum panacis, Olibano, iride Illyrica siccos pulveres, tum aliis, tum cranio præcipuè læso inspergebant, cephalicos ob hoc ipsum appellatos, suadente pariter hoc auxilium medendi præceptore Galeno. Inutiles quidem eos judicat vir clarissimus Ludovicus Septalius, si ex Magati sententia rarò vulnera detegantur, calor partium naturalis foveatur, decensque puri collecto exitus paretur. Attamen haud rarò contingit, ut insignis partium sauciatarum debilitas, adeoque purulentæ sordis ingens proventus, & ob situm vulneris decliviorem effluxus excrementorum difficilis, majus ab exsiccantibus pulveribus propositis præsidium efflagitet. Efficacior tamen, & evidentior etiam ossibus læsis Opobalsami profectus est. Vtor eo, dum hæc scribo, in puero, cui temporum os dextrum ex lapsu, duplici fissura graviter læsum erat, felicissimo successu. Nam postquam exiguo, stellatoque terebello osse perforato, viã aperuissem coercito subtus puri, liquoris Arabici tepidis aliquot guttis, pini lacryma dilutis, & vulneri inditis, partium contusorum separationem, carnisque regenerationem, facili opera natura consecuta fuit. Subiicit his omnibus Dioscorides, spissamentis unguentorum Xylobalsamum esse adhibitum, neque id sanè inconvenienter. Cum terrea siccaque sui portione bibere liquidiora potuerit, simulque densare, & suavi etiam halitu gratiam unguentorum vel fovere, vel augere.

Hæ tam præstantium facultatum dotes, cum in Arabici balsami liquore, non tam meis, quàm Aegyptiorum, Arabumque crebris pariter, ac certis experimentis clarissimè refulgeant: cum notas etiam tam bonitatis, quã sinceritatis easdem ad amussim exhibeat; plantam denique genitricem, natura, atque habitu eandem sortitus fuerit, quam nobilissimi auctores descripserunt, quisquis illum genuinum veterum opobalsamum hauddum agnoscit, eum palam est, aut sensuum aut rationis impotentem esse. Iudicarunt idem, præter allegatos initiò, I.C. Scaliger, E. Cæsalpinus, G. Fallopius, I. Costæus, C. Clusius, M. Lobelius, P. Mattheolus, viri materię medicæ cognitione hoc ævo principes.

Cæterùm, vt olim antidotos celebriores componentibus, non rarò propter paucitatem deerat hæc gratissima resina; sic etiam hodiè, ob causas superiùs adductas, & ingentem Theriaces in tot urbibus componendæ quantitatem, paucissimis sufficit. Cogitarunt itaque viri salutis publicæ studiosi, quid opobalsami deficientis locum vicesque subire posset. Aptissimum judicantes, quod eidem substantiæ ratione cognatum, quod facultatibus, vel omnibus, vel saltem præcipuis proximum existit. Galenus summorum principum judicio, in antidotis componendis accuratissimus, absentę balsami lacryma myrrham stacten adoptabat. Fuit hæc, vt disertè protulit Theophrastus, ἐκ τῆς σμύρνης νεοτομήτης ἔλαιον, ῥέον, ex lacrimata recenter myrrha,

jamque

jamque concreta pars tenujor, ejuſdem contuſione, & expreſsione eliquata. Dicitur oleum, quia fluida, oleique lentore prædita deprehendebatur: ſtacte item, διὰ τὸ μικρὸν στάζειν, quod paulatim ſtillaret: quemadmodum reſiduum ejus in offas convolutum, myrrha ficta, σμύρνη πλαστή. Miſcebatur quidem aliàs myrrha Theriacæ; ſtacten tamen opobalſamo ſuccedaneum conſtituit rei medicæ inſtaurator, quandoquidem hæc, poſitis partiũ craſſiorum impedimentis, tam reſinoſa ſubſtantia, quàm temperamenti harmonia, & actionum omnium æmula virtute, balſami liquorem propius attingebat. Nec fugiebat medendi preceptorem, quod aucta myrrha, myrrhinus odor antidoto conciliaretur, (qui diſplicuit Oddo) quia balſamicarũ virium acceſsionem potjùs; quàm odoris conſueti mutationem aliquam reſpiciebat. Imitabimur Galeni diligentjam, ſi myrrham ſelectiſsimam vini ſpiritu ſolutam, ſemotis prius terrenis fęcibus, ſpirituque caloris artifici gradu iterum abſtracto, ad liquidjoris reſinę modum, habitumve revocemus. Incedunt eadem cum Galeno via, qui cognitas hoc œuo pręcipuas reſinas opobalſamo vicarjas cõſtituũt. Tales ex Indiis allatę sũt Tolutana, & Pervana lacryma, quarum utriq; propriis appellationibus poſthabitis, vulgus mercatorum balſami nomen fecit. Præſtantior ex his Tolutana, quam Pino ſimilis arbuſcula, vulnerato cortice fundit, tam odora fragrantia, quàm virtutum omnium explorato ſpecimine Arabum opobalſamo *valdè* cognata. Eligenda, quæ aurei adhuc coloris, ſaporis haud ingrati, Iaſmini ſuaveolentiam quodammodo ſpirans, nondum valdè condenſata; ſed quę putaminibus nucum Indicarum modicè calefactis promptè effluit, quibus incluſa plerumque mittitur in Europam. Harum quoque *defectum* ſupplere liquidas, & fragrantes lacrymas, quas è tenellis terebinthi, abietis, piſtacei, pinique ramis, laxatus perità manu cortex, vernantis anni tempore promit, nemo dubitabit, qui juſtis ponderibus, tam ſubſtantiæ cum opobalſamo, quàm facultatum conſenſum examinabit: licet è terebintho Cypria flauus liquor, arte Hermetica prolicitus, cum ſit calidior, tenuiorque ejuſdem pars, Meſue, Fallopio, Renodeo, Lobelio, viris in æſtimanda ſimplicium medicamentorum natura peritiſſimis, dignus viſus fuerit, quem deficienti opobalſamo ſubſtituerent. Ad vires magis excellentes reſpexerunt, quàm temperamenti, & facultatum ſimilitudinem, qui deſtillatum è baccis juniperi, lauri, mace, caryophylis aromaticis oleum, aut è ſeminibus citri & nuce myriſtica expreſſum, balſami reſinę ſubmittendum judicarunt: quorum tamen hoc, quemadmodum ſtillatis oleis temperatius, odore ſuavius, paratuque facilius; ita clariſſimorum virorum punctis, calculiſque magis receptum eſt. Fructui balſami cubebas in commentariis ſupponit P. Mathiolus, cl. Alaymo ſurculis illius, utriuſque lauri corticem. Vix tamen carpobalſamo, maturis terebinthi fructibus, & Xylobalſamo vegetis ejuſdem ramulis, quicquam ſimilius obvium habemus.

Hæc sunt mi Peregrine Pitori, quæ pro declaranda Dioscoridis sententia de balsamicæ resinæ tam natura, quàm facultatibus, in Patauino Serenissimæ Reip. Archigymnasio, variorum nationum auditores publicè docui: adhibita etiam in examen illa ipsa, quam pharmocopœis aliquot patrocinaturus reiicis; quam mistæ, larvatæ, falsæ, factitiæque titulis proscribis. Ascendere tribunal voluisti, quod diu sub Augusto Cæsare corruisse memorat Dio, spretaque lege Clodia, tanquam reo provocationem ademturus, egisti censuram; quodque iniquius, de re neque inspecta diligentius, neque experimentis tibi cognita. *Solis, inquis, ex Cl. Baldi dictis, quasi per cuniculum quendam, ad totam hanc labefactandam doctrinam irrepere, & ex scripturis elicere veritatem mihi propositum est, quando non amplius experimentum haberi possit. Auidi enim non minus medici, quàm pharmacopæi, pretiosa antidota componendi, ilicet atque Venetias adductus est liquor, Theriacas pararunt, omneque protinus dissipavere residuum.* Atque utinam intra censoriam grauitatem, & modestiæ fines, quam verbis tuis tibi quidem tribuis, contineri potuisses, aut innatæ mentibus humanis caliginis meminisse, quam exordio libelli inducis. Nunc irrumpis, & laudatum à prudentissimis, doctissimisque Vrbis archiatris balsami succum *tanquam personatum generosissimis ausis te propulsare præfaris, atque à cunctis exsulem Europæ provinciis, ad Capitolinam tandem arcem, veluti securissimum periclitantis auxiliũ, & dilinquentis asylum confugientem, ab ea dare præcipitem, jamque tædiosam lucis sarcinam sustinentem, merita laceratione dispendere.* *Mox pusillum te bellatorem scribis, & cum robustissimis hostibus manum conserere non pertimescere, ut parmam albam illustri hoc facinore delineare possis.* In progressu posita claua, & leonino exuvio, viris præstantissimis, B. Baldo, & P. Castello effusè blandiris, quorum huic summum doctrinam, ingenii mirandam ostentationem, & præclara merita: illi charitatem, maximamque pietatem tribuis, quod approbarint, & defenderint liquorem, quem ceu falsum, larvatumque disperdis, & exulare jubes.

Campios non minus varia doctrina; quàm materiæ medicæ notitia laudatissimos, commendationem, inquis, mereri, quod sensum suum, licet non verè, liberè tamen, & sincere proposuerint; quamvis in scriptis eorum, vbi tenebræ tuæ fuerint, ne verbo quidem innuas. Nec jùvat, te censore, sinceritas, & libertas ulla Iosephum Donzellium, Francisci Perlę testimonio, simplicium medicamentorum investigatorem solertissimum, quem solum inverso pollice damnas, quoniam *auctoritati tantum quorundam confisus, rationem, & experientiam dimiserit, & de ignotis sibi pronunciare non puduerit.* At verò Pitori, dum aliorum dictis, scriptisque totus intentus, hanc tantum censuræ tuæ excusationem affers, quod excell. virorum afferta, vel infirma, vel à judicio tuo aliena sint: dum de re tibi non perspecta, alienum affers experimentum, non tuum, quas tibi compedes ipse fabricaris, quove

flammeolo pudori tuo consulveris, tute videas. Suspicionem quoque moves malæ causæ, quod sententiam judices de medicamento delato nondum tulerint. At ea penitus vana est. Quis enim cum Menandro nescit, ἄγειν πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνον, veritatem in lucem extrahere tempus? moramque hanc non crimen in re; sed cognitionis difficultatem arguere. Cæterum absolverunt Opobalsamum viri, qui maximè de natura eius atq; optimè judicare potuerunt, in quorum suffragiis haud dubito clarissimos arbitros pariter acquiescere: quorum hic singularem imitari prudentiam debebas, quod in materia non omnibus modis sibi perspecta, Hippocraticum illud seriò sequendum existimarint, μηδ' εἰκῇ, μηδὲ παρορᾷν. Excessus denique improbati à te Opobalsami, tam emptores, quàm assertores. Illos quia sibi comparaverint id, quod ex meis dictis commune balsamici liquoris nomen præ se tulerit: hos, quia probaverint succum, in cujus distinctione cùm verum à falso cernendum, etiam peritissimos quosque falli potuisse, fateatur Galenus. Te interim extra peritissimorum discrimen ponis, dum assumpto non Dioscoridis, ut reris; sed interpretis filo, jam explicitum te labyrintho, jam ignorantiæ monstrum jugulasse scribis, perfectæque notitiæ portam reperisse, non dubitas: nempè quia lippos hic arbitraris clarissimos Vrbis archiatros; te solum

—— tam cernere acutum,
Quàm aut aquila, ut serpens Epidaurius ——

Quibus coloribus cum etiam cæcutienti satis exprimas, quos affectus ad hoc tribunal attuleris, quaque animi moderatione censorium officium peregeris, parcam ego operæ, & expressum parma tua facinus, siquidem publicæ luci exponere placuit, æternum esse facilè patiar.

Tangam igitur in scripto tuo ea præcipuè, quæ P. Alpinum celeberrimum antecessorem meum, meque propius spectant. *Immerguntur, ais, ævi nostri doctiores innumeris difficultatibus, dum non contenti his quæ Europa quotidiè subministrat, Opobalsamum, antiquis pretiosissimum, nostris desideratissimum succum, huc usque advocant, ex Arabia, &c.* Sed immergantur, Pitori difficultatibus, nō submergantur; imò enatent, atque ex alto illo rerum naturalium, educant nobiles veluti uniones, quibus rem medicam locupletent, & augeant, publico bonæ Valetudinis commodo. Quos stimulos generosis, doctisque animis in hoc studio gloria tantum non admovit? In exemplum venit poeta Carus, qui causas physices accuratiùs investigaturus.

Non me, inquit, animi fallit, quàm sint obscura, sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit Musarum in pectus amorem.

Nec inanes fuisse laudabiles conatus, ostendit ex utriusque Indiæ mercibus, utilium medicamentorum ingens accessio. Veteres utique pharma-

cis

Digitized by Google

cis Europæis contenti non fuere; sed undecunque cœlestis favor ostendit ad morbos remedium, grata manu sumpserunt.

'Ουθίμ θ' ἐςὶ ἀπόβλητι θεῶν ἐρικύδεα δῶρα.

Ne Theriacem quidem magna parte Europæis præsidiis instruxerunt; sed exoticis ex Asia, Aphricaque petitis. Alebant in Creta rizotomos suos Imperatores, qui non dictamnum tantum

Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo ——

Sed etiam scordium, chamædrin, marrubium, obvias Italiæ plantas, cistellis plenis urbi submittebant. Facti rationem affert Plinius, quoniam invaserat animos persuasio infinitò præstare quæ in Creta nascuntur, iis quæ tellus alibi producit, quantumvis eiusdem generis. Diligentiam igitur antiquorum æmulentur necessum est, quisquis eorum inventis frui volet, vitandisque difficultatem scopulis viam eandem ineat, quam vestigiis suis illi expresserunt. Chiragogum hic optimum è priscis se præbet Galenus, atque in hoc ipso, quem contemnis, eximio succo. Nam in ejus exquisitiore cognitione, cum fraudibus, & technis adulterantium vix explicare se posset, profectus in Palæstinam ipse fuit, ut cultam regiis in hortis plantam videret, & illa

—— *odorato sudantia ligno*
Balsama ——

Particulam indè liquoris sumptam, semper secum habuit, spurio, legitimoque dignoscendo veluti regulam. Itaque inclamat etiam hodie studiosis, præcipuum esse in materiæ medicæ cognitione, eam videre ipsam, nec semel; sed frequenti inspectione, quale sit optimum observare. Fugiendum esse Pamphili institutum, qui quas non viderat herbas scriptis divulgarat. Ridebat olim id hominum genus Heraclides Tarentinus, & præconibus similimum ferebat, qui formam, ac notas fugitivi mancipii, licet nunquam viderint, voce tamen sua publicant: fierique, si forte is quem præconio indicarunt propè adsistat, eum tamen ut non agnoscant. At, inquis, ex Arabia advocant Opobalsamum antiquis pretiosissimum, nostris desideratissimum succum.

Ad vocandum autem ex Arabia nunc esse, fateris ipse, quippe quæ natalis ejusdem tellus, & ex qua tot jam seculis repetitum fuit, quicquid in Imperatorum, principumque manus pervenit, quod genuini opobalsami titulo peritissimus quisque dignatus est. Scio, inimicam esse, & infestam christiano nomini regionis huius gentem, adeòque aleæ periculosæ plenum opus curiosius quicquam in ea scrutari. Nec profectò tanti est, abiectis christianæ professionis insignibus, niveo turbine caput impedire, Mahometanumque simulare, ut constet balsamicum succum, vulnerato cortice, an ignis opera barbari colligant. Substiti ergo in propinquis Aegypti emporiis,

flammeolo pudori tuo consulveris, tute videas. Suspicionem quoque moves malæ causæ, quod sententiam judices de medicamento delato nondum tulerint. At ea penitus vana est. Quis enim cum Menandro nescit, ἄγειν πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνον, veritatem in lucem extrahere tempus? moramque hanc non crimen in re; sed cognitionis difficultatem arguere. Cæterum absolverunt Opobalsamum viri, qui maximè de natura eius atq; optimè judicare potuerunt, in quorum suffragiis haud dubito clarissimos arbitros pariter acquiescere: quorum hic singularem imitari prudentiam debebas, quod in materia non omnibus modis sibi perspecta, Hippocraticum illud seriò sequendum existimarint, μηδὲ εἰκῆ, μηδὲ παρορᾶν. Excessus denique improbati à te Opobalsami, tam emptores, quàm assertores. Illos quia sibi comparaverint id, quod ex meis dictis commune balsamici liquoris nomen præ se tulerit: hos, quia probaverint succum, in cujus distinctione cùm verum à falso cernendum, etiam peritissimos quosque falli potuisse, fateatur Galenus. Te interim extra peritissimorum discrimen ponis, dum assumpto non Dioscoridis, ut reris; sed interpretis filo, jam explicitum te labyrintho, jam ignorantiæ monstrum jugulasse scribis, perfectæque notitiæ portam reperisse, non dubitas: nempè quia lippos hic arbitraris clarissimos Vrbis archiatros; te solum

—— tam cernere acutum,
Quàm aut aquila, ut serpens Epidaururius ——

Quibus coloribus cum etiam cæcutienti satis exprimas, quos affectus ad hoc tribunal attuleris, quaque animi moderatione censorium officium peregeris, parcam ego operæ, & expressum parma tua facinus, siquidem publicæ luci exponere placuit, æternum esse facilè patiar.

Tangam igitur in scripto tuo ea præcipuè, quæ P. Alpinum celeberrimum antecessorem meum, meque propius spectant. *Immerguntur, ais, ævi nostri doctiores innumeris difficultatibus, dum non contenti his quæ Europa quotidiè subministrat, Opobalsamum, antiquis pretiosissimum, nostris desideratissimum succum, huc usque advocant, ex Arabia, &c.* Sed immergantur, Pistori difficultatibus, nō submergantur; imò enatent, atque ex alto illo rerum naturalium, educant nobiles veluti uniones, quibus rem medicam locupletent, & augeant, publico bonæ Valetudinis commodo. Quos stimulos generosis, doctisque animis in hoc studio gloria tantum non admovit? In exemplum venit poeta Carus, qui causas physices accuratiùs investigaturus.

Non me, inquit, animi fallit, quàm sint obscura, sed acri
Percusfit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incusfit Musarum in pectus amorem.

Nec inanes fuisse laudabiles conatus, ostendit ex utriusque Indiæ mercibus, utilium medicamentorum ingens accessio. Veteres utique pharmacis

cis Europæis contenti non fuere; sed undecunque cœlestis favor ostendit ad morbos remedium, grata manu sumpserunt.

Οὐ θέμις ἐστὶ ἀπόβλητα θεῶν ἐρικύδεα δῶρα.

Ne Theriacem quidem magna parte Europæis præsidiis instruxerunt; sed exoticis ex Asia, Aphricaque petitis. Alebant in Creta rizotomos suos Imperatores, qui non dictamnum tantum

Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo ——

Sed etiam scordium, chamædrin, marrubium, obvias Italiæ plantas, cistellis plenis urbi submittebant. Facti rationem affert Plinius, quoniam invaserat animos persuasio infinitò præstare quæ in Creta nascuntur, iis quæ tellus alibi producit, quantumvis eiusdem generis. Diligentiam igitur antiquorum æmuletur necessum est, quisquis eorum inventis frui volet, vitandisquè difficultatem scopulis viam eandem ineat, quam vestigiis suis illi expresserunt. Chiragogum hic optimum è priscis se præbet Galenus, atque in hoc ipso, quem contemnis, eximio succo. Nam in ejus exquisitiore cognitione, cum fraudibus, & technis adulterantium vix explicare se posset, profectus in Palæstinam ipse fuit, ut cultam regiis in hortis plantam videret, & illa

—— *odorato sudantia ligno*
Balsama ——

Particulam indè liquoris sumptam, semper secum habuit, spurio, legitimoque dignoscendo veluti regulam. Itaque inclamat etiam hodie studiosis, præcipuum esse in materiæ medicæ cognitione, eam videre ipsam, nec semel; sed frequenti inspectione, quale sit optimum observare. Fugiendum esse Pamphili institutum, qui quas non viderat herbas scriptis divulgarat. Ridebat olim id hominum genus Heraclides Tarentinus, & præconibus simillimum ferebat, qui formam, ac notas fugitivi mancipii, licet nunquam viderint, vocè tamen sua publicant: fierique, si forte is quem præconio indicarunt propè adsistat, eum tamen ut non agnoscant. At, inquis, ex Arabia advocant Opobalsamum antiquis pretiosissimum, nostris desideratissimum succum.

Ad vocandum autem ex Arabia nunc esse, fateris ipse, quippe quæ natalis ejusdem tellus, & ex qua tot jam seculis repetitum fuit, quicquid in Imperatorum, principumque manus pervenit, quod genuini opobalsami titulo peritissimus quisque dignatus est. Scio, inimicam esse, & infestam christiano nomini regionis huius gentem, adeòque aleæ periculosæ plenum opus curiosius quicquam in ea scrutari. Nec profectò tanti est, abiectis christianæ professionis insignibus, niveo turbine caput impedire, Mahometanumque simulare, ut constet balsamicum succum, vulnerato cortice, an ignis opera barbari colligant. Substiti ergo in propinquis Aegypti emporiis,

F 2 quibus

quibus nullo non anno, quod melius, deteriusve opobalsamum, quod simplex, aut mistum, haud difficulter discere potui. Fecerunt idem inclyti viri, quorum industriæ notitiam & usum eximii hujus medicamenti debemus. Advocabimus igitur ex Arabia opobalsamum, & iniustis ereptum possessoribus, in rem nostram vindicabimus. Sumemus à profano populo sanitatis curandæ auxilia, à quo thura accipere non dubitamus, quæ damus Deo.

Cur pretiosissimum antiquis opobalsamum fuerit, exposui superius, tuis cur id desideratissimum scribas, mirari subiit, in ea urbe, quæ assiduo cum Syris, Aegyptiisque commercio, apud nobilissimos civium copiam eius haud contemnendam semper obtinuit, semper obtinebit, ut minimè tibi desperandum jurè existimes, ab Excell. Aemylio Parisano, quòd asserere voluit opobalsamum, in urbe Veneta posse demonstrari. Mihi ad paucis mensibus in ea degenti, antequam orientales provincias cogitarem, optimæ notæ conspectum fuisse jam ante affirmaui, certusque sum, apud aromatarios diligentiores obvium esse. Observavi id in eadem urbe, paucis antequam hæc prælo subjicerentur mensibus, laudabile, satisque copiosum, quod Illustrissimus Antonius Capellus, Venetæ nationis olim in Aegypto consul in patriam secum attulerat: quodque meritò à Clarissimis Romanis archiatris laudatum, dignumque habitum fuit, ut omisso succedaneo, per Antonium Manfredum, virum in componendis veterum antidotis accuratissimum, Theriacæ denuo misceretur. Possident idem in hac Patavina civitate, pharmacopæi primarii omnes, & in Museis suis, viri Cl. Io. Dominicus Sala, & Gulielmus Soiherus, quod à Matthio Rom. Imperatore, Lignicensis princeps dono olim acceperat. Quamvis omninò frustra sit, quicunque in opobalsamis, temporis diuturnitate jam plurimùm densatis, recentis liquoris notas, & experimenta præstolatur.

Pejus illud est, quod non immeritò à quibusdam dubitari refers, an veri balsami lignum ad nos, & semina ferantur. Sed dubitent homines, qui paralogismis suis impliciti mentem exporrigere nequeunt. Ego plurimùm utriusque quotannis ex Arabia delatum conspexi, ex quo Venetis, Belgis, Anglis, Gallis in Cahiro degentibus, æqua semper emendi potestas fuit. Hoc ipso quo scripsi anno, tam semina, quàm ramulos genuini balsami, etiamnum probos, & odoratos Venetiis accepi, quos inter auditores, cum publicè naturam horum & egregias facultates explicassem, distribui. Cur autem insitam odoris εὐτονίαν, adeòque virium suorum robur non adeò longo tempore sustineant, in præcedentibus expositum est. Sed hæc ut non tam eam, quàm grauissimorū virorum, qui se legitimū balsami lignum fructusq; vidisse testantur, auctoritate tibi persuaderi tandem pateris; ita *licentiosum nimis fore, & temerarium scribis, talem ac tantam ejus copiam constituere, qualis & quanta quotidiè in officinis visitur, nec verum à falso, & à falso factitium separare*. De quorum altero, sententiam tuam libens amplectos, & ἀκρίβειαν

in

Digitized by Google

in examinandis hujus generis liquoribus laudo. Quæcunque tamen hic ſecerni queunt, cum optimè cum Galeno diſtincturum aſſero, qui non tantum notas à veteribus traditas in eorum libris peritè & curioſi expendit; ſed confirmatum multiplici inſpectione ſenſum, & judicium pariter adhibet.

De copia illa opobalſamorum, quam in officinis vis quotidie videri, judicent viri exercitati, Arabicæ, propriéque ſic dictæ balſami plantæ liquores ſint, an ex Indicis reſinis odorati ſucci. Equidem opobalſami Arabici recentis, cum illa ſcriberes, non copiam in officinis Venetis; ſed inopiam fuiſſe, ſatis à te proditum eſt, cum teſteris, liquorem tibi quidem àbiectum, *ilicet atque in urbem adductus, à medicis non minus quàm pharmacopolis, antidota pretioſa componere cupientibus, auidè coemptum, & reſiduum ejus omne diſsipatum fuiſſe.* Concedam interim, optimi quidem illius; ſed annoſi, jamque obſoleti ex Arabia opobalſami Venetiis apud proceres, & illuſtres cives, urbiſque aromatarios, majorem quam in vlla Europæ civitate quantitatem haberi, diverſis temporibus ex Aegypto aut Syria allati, quod ipſum tamen ob ætatis vitium, ſpeciei ſuæ ordine expellere, & nomine gentilitio priuare, vel tuis verbis licentioſum foret, ac temerarium. Abundare autem poſſe Arabes, pretioſa veteribus lacryma, nemini obſcurum eſt, cum abundent ejuſdem genetrice planta quæ tam actis ab radice germinibus, quam ex fœcundo ſemine, facilem ſui propagationem admittit. Aegyptii paucis luſtris calami ſacchariferi cultu tantum profecerunt, ut jam non ſuos; ſed Byzanthium, & Venetias inſigni ſacchari prouentu inſtruant: fieri idem poſſe de balſami ſucco, ſi cura ſimilis & ſtudium accedat, ambiguum non eſt.

Itaque nec in Proſperum Alpinum ſatis æquus es, virum optimè hic, maximèque promeritum. Duo enim ſunt quæ obiicis, *ignorantiam veteribus ignoranter eum attribuiſſe; ſuccum deinde tibi deſideratisſimum, adeò triuialem conſtituiſse, ut cuilibet habendi facultatem conceſserit.* Vtrumque Pitori parum circumſpectè. Nam veterum ſcriptis ſiquis cum oculis animum acriter advertit: ſi quæ de balſami planta, ſurculis, ſucco, ſeminibuſque Iuſtinus, Pauſanias Solinus, Tacitus, Plinius tradidere, prudenter examinat, tam diſſona, frontibuſque adverſis pugnantia, in argumentum ignorantiæ non trahit, illi parum liquidè conſtare poteſt,

—— *quid diſtent æra lupinis.*

Illos ipſos rei herbariæ ſummates ſcriptores, arbuſculæ balſami faciem integram exactiùs haud cognoviſse, minimè obſcurum eſt. Theophraſtus enim quæ de balſamo ſcripſit, aliena fide retulit: adeoque hiſtoriam eius his orditur, *παραδείσους εἶναι φασὶ δύο μόνους*, hortos eſſe aiunt duos tantum: quemadmodum capite præcedenti de Caſia & cinnamomo, *περὶ δὲ κινναμώμου καὶ κασίας ταῦτα λέγουσι* de caſia & cinnamomo hæc dicunt. Dioſcoridē autem palàm eſt, Theophraſtum auctorem ſequi. Quamvis enim ſeſe pluri-

ma δι αυτοψίας, sive inspectione propria observasse profiteatur, quædam tamen ἐξ ἱστορίας συμφώνου, ex historia consentiente se deprompsisse, non diffitetur.

In altero quod obiicis, quis P. Alpini mentem, etiam per sparsam à te nebulam haud intuetur? Dederat opobalsamum magnis Hetruriæ ducibus, observantiæ suæ monumentum & pignus. Itaque nil humile, nil abiectum in trivio de re sentiebat, cuius Virtutem scriptis quoque opere maximo extulerat. At cuilibet, inquis, habendi facultatem concessit. Cui verò bono id non sit bonum? & vel cum Crasso aliquo de munificentia contendat Prosper noster. Concessit autem exteris omnibus, annis sexaginta jam exactis in Aegypto secum degentibus. Hodie an major in Cahiro, & Alexandria balsamicæ hujus resinæ copia reperiatur, affirmare non ausim: præsertim cum jam ab annis tredecim in tumultus exarserint Arabes, concusso quo premuntur Scythico jugo, si non excusso. Tum verò quid fieri amet, &

— quo discordia cives
Perducat miseros —

In aperto est omnibus. Vt contingere possit, etiam Byzanthio primatibus aliquando non suppetere, quod in re populi tranquilla repertu non difficile erat. Ad dynastas imperii Turcici, quantum olim opobalsami peruenerit, satis Alpinus indicavit. Mitti enim imperatori tres quatuorve libras scripsit, Aegypti proregi libram, præfecto seu duci peregrinantium semilibram, quę tum ab ipsis, tum in amplis ipsorum gynæceis, quàm citò disperdantur, in compitis Cahiri notum est.

Sed præter longinquitatem regionis balsamiferę, causam alteram litium & errorum affers, quod medici vestri ab antiquis doceri nolint. Mihi tamen, Pitori, certum est, optimum quemque, & eruditissimum vestrorum, doctrinam antiquorum haud aspernari: nec transfugam hic ullum esse in aliena castra, nisi qui λαβὴν τῆς φιλοσοφίας, ansam philosophiæ, ut Xenocrates olim aiebat, capere nequit. Cæterum, quandoquidem è priscis illis doctoribus, si Galenum excipias, vix aliquis est, qui viventibus oculis, vel plantam balsami, vel succum eius in Palæstinæ viridariis usurpavit, laudo quàm maximè, quod Ariadnen tibi sequendam proponis Anazarbæam, cuius filum tanquam probatissimum omnium, unicè Galenus nobis commendat, planèque confirmor, saltem id dextrè teneas, evasurum te dolos illius tecti, & monstrum debellaturum τῆς ἀγνοίας.

— mistumque genus, prolemque biformem:

Nunc altius discursus ut ais, tui fundamenta jacturus, non Plinium tantum, vix à Virbio saluti restituendum, Dioscoridi jungis; sed etiam Sethnm, & Saladinum, auctores, qui diversa, imò contracta Dioscoridi scribendo, quid aliud agunt, quàm rupto quo regebas vestigia filo, in laborem ut abducant,

& er.

& errorem inextricabilem.

Proponis ex Prospero Alpino primùm Opobalsami veri qualitates, quas cum tempore mutabiles vocas, atque ex his odorem, saporem, colorem, & in crassitie aut tenuitate substantiæ modum. De odore satis habes, si scribas, thure, & terebinthina præstantiorem esse, cætera non multum de eo te solicitum. At secus in hoc odoratorum examine egit Galenus, qui Casiam, & Cinnamomum exploraturus, inter necessarias præcipuasque notas odoribus intentus fuit. Equidem rosas, androsæmum fœtidum, anonidem luteam, dictamnum, caryophyllos, scrophulariam, costum hortensem, inter mille plantas propius odor facilè manifestat: neque id solùm cum integritatem, aut bonitatem respicimus, ut videri vis; sed quoties investigamus, & quærimus ipsas.

At hanc, inquis, *provinciam, tanquam optimè superatam*, Stephano de Gasparis te concedere. Frustra Pitori. Quàm vellem non superasset; sed cum P. Alpino, proprium Opobalsami odorem designans, in majore thuris, & terebinthinæ fragrantia, qua par erat moderatione, perstitisset, quam veluti per gradus insiti caloris vigor, eiusdemque dissolutio, intendit, ac remittit. Nunc contra sensum peritissimorum hominum, contra sententiam tuam, ridiculâ penitùs hyperbole, rei iuxta tecum cum scriberet incognitæ, suavitatem affingit, non Indicis tantum odoratis mercibus majorem; sed ut verbis eius utar, ambra, mosco, zibeto, belzoino, & *quacunque re odorata, quæ in nostro hemisphærio seu à natura produci seu ab arte constitui potest*. Hoc tibi quidem probatissimum sit assertum, hæc maximè miranda doctrina: ego Stephanum intra sensus, ac rectæ rationis gyrum revocandum, viris doctissimis libens permitto. Neque illum tamen apertè tibi adversari perspicis. Totam enim Opobalsami naturam in odore ponit, adeòque indelebilem ab eo vim existimat: tu ne quidem inter signa, succum hunc ab aliis distinguentia, odori locum relinquis. Ille infectionis absentiam, condensationem lactis, celerem dissolutionem, & lactescentiam, non propria Opobalsami attributa; sed ipsius balsamici *odoris germma, & immediatos effectus* pronunciare sustinuit. Tibi nihil magis cordi, & curi est, quàm ut ex iisdem attributis differentiam extruas specificam, quæ Opobalsamum ab omnibus, ut loqueris diversi generis succis distinguat: & in quam magis minusque non cadat: quorum hoc quantum abeat à vero, superius expendi.

Inter notas probi Opobalsami cum Dioscoride requiris, ut ad acorem non vergeat, cui rei ratio constat evidentissima. Cave tamen existimes, vetustatis tantum id vitium. Nam quodcunque vegetæ naturæ Opobalsamum, sine causarum externarum gravioribus iniuriis ad senectam ætatem pertingit, aciditatem nec gustanti manifestat, neque adoranti. Præterea, scripsi ad Cl. Baldum, balsamicum liquorem lac non nisi debiliter coagu-

lare;

lare; imò ne hoc quidē pręstare, nisi recens; nisi spiritu acidulo etiamnū pręgnans fuerit: quorum postremum sic te accepisse coniicio, ut notam exco collegeris, inter malas haud infimam, *quaque mediante*, ut scribis. *Dioscorides, non optimum expertus fuisset Opobalsamum; sed pessimum.* Mihi verò Pitori nunquam in mentem venit, ut existimarim, Opobalsamum recens optimæque notæ, quodque acido adhuc spiritu præditum assero, sapore acidum esse, quem potiùs abesse debere, seriò cum Dioscoride contendo. Equidem, quod fugere te non decet, separat insitus calor, subiectæque materię domitor, vaporis specie substantiā a queam tenuem, particulis aerii terreisque subtilissimis permistam, quam spiritum Hermetici, & Mercurii nuncupant. Hanc reclusis quibus liquor continetur vasis, qui naribus haurit, acrem percipit, atque evidenter acidam: imò & sapore talem, siquidem arte exceptus halitus in substantiam pristinam resolvatur. Effundun hunc spiritum copiosè, resinæ omnes recentes, & præcipuè dulces succi. cum effervescunt, ut in musto, melle, pomorumque succo notissimum est; salva tamen saporis dulcedine, quamdiu penes calorem ingenitum victoria steterit. Eundem quā pyrotechnia tum ex resinis succisque dictis, tum ex mistis corporibus cunctis educere liceat, passim in tyrociniis suis inculcant alKimiæ magistri. Hoc itaque volui, & in recentis optimique balsami liquore, superesse adhuc, tenuem hanc acidulamque substantiam, celerioris penetrationis, majorisque condensationis præcipuā causam, quamvis saporem ipse acidum non obtineat, quamdiu penes insitum calorem dominium viget.

Porrò τὸ ἀδιάτον Dioscoridis, cum interprete per facilem dilutionem exprimis, addisque rationem rei prorsus adversantem: nempe quia tunc facilimè cum aqua misceatur, forsan arrepto verbo, quod contra mentem Abensinæ imprudenter interpres pro solvitur, invexit. Te verò scire decet, quæ facilè diluuntur solvunturque, promptitudinem quidem misturæ sortiri; non omnia tamen omnibus sic affecta misceri. Liquor de quo agimus resina est, sive Theophrasti verbis, ὅτις δακρυώδης πιότητα ἔχων.

Affers ex additamentis etiam translatorum nomen levitatis, cum λειότητος signanter meminerit Dioscorides: quorum hoc, ut lenitatis, & lubricitatis nomine capias facilè permittitur; non item ut levitatis, cujus sensus aliorsum tendit.

Sed hæc minoris æstimationis: accedis mox *ad facultates illas, quæ ut pudicissimam Opobalsami naturam valent revelare, neque in se ipsis mutationem ullam à loco, à tempore, à planta, & ætate recipiunt*. Mirabar sanè Pitori, cum hæc legerem, diuque ambiguum mihi fuit, an hæc dum aliò mentem sensusque diviseras, calamo excidissent, nisi eadem, utcunque mutatis verbis, ante, retroque repetita cognovissem. Dum inquiro, quæ illa non mutabilium qualitatum syndrome, *Omni, soli, & semper Opobalsamo conve-*

niens,

Digitized by Google

niens, notas adducis Dioscoridis, quibus liquorem hunc unguentis admissis vitiatum, à sincero distinguit[1]. Verùm in rem caducam, communes rebus caducis affectiones expetere, notius est, quàm probatione ulla ut indigeat,

—— redolent semper sua flumina pisces,
Hi fatuas stagni, salsas illi æquoris undas.

Quapropter quod scribis *Busbequij Opobalsamum, à Cæsareis Medicis in dubium versum fuit, quod omnibus non ad amussim notis legitimo responderet, licet certo certius ex illo esse sciret, quo in Matabriæ hortis collecto, ab Hali Bassa donatus fuerat: talis defectus non cadebat in maculam; sed vel in calorem, vel in crassitiem, odorem, supernatationem, vel in alias notas:* tam facilè nego veritati consentaneum esse, quàm tu chartis id committere potuisti, totámque differentialem illam (ut verba tua referam) notarum syndromen, ex inhæsione, coagulatione, celeri fusione, & latescentia Opobalsami factam, non minus ex loci, temporis, ætatisque mutatione, varietatem subire affirmo, quàm colorem, odorem, saporem, & alias his cognatas qualitates. Et subire quidem necessariò, quia causæ mutationem afferentes sunt necessariæ. Nam cum affectus non inficiendi, lac densandi, celeriter se diffundendi, temperamentum liquoris eiusque systasin perpetuò comitentur, utrumque autem, partim ob insiti caloris in humidum sibi subditum incessibilem actionem: partim aeris ambientis reciprocas noxas, mutari necessum sit, necessum pariter fuerit, & ea mutari, quæ temperamentum, & habitudinem substantiæ constanter sequuntur. Rem ipsam abundè nimis patefaciunt, quotquot hoc ævo, atque antiquitùs cognitæ fuerunt, odoratæ pinguesque lacrymæ, in quarum classe Opobalsamum Arabicum, nemine veterum prohibente constituo.

Sed ô bone, quàm in te Menandri illud monostichon convenit.

Ἡ γλῶσσ' ἁμαρτάνουσα, τ' ἀληθῆ λέγει.

Nam dum fateris, *facultates illas non inficiendi, lac cogendi, &c. nullam in se ipsis mutationem recipere, nisi quatenus crassitiem succus senescens acquirit, & ob difficiliorem eiusdem dissolutionem, tardiores quoque huiusmodi effectus reddit:* quid aliud prodis, quàm magis minusque admittere has Opobalsami notas, atque ut tardiores, sic languidiores indies fieri: tandem etiam languidissimos, cum spissitudo liquoris sic increvit, ut liquiditatem suam amiserit Opobalsamum, quamvis optimum purissimumque extiterit. Memini recentioris, & sinceri hujus succi portionem, vasculo vitreo inclusam, cum in calidiore cubiculi angulo detineretur, intra annuum spatium, acquisito lentore notabili, gnorismata Dioscoridis propemodùm exuisse omnia.

Hoc itaque censuræ tuæ temperamentum adhibe, & quotiescunque Arabica hæc resina, in tanto locorum intervallo, fortuitorum injuriis quàm plurimis exposita, non omnibus notis qualitatum facultatumque suarum inte-

gritatem exhibet, non laruis protinus induendam & præcipitandam existimes: denique non infectionis, coagulationis, dissolutionis &c. notas; sed etiam singularem eius odorem, tum saporem, coloremque in examen adhibeas, quorum etiam in vetustissimo balsami fucco vestigia non difficulter agnoverit, quicunque in recentis Opobalsami theoria plusculùm se excercitaverit.

Mones tandem ex Oddo & Matthiolo, ab artificialibus nomine tenus Opobalsamis, & *venalibus illis, maximè cavendum esse pharmacopolis, neque ea prius emenda, quàm omnia exactè experimenta ex Dioscoride, aliisque probatis, auctoribus repetita fuerint*. Vtrumque autem libens tecum amplector, eòque magis, quò major hodiè cognatarum Opobalsamo resinarum, in pharmacopolis Europæis copia reperitur. Attamen experimenta sic capienda sunt, ut non repugnent rei ipsius naturæ, neque adeò sensui tum veterum, tum recentiorum, qui diuturna inter Arabes mora notitiam balsami exactiorem acquisiverunt. Doctores item & interpretes non agant, qui docendi ipsi, quique Dioscoridis, veterumque Græcorum scripta, nec legere possunt, neque intelligere.

Pergo ad censuram tuam, qua negas Opobalsamum verum, ac sincerum fuisse, quod à priore, & Consiliariis Clarissimi collegii Medicorum urbis Romæ, tum quatuor eiusdem archiatris, approbatum, theriacę miscuerant Manfredus & Panutius, primarii, peritissimique pharmacopœi. Hanc verò triplici stabilire tibicine conaris, *rationis, experimenti, atque auctoritatis*. *Rationem adducis, quoniam non omnibus differentialibus notis ab auctoribus assignatis convenit, eamque probatam remanere scribis, tum ex supra à Te dictis, tum ex infra dicendis*, videlicet experimento pharmacopœorum, quibus advocationem quæris, & veteris justitiæ processu. Quæ superius à te dicta sunt, cum expendo, video partim sententias te carpere doctissimorũ virorum, B. Baldi, & P. Castelli; partim fidem adimere testibus, qui iuxta cum illis contemptum à te liquorem, genuinum ex Arabia Opobalsamum asseverarunt. Mihi quidem, Pitori, propositum non est, causam agere virorum præstantissimorum, tam rei medicæ theoria, quàm solida virtute spectatissimorum: multo minus proterviam eorum extollere qui frontem iis obvertere voluere. Tritum nimis est, etiam Andabatas ex pugna quæsivisse gloriolam, jamq; ab antiquissimis seculis Theocrito monitore,

Ὗς ποτ' Ἀθηναίαν ἔριν ἤρισε ------

Illud tamen exploratum habeas, non alios in Opobalsami à te damnati examine, diligentius Prosperi Alpini orbitam pressisse, quàm memoratos eximios Medicinæ professores. Nec meliorem te auctorem nactum fuisse, per quem in fucci balsamici cognitionem venires, cujusque doctrinam substerneres tuis fundamentis.

At, inquis, de essentia probati liquoris valdè dubius est Cl. Baldus, quũ inde.

indecisum reliquerit, per incisionem corticis, an decoctionem frondium elicitus sit. Fateor Pitori, dubitasse virum prudentissimum, nec sine ratione dubitasse, cum non simplici tantum lacrymæ ploratu; sed etiam ignis opera Opobalsamum colligi accepisset: maximè cum monitus â me fuisset, in asserto liquore pręstantioris, & defæcatioris Opobalsami odoram suavitatem, non adeò exactè deprehendi. Ea enim res effecit, ut cum optimi & perfectissimi succi ideam animo subiiceret, non omnia ad amusim huic nostro convenire fateretur. Nunc, cum diminutæ nonnihil fragrantiæ causam planè accidentalem agnoverim, discussis ambiguitatum nubeculis, virum præstantissimum securum esse volo de hac cura, neque ipse dubitandi amplius causam ullam habeo, per incisionem balsamicæ stirpis comparatam esse resinam, quam cum doctissimis archiatris, theriacæ miscendam duxeram. Collectionis autem modus, cum essentia suaveolentis cujusdam lacrymæ tibi minimè confundendus est, cuius existentiam qui consensu grauissimorum testium confirmarat, essentiam amplius in dubium vocare nullatenus poterat. Quod si tenebras hic obiectas exire voles, è limine scholarum metaphysicarum facem mutuabis.

Properas ad differentiales, ut vocas, notas, inter quas primum & principale experimentum constituis, maculam post ablutionem haud relinqui, & cui adeò confidere quosdam scribis, ut ex eo solo habeant de adulterato judicium. Sed habeant, Pitori, quicunque sunt, & tibiam, talumque arbitrentur, ubi rectè sentientes jugulum. Profectò Arabes, qui mercium indigenarum peritiores sunt æstimatores, non à maculæ sublatione; sed guttulæ in aqua & lacte celeri dissolutione, δοκιμασίαν opobalsami ordiuntur, & præcipuum in ea integritatis specimen collocant. Hos te potius sequi par est, quàm quos in succi huius natura cognoscenda, sensus & exactior ratio destituit. Iam de improbato à te opobalsamo ex animo testor, experimentum de macula fide optima sustinuisse, meque laneo crassoque panno, non impactum quidem; sed instillatum hunc liquorem, in loco calido, aqua simplici calida sic abstulisse, ut notam sui nullam relinqueret. Neque ambigo, viris inclytis idem observari potuisse, si balsami recentiorem lacrymam ritè pannis eluere tentassent. Rectè interim Dioscoridem cum Prospero Alpino interpretantur, qui referunt, opobalsamum ob resinosæ substantiæ visciditatem inhærere quidem vestimentis; oleosam tamen maculam, quæ profundius insideat, latius indies sese spargat, denique lotioni pertinacissimè resistat minimè producere, idque in reiecto tibi succo pariter euidentissimum fuit.

Iam posthabito P. Alpino, potiùs Matthiolo, in materia medica exercitatissimo, standum esse scribis, quia opobalsamum se vidisse asserit, quod omnibus notis ab antiquis adductis responderit. Apage cum innerti hoc livore, cum ista ingratitudine, o Pitori! Prosperum enim Alpinum notis

omnibus legitimum opobalſamum, non frequenter ſolùm vidiſſe, poſſediſſe, dynaſtis dono obtuliſſe; ſed etiam balſamicæ ſtirpis, plantarumque exoticarum cognitione, longè Matthiolo quamuis laude applauſuque poſterum digno præſtitiſſe, non ego; ſed monumenta illa loquuntur, quibus orbi jam Europæo notiſſimus, viam terit æternitatis. At quod in Franciſci Calceolarii theriaca tanquàm legitimum Opobalſamum probarat Matthiolus, quodq; ut genuinum laudat Carolus Cluſius à Io: Pona ſibi donatum, atq; celeritate ſolutionis, lateſcentia, guttæ collectione, odoriſque privati criteriis examinatum, hoc ipſum fuiſſe, quod à rupe Tarpeia præceps dare minitaris, teſtatur Franciſcus Pona, Ioannis filius, vir eruditiſſimus, & inter æui huius Machaones, ut seriò cum Homero loquar,

— ... πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων.

Alterum experimentum, quod in lactis condenſatione poſitum, laudato ab archiatris liquori defuiſſe putas, quoniam imperfectè, neque uniuerſum cui inſtillabatur lac coagulauerit. Te verò quis antiquorum docuit, pauculas opobalſami guttas vas lacte plenum integrè perfectèque condenſare debere? nullus profectò. Nec modum igitur ex iiſdem facultatis ſtatuere potes, quem ſilentio prætereunt, nec in re vim agendi determinare, cuius differẽtias, cum cenſoriam ſumeres auctoritatem, nulla dum experientia præceperas. At opobalſamum quamvis optimum, paucis guttis lac copioſum, ut arbitraris, afficere non poteſt. Nam ut ſcripſi jam ante, lacti nullatenus miſcetur; ſed in ſuperficiem tantum eius celeriter explicatur. Tunc verò pari velocitate, exhalantibus cum calore ſpiritibus, partibuſque tenuioribus diminutis, non niſi in propinquas ſibi lactis partes agere poteſt, idque vel eò debilius fiet quo fuerit ætate provectius. Denſaſſe autem proximas lactis partes, proſcriptum à te opobalſamum, certò, clarèque mihi compertum eſſe, confirmo.

Venis ad experimentum tertium, de celeri ſolutione, quàm negas in improbato tibi ſucco, conſpectam fuiſſe, quia lacti, aut aquæ permiſtus haud fuerit. Sed nihil tale in reſinoſam, pinguemque lacrymam conuenire poteſt, nec motu, atque agitatione perfici in recenti, nedum vetuſto: ut in oleoſis aliis aquæ coniunctis, etiam pueris unguentariorum notum eſt. Nec Dioſcorides noſter miſtionis vocem vllam uſurpat, cuius filum, arrepto interpretis Abenſinæ alieno vocabulo, ſine piaculo nõn amiſiſti.

Duo tamen ſunt quæ obiicis. Expanſionem ſuper aquam, ſuccis reſinoſis, qualis terebinthina, facilè accidere, adeoque *commune m eſſe; non differentialem notam*. Plinium item, & ex eo Sethum, & Saladinum retuliſſe, optimum etiam opobalſamum petere fundum. In quorum priore, largior tibi reſinoſis liquoribus commune m eſſe ſupra aquas ſui dilatationem; modum tamen in Arabica lacryma, ab omnibus hactenus deprehenſis, diuerſum eſſe refero. Nã vel guttula huius recentior, in tantũ ſe exporrigit, in quã-

tum

tum vix integra terebinthinæ drachma: deindè momentaneâ velocitate eò diffunditur, quò terebinthinæ portio, non nisi tardè pertingit. Itaque non simplex super aquas dilatatio; sed τὸ ταχέως χεῖσθαι, celeriter fundi, opobalsamum nostrum ab aliis discriminat, ut cum Dioscoride præcedentibus expositum. Atque hoc ipsum est, non olei more innatare, aut per superficiem in stellam radiósque sese explicare. Id verò cum spreti a te balsami liquor habito à me, virisque clarissimis examine, optimè præstiterit, meritâ laude priuandus non fuit. Alterum ex Plinio quod affers, vel tua confessione, non de recenti, adeòque viribus integro opobalsamo; sed propter partium tenuiorum dissipationem, ad omnia deterius reddito, habendum est. Itaque, cum de priore quęstio nobis sit, misso Plinio, quantumvis egregio scriptore, Aristotelis illud sequemur, ὅσιον εἶναι τῆς φιλίας προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν, sanctius esse amicitię, adeòque auctoritati, veritatem anteferre.

De lactescentię experimento, quod opobalsamum à te reiectũ euidentissimè sustinuit, rem pariter suspectam reddere conaris, dum & resinaceis aliis communem esse scribis, neque extra aquam tantum; sed intra considerari debuisse. Hic verò, quemadmodum passionum, affectionumque communionem inter resinas, iurè tecum admitto; sic illud ingenuè moneo, nullam hactenus cognitam resinam, adeò repentè, latèque super aquam explicari; nullam adeò celeriter, insigniterque lactescere, quàm hęc ipsa, quam Arabicum balsamum fundit lacryma. Cęterum intra aquam, vel extra, coloris mutationem quisquam consideret, nihil difficultatis exhibet, vel ambiguitatis. Certum enim est, quam styli cuspide recolligimus guttulam, jam ante pallorem induisse lacteum, quàm aqua eximeretur.

Tandem ad testes procedis, quorum partem tacito, ut aiunt, pede præteris. Baldassarem, & Michaelem Campios, tum Iosephum Donsellum, non expensis eorum scriptis, simplici plaga absolvis. Me præcipuè, & celeberrimos viros, Aemylium Parisanum, & Ioannem Nardium in quæstionem advocas, quia datis literis missum nobis Opobalsamum, verum legitimumque testati fuimus: & sententiam ea in re nostram ideò flocci facis, quia nec constare nobis, nec uniformiter loqui tibi videmur. At ego perlectis eorum literis, hoc unum constanter eos mecum asserere sentio, verùm, legitimumque fuisse Opobalsamum, quod archiatri Romani theriacæ indendum suaserant. In cuius sententiæ confirmationem, diversis eos rationibus usos haud nego; nego pugnantibus usos, aut contrariis.

Me quod attinet, adducis prioris epistolæ meæ ad Cl. Baldum partem, verbis cùm transpositis, tũ diminutis, in hunc modum. *Quod ad Aegypti proregem militumque præfectum, in donum ex Arabia mittebatur, quantitate exiguum. At non eiusdem conditionis erat, quod communiter balsami nomine venditabant Aegyptij. Alterum nempè decoctione elicitum, alterum plus & minus terebinthina, similibusquè resinosis admistum, cuius longè maior proventus, cu-*

ius

us, si seriò constet ex Arabia Cahirum, & hinc Venetias adductum esse, &c. AT EGO SENSVM MEVM SIC EXPRESSERAM. *Non eiusdem equidem conditionis erat, quod communi Opobalsami nomine venditabant. Nam ad Aegypti proregem, militumve praefectum, quod mittebatur, tenuius observavi, odore suavius, colore ex citrino albicans, quantitate exiguum. Reliquum utcopiosius, ita pretio parabilius, idque cùm aestimatione, tum bonitate rursus diversum. Nam vel purius erat, atque ex plantae ramis, fructibusque ignis opera elicitum; priori tamen, & systasi, & odoris fragrantia, & virium pariter incolumitate cognatum, quo in dyspnoea, pulmonumque putredine, tum dysuria, & vulneribus felici successu usus sum: vel terebinthina similibusque resinosis, plus aut minus permistum, cuius maior longè proventus, &c. Quod vestris Opobalsami nomine Venetijs transmissum est, si Alexandriae, vel in Cahiro emptum, atque illac ex Arabia vicina allatum esse seriò constet, non temerè pharmacopoeis reijciendum fuerit, &c.*

Hic assignare me scribis, notas ab antiquis valdè diversas, & locum etiam in crimine ponere. At hic, Pitori, valde erras. Nam neque notas explicare Opobalsami propositum meum est, neque affero quicquam, quod vetustis scriptorum monumentis haud consignatum sit. Meminerunt enim, & sponte naturae eliquati liquoris, & innoxio corticis vulnere eliciti: atque huius quidem tum sinceri, tum adulterati, particulariter admista terebinthina, ut superius expositum. Parari idem artificiosa molitione, dudum inter Arabes scriptores Mesue prodidit. Atque utcunque haec nonsint. Quis unquam prohibuit, veteris doctrinae censum, accessione utilium observationum augere, quantumvis diversorum? cum non unum nobis limitem ipsi designaverint, per quem eamus. Non domini nostri; sed duces fuerint, adeòque non praeripuerunt posteris quae inventis adiicerent; sed aparuerint. Taceo quae de loco subiicis, quoniā Opobalsamum ex Arabia, & Cahiro accersendum seriò contendo. Non enim aliud huic succo natale solum, nec me, teque fugit, variantibus pro climatum intervallo, rerum generabilium causis,

—— quas leges, aeternaque foedera certis
Intulerit natura locis, ——

Illud nos maximè omnium collidit, quod ex Epistolarum mearum altera ad Cl. Baldum, probare conaris, damnatam à te balsami resinam, ex infimo esse genere à me designatorum: adulterari potuisse, denique artificialem non naturalem esse concludis. Scripseram autem quae sequuntur. *Habui tandem à Clarissimo Tomasino, quem proximis spondebas literis balsami liquorē: cognovique simul atque odorem hausi, illum ipsum esse, quem in Aegypto Venetis nostris reduces ex Arabia mercatores venum exhibent. Hoc praecipuè τεκμηρίῳ puritatem eius asserentes, quod aqua indita guttula, protinus in pelliculam sese explicet, iterumque styli cuspide commota, colligi tota queat, ob te-*

nuis-

nuiſsimi ſpiritus deliquium pallidior: certi, reliquas indolis notas, ætate plus minuſve provecta, facilius obſcurari. Quibus eò libentius ſuffragatum ivi, quo maior ſucco, cum recentis carpobalſami ſapore, & odore cognatio fuit, in quo, ut cum Hermeticis loquar, τὸ ἔμφυτον θεῖον, *innatum ſulphur, ſenſuum fidem evidentius provocat. Igitur, quamvis tranſmiſus mihi balſami liquor, ſpontaneæ concretionis lacrymam ſuavitate non referat; quocunque tamen artificio ſit elicitus, legitimum balſami antiquis cogniti ſuccum, adeoque Opobalſamum iudico, etiamnum Arabibus dohen baleſan, unguen balſami dictum, &c.*

Hic verò quid clarius eſt, quam de induſtria te quæſiviſſe lacuas, quibus eximium naturæ munus deturpares, bacchanalia vixiſſe, cum ſimulares Curium. Complexus enim ſum, communi opobalſami nomine, non illud tantum quod terebinthina permiſtum; ſed etiam purius, adeòque vel inciſo cortice lacrymatum, vel ignis miniſterio plantæ ramulis, fructibuſque ſubductum: imò optimum omnium, & defęcatiſſimum: quamvis huic κατ᾽ ἐξοχὴν, & proximè opobalſami nomen conveniat, mox ſincero non defęcato: minus adulterato. Quare cum id ipſum quod reieciſti purum aſſeram, legitimum, & antiquis cognitum opobalſamum, licet id ſub communi ſtirpis ſuæ nomine complexus fuerim, facilè animadvertiſti, non id infimæ claſſis eſſe me voluiſſe; ſed naturæ, viriumque integritate, vel optimo proximum conſtituiſſe.

Adulterari idem facilimè potuiſſe putas, admiſto vel thure, vel terebinthina: ſaporem etiam, odoremque fructuum balſami, & frondium adminiculo conciliari. Ego fieri hæc omnia poſſe minimè ambigo: factum autem fuiſſe in hoc noſtro, cui præcipitium minitaris opobalſamo, conſtanter nego, pernego. Nulla enim penitùs nota defuit, nulla facultas, quibus indolem genuinæ ſubſtantiæ, ſimpliciſque naturæ patefacere debuit. Obſervaſſe me quidem profiteor, quod recentius, tenuius, clarius, odoratius, quale id quod tempeſtiuè fęcibus ſuis ſeiunctum, purius deindè concrevit. Hoc tamen ipſum de quo litem agitas, claritate, tenuitate, odore ſupra terebinthinam præſtantiore, quamvis longa itineris ambage copioſis fæcibus innataverit, abundè ſe mihi tale præbuit, ut id legitimi, veri, probique opobalſami Arabici nomine privare & fama, nefas exiſtimaverim.

Cæterum de naturali balſami ſucco quæſtionem eſſe ſcribis, non artificiali. Tanquam verò naturalis eſſe deſinat, & liquor rei proprius, qui artificioſa quædam ratione eidem ſubductus eſt. Veteres utique optimum illum circumſpectâ valde, & perita inciſione eliciebant, quod adhibita ferri vi, ut loquitur Tacitus, paveſcerent venæ. Plinius incidentis manum artifici temperamento libratam refert, nequid ultra corticem violaretur. Ita Solinus, plantam artifici plaga vulneratam fuiſſe ſcribit. Hæc animo obverſabantur meo Pitori, cum ſcriberem, *quocunque tamen artificio ſit elicitus, legitimum balſami antiquis cogniti ſuccum eſse*, & artificioſum educendi mo-

dum

dum in utroque spectabam, tam qui diuiso frondium cortice plorauit; quàm qui caloris synergia collectus est. Scio, maioris esse operæ, atque adeò pyrotechniæ non ignobile specimen, resinosum hunc succum, partibus terreis, aquosisque seiungere. Eundem tamen, ut artis est, separatum, neque additamentis heterogeneorum ullis vitiatum, haud minus naturalem balsami liquorem assero; quàm picem abietis, vel piceæ: saccharum harundinis, melleo succo fartæ: quàm naturales sunt plantæ, quas blando hypocausti calore, & arbitrariis irrigationibus, ad vigorem floremque perducimus: quàm naturales sunt pulli, quos sine matrum incubatu, miti furnorum calore Aegyptii ouis suis excludunt. *Μιμεῖται ἡ τέχνη τὴν φύσιν*, imitatur naturam ars, inquit Aristoteles, & quicquid illa viribus suis haud assequitur, innixa naturæ fulcris ars, æmula organorum applicatione perficit, & consummat.

Te duo sunt quæ involuunt: primùm, quod hermetica analysi collectæ balsami lacrymæ, valdè à natura sua diversæ sint, atque alteratæ vi ignis: de quo cum Plinio dubitas, plura ne pariat, an perdat. Alterum, quod Cl. Petrus Castellus, hanc quę Vulcani beneficio peragitur balsami extractionem, in dubium vocet. De primo si tacuisses Pitori, te credidissem in artificiosa mistorum dissolutione, de qua Plinio sermo non est, saltem mediocriter versatum. Nosti diversum esse ignis effectum, si gradus caloris diuersus est. Hunc autem rebus in elementa sua dirimendis, convenienter adhibere, non idiotę; sed artificis periti munus est. Quemadmodum & *ἐμπυρεύματα*, sive ustilaginem corrigere, si qua per ignem validiorem contracta fuisset, ut abundè te docebunt, qui hęc enchiremata scriptis, & opere profitentur. In altero, facilè permitto doctissimum virum sensu suo abundare. Diversum enim iisdem in rebus tenere, quos iucundo fœdere studiorum communio iunxit,

Id licuit salva semper amicitia.

Audita tantum de artificioso balsami apparatu refero, non visa: quę tamē, cur probabilia mihi visa fuerint, tetigi superius. Convenire nos in eo perspicis, quod abiectum tibi liquorem, genuinum & sincerum Opobalsamum veterum agnoverimus, nec suspectum mihi amplius, an corticum stirpis artifici plaga elicitum fuerit.

Secundum censurę tuę fulcimentum est, examen opobalsami nobis probati, factum à tribus Aromatariis, qui illud *turbidum, inodorum, insuave, maculam relinquens, non coagulans, parum lactescens, minus liquefcens, in superficie se ad instar terebinthinæ diffundens: adeoque inane, falsum, variisque misturis refertum iudicarunt.*

Mallem ego Pitori, æstimationi bonorum hominum consulvisses, & factum ipsum prudenti potiùs silentio involuisses; quàm in publicam lucem, & eruditi seculi cognitionem protulisses. Palàm enim est, iudicium de opo-

balsamo

balsamo ex Dioscoridis notis ferre non posse, qui naturam ipsius rei perspectam non habet, quique nobilissimi scriptoris fontes integros haud accessit, aut ea saltem non cognouit, quæ Prosper Alpinus, ut hærentes in hoc plexu dirigeret, de balsamo, eiusdemque lacryma literis divulgavit. In quorum neutro cum examinatores illi seriò sibi constiterint, ausi tamen fuerint, rem à clarissimis doctissimisque medicis iam probatā, damnare & conviciis proscindere, & veluti è Parnasso datis literis, sacram Apollinis, Musarumque sedem illotis pedibus inquinare, quo pacto excuses, videas; ego delendo huic næuo spongiam reperio nullam.

Quod si tamen pharmacopœis in materia medica censenda locum deberi contendas, oppono tribus illis, ex Veneto aromatariorum collegio plures, qui contrarium tuentur. Oppono Iosephum Donzellum, materiæ Medicæ accuratam cognitionem, merito laurus philosophicæ brabeo illustrantem. Baldasarem item, & Michaelem Campium, pharmacopœos integritate fidei artisque suæ peritia minimè inferiores. Imò collegiū pharmacopœorū Neapolitanum uniuersum. His enim missa liquoris portio, quem solum vertere jubes, verum legitimumque Opobalsamum habitum fuit: quibus subscripserunt Romæ, ex iis qui diutius inter Arabes degerunt, Ioannes Molinus, linguarum orientalium interpres, Baptista Valtrotus, & Marcus Avātius Chirurgus, præsentem in urbe liquorem explorantes. Quanquam parum obest approbato nobis opobalsamo, quod eum aliquot pharmacopœi non cognoverint: quin summa potius accedit æstimatio, quod occasione commotæ litis, viderint, examinarint, laudarint, viri quos nunc fovet Italia, artis Medicæ gloria, rerumque naturalium cognitione præstantissimi. Et è publicis quidem professoribus, Clar. Petrus Castellus, Ioannes Manelphus, Baldus Baldus totius Ecclesiastici status Archiater, & Alexander Menghinus. E practicis celeberrimis, Marius Schipanus regni Neapolitani protomedicus generalis. M. Aurelius Seuerinus seculi huius Chiron alter, Baldasar Bonannus, Paulus Zacchias, & Ioannes Nardius, monumentis literarum, &

—— *fama super æthera noti.*

Quibus album adiecit calculum Illustrissimus eques, Cassianus de Puteo, non tam splendore natalium, fortunæque muneribus; quàm cognitis physices lectissimis arcanis, & hominum eruditiorum patrocinio paucissimis comparandus. Ab his, quod cum Stephano de Gasparis dissentire volueris, nil detrahit quidem rei laudatæ; utrumque tamen vestrum ex animo velim ὑγιαίνειν.

De fęcibus sive misturis, quas in fundo vasis superfuisse scribis, non est quod vel suspicionem moueas corrupti succi, cum optimum etiam, & quàm accuratissima incisione elicitum olim opobalsamum, fæces suas deposuerit, ut ex Galeno inter veteres docemur.

Tandem ultimum censuræ tuæ fundamentum inducis, & *unam præ omnibus aliis auctoritatem te afferre scribis, quæ sicut in dubium verti non potest, ita controversi liquoris naturam perbellè manifestare valet. Hanc esse processum ab Illustrissimo veteris Iustitiæ magistratu formatum, inque eo constare Cosmum de Nigris, vas liquore sub opobalsami nomine plenum, à Mauro quodam Meccha redeunte accepisse, singulis pro qualibet libra argenteis impensis, & mercatoribus Venetis ad quatuor coronarum insigne vendidisse: indè illum tam pretiosum succum Romanos deduxisse, quem ex Veslingii dictis, plus minusve, terebinthinæ, aliisque rebus permistum, communi Opobalsami nomine venditabant Aegyptii.*

Hic verò Iustitiæ veteris processus, quid de opobalsami natura tibi manifestarit nescio: hominibus sanè, qui cum Menandro διπλοῦν ὁρῶσι, planè manifestat nihil. Nisi, quemadmodum iam ante modum collectionis, ad essentiam balsamici liquoris pertrahere frustra conabaris; ita nunc ad naturam eiusdem existimes pertinere, quis vendiderit, quis emerit, & quanti. Quis denuò sibi comparaverit, & venum dederit. Illud approbato viris eximiis succo abundè fauet, quod ex Arabia delatus, à Cosmo de Nigris emptus, venditusque fuerit, viro cognoscendis Arabum odoratis mercibus, componendisque medicamentis exercitatissimo, quem ob probitatem, fidemque tot annis compertam, Illustrissimi viri Ioannes Donatus, & Antonius Barbadicus, etiamnum cœlesti favore superstites, Aegypti quondam consules, clarissimique Senatus ornamenta, in amore, & inter familiares habent.

At libram, inquis, integram argenteo nummo comparatam esse. Quid tum verò? Mihi sanè iuxta cum doctissimis archiatris satis constitit, genuinum, & probum fuisse, quod vilius emptum est Opobalsamum. De Mauri venditoris facto non laboramus. Dextrè rem acquisiverit; an finistrè. Inscitia eiusdem nobilem liquorem prostituerit; an manciparit, & extorserit pecuniarum indigentia. Immotũ interim est, non ideò naturam suam exuisse opobalsamum, quoniam vilius emptum est. Quemadmodum colorata Europæorum vitra, non ideò vitra esse desinunt, quia pretiosis Indorum gemmis, ac mercibus sæpè permutantur. Cætera quæ Iustitiæ veteris processui subiungis, technas potius tuas; quàm quodvis aliud manifestant. Nihil enim vel dictum a me, vel scriptum de hoc, quem exulare præcipis succo, quum intra vendentium manus detineretur: neque alium postquam vidi, visumque examinavi, quàm cognitum antiquis, & legitimum opobalsamum vel dixi, vel scripsi.

Plura non adtexo, satis enim habui, viris egregiis, qui dudum in pulvere huius circi sudarunt, potiùs applaudere, quàm pugnata iam pugna ventilationem ordiri. Doctos autem & prudentes materiæ medicæ pervestigatores monitos velim, ne Arabicæ balsami lacrymæ fragrantiam, ultra captum

ptum

ptum veterum extollant; ſed notas è fontibus Dioſcoridis petitas, eidem ſic applicent, ut reſinoſi liquoris naturæ, ſubſtantiæque non repugnent: denique non tam cultorum defectu; quàm incuria hominum nobis ſubductam, in uſum antidotorum, ſi non communium; ſaltem eorum quas proceribus aut principi ſuo paraturi, ſtudiosè revocent. Philemonis illius memores,

Ἐὰν οἷς ἔχωμεν τοῖσγε μηδὲ χρώμεθα,
Ἃ δ᾽ οὐκ ἔχομεν, ζητοῦμεν, ὧν μὲν διὰ τύχην,
Ὧν δὲ δι᾽ ἑαυτοὺς ἐσόμεθ᾽, ἐστερημένοι.

Si quæ habemus, iiſdem haud utimur, quæque non habemus quærimus: aliis nos per fortunam ſumus, aliis per nos ipſos privaturi.

IOANNIS VESLINGII
MINDANI,
EQVITIS,

Et in Patavino Gymnasio Anatomiæ, & Pharmaciæ Professoris primarii,

PARAENESES
Ad rem herbariam

Publicis plantarum ostensionibus præmissæ.

PATAVII, CIↃ.IↃC.XLIV.

Typis Pauli Frambotti Bibliopolæ.
Superiorum permissu.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO DOMINO
IVLIO IVSTINIANO
IOANNIS FILIO

IOANNES VESLINGIVS F. P.

Dissertationes istas, quibus deditam medendi scientiæ iuventutem, ad rei herbariæ studium incitare, tardantibusque calcar addere debui, eas dare Tibi & dedicare, non abs re, tum à conditione tua alienum, tum ab instituto meo diversum quispiam iudicaverit, Illustrissime I V L I. *Deducere enim videbor à nobilissimi stemmatis fastigio, ad agrestia quædam, & humi repentia: devotumque summis honoribus pectus, murice purpuraque velandum, non utilibus Serenissimæ Reipublicæ curis implere; sed privatis occupare levibusque oblectamentis. Ego verò in parte quadam felicitatis meæ pono, quod cum Te cognoscam, quem hic non ut exhortandum proponere debeo; sed ut exemplum, ad quod alij se componant, longè clarissimum. Vix enim pubertatis annos attigeras, cum in amœnissimo Burgofori consepto, non obvias tantum Italiæ plantas, vel partium elegantia, vel præstantia virium insignes; sed petitas ex Creta, Syria, Ægypto, Indiis, exquisitissimas Floræ delicias, tot pulvillis alveolisque fictilium di-*

gestas

Digitized by Google

gestas, præsenti mihi, pariterque miranti, singulari dexteritate recenseres. Magistrum hic ducemque nactus, Illustrissimum NICOLAUM CONTARENUM, *auum maternum, ingens celsissimi Senatus ornamentum, & Botanicorum quotquot hoc seculo claruerunt, tum natalium splendore, tum stirpium omnigenarum peritia longè principem. Neque in his tamen excellenti ingenio metam figis: imò pergis inoffenso cursu, ad ipsa*

Edita doctrina sapientum templa

Non in apicibus aliquot physices detentus, ut nunc plerique adolescentes solent, titulos suos, nescio adepti magis, an meriti; sed animo studioque universum hoc complexus. Inquiris corporum naturalium principia, & causas: quænam vis solida terrarum agitet, convellat: mare quid certis fluendi, refluendique vicibus impellat: in aere unde tumultus, fragores tonitruum, fulminum iactus, ventorum prælia. Rectrix corporis anima quî nutriendi, generandique officium consummet, quî sensus, ac motus coniugata munera, tum principes illas intelligendi, volendique facultates. Quamvis post cognitas Geometriæ apodixes, potissimùm in cælo verseris, & circa perennes lucidosque siderum ignes. Vel hoc argumento plebeis, & humilibus animis superior, quod delectant te divina, quodque rebus cælestibus non vt alienis intersis; sed ut Tuis. Observas, ubi quæque stella primum lumen ostendat, ubi culmen attingat summum, ubi descensum.

Frigida Saturni quo sese stella receptet,
Quosquè ignis cœli Cyllenius errat in orbes.

Maximè terris finitimi sideris desiderio teneris, cui maiestatem suam tueris, confirmato diligenti speculatione propriæ lu-

cis

cis decorò. Iamque eò progressus es, ut uir magnus, Fortunius Licetus, quum hæc eadem meditaretur, non dubitarit te dogmatum suorum assertorem, scriptis orbi publicare: non contenendo in hoc adolescenti æ Tuæ flore, industriæ, et ingenii fructu. Addes porrò sanctiorem sapientiæ partem, quæ fontes humanarum perturbationum investigat, quæ valla & arces extruit, quibus arceat, defendatque cupidinum insultus, quibus spei, & timori metam, aut modum ponat, animum adeò ipsum Virtutum omnium comitatu, atque ornamentis honestet. His iunges quæ vitam civilem, communemque tranquillitatem stabiliunt: Rempublicam benè constitutam servent, augeant, adflictamque redintegrent. Rectorem populorum, quid sideri benefico simile reddat,

- --- quod tumida æquora placet,

Collectasque fuget nubes, solemque reducat.

Quid curam eius in excubiis pro salute singulorum intendat, benevolentiam civium, fidemque solidet, vt insidiantium mucronibus se pro illo obiiciant, cumque per stragem humanam ad incolumitatem iter aperiendum est, corpora sua substernere non pertimescant. Quibus bonis succinctum, clarè prospicio non minus ad capessenda Serenissimæ Reipublicæ munera, idoneum Te futurum, quàm revocatum ex plantario Cyrum, è Linterni hortulo Scipionem Africanum, è Salonensi rure Diocletianum, & è villis suis tot prisci Quirites, manu consilioque egregium publicum asserentes. Habeas igitur, Illustrissime IVLI, hæc ad herbarum studium ὀρμητήρια, *affectus in Te mei, & observantiæ qualiacunque monumenta. Quæ non ingrata tibi fore, tanto magis confido, quanto minus de singulari erga me affectu, & humanitate tua mihi ambigen-*

dum fuit. Vale feliciter, & in antiquam splendidamque familiam tuam, præter Virtutes, & laudes quibus Europa universa personat, magnanimitatis, constantiæ, pietatis, ipse nouum atque augustum illud decus inferas doctrinæ, & literarum.

Patavii Idibus Ianuarii Anno salutis CIↃ.IↃC.XLIV.

PLANTARVM, ET HVMANÆ, NATVRÆ, AFFINITAS.

INsolitum vobis Auditores, & ab officii mei instituto forsan alienum videtur, quod incultus alioquin Orator, nec rerum maiestate, nec verborum ornatu satis instructus, ex umbris Anatomici theatri in apricum prodeo, & amœnum hunc Floræ circum, ex brumæ rigore medio, in suavem hanc anni vernantis temperiem. Equidem corporis humani perita dissectio, arti Medicæ stabiliendæ necessaria; res tamen est, cum ob partium varietatem laboris plena, tum propter actionum obscuritatem difficultatibus circumsepta quàm plurimis. Ipsumque fato suo iam functum hominis corpus, suborto putredinis tædio, curiosas manus abarcet, nec iam Minervæ se deberi clamat; sed Libitinæ: non Theatro; sed sepulchro. At mollia hæc, & circumfusa plantarum agmina, quamvis incredibili specierum varietate nomenclatoris memoriam fatigant; qualitatum tamen, quas in Scholis manifestas appellamus, facili perceptione, promptiorem sui notitiam sensibus pandunt; & post obitum quoque gratissima cadavera, inter gestantium amplexus, inter odorantium oscula, si quam possident, odori halitus suavitatem, largiter mortalibus inspirant.

Fateor, optimi Auditores, diversitatem hic aliquam intercedere, contrarietatem autem obstare nullam, quæ vel Anatomici officium, vel Medici contemplationem excludat. Quod mihi probare procliue fuerit, si quam in Thearro differenti patientiam commodastis, in hoc iucundo herbarum compendio, pari cum benignitate iunctam concesseritis. Nam expendenti mihi quid cum homine rectius in comparationem veniat, opportunè suggerit Homerus, humanæ sapientiæ promus condusque venustissimus,

Οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν

Quale foliorum genus est, tale quoque virorum. Vocem egregiam, & quâ natam arbitror, in istis areolis hortorum, & pulvillis! Homini quidem cælestem originem assignat, maximus philosophorum consensus, partemque divini spiritus corpore demersam: Mirum nullum est, inquit Romani porticus Zeno, hominem ad Deos ire: Deus ad homines venit, imò quod propius est, in hominem venit, & bona mens sine Deo nulla est. Hinc illa ex Arato divi legati vox,

Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Numinis illius genus homines sumus. Quid verò plantæ? quas cælesti quodam vigore plenas existere, tam facilè sibi persuasere selectissimæ gentes, ut flores plerosque natos crederent, ex succo & sanguine immortalium Deorum. Nec dubium est, è stirpium materie, tam numinum templa, quàm simulacra fuisse constructa, priscoque ritu simplicia rura, cæteris excellentem arborem Deo dicasse, cum non magis auro atq; ebore fulgentia signa, quàm lucos, & grata in iisdem silentia adorarent. Mitto hæc profana. Ille ipse rerum æternus conditor, qui, (ut pie loquitur Damasus)

— dignatus iniquas
Aetatis perferre vices, hominemque subire,

non dedignatus, inquam, plantas est. Nam triumphata morte ab inferis redux, non palmato victoris indumento; sed sub vili & agresti habitu, in hortis primùm spectandum se præbuit. Titulum ipsum, ac nomen haud sprevit, unicum humilitatis exemplar, cum in sacris Odis, flosculum se campestrem, convalliumque lilium appellaret, & ad florum, utpote rerum caducarum prouidam conservationem rimandam, oculos mortalium invitaret, lento sollicitudinum vinculo animos ipsorum expediturus.

Homo semine fœcundo generis perennitatem consequitur, & delitescit in eo peritissimus plastes, quem Medendi præceptor admiratus, *τέχνην σοφίην τε μεγίστην*, artem sapientiamque summam vocat, qui ex rudi illa seminum congerie corpusculum efformat, partium omnium decenti magnitudine, figuræ concinnitate, nexu item, situq; singularum partium ad amussim exactissimum: non ut Phidias aliquis circa superficiem tantùm occupatus; sed internis pariter atque externis, minimis maximisque solerter efformandis sufficientissimus. Idem in plantis obtinet, quorum semina generis diuturnitatem spectantia, vim possident elaborandæ sobolis peritia penitus admirandam; quæ radicum multiplicem plexum, & oscula terrenum uber auidè siccantia, tum caulium thyrsos, ramosisque brachiis validam stirpē, foliorum ornamenta, florem que totius operis coronidem speciosissimam, immota quadam, licet ignota nobis lege, quàm accuratissimè consummat. Instrumentorum quoque ratio par est. Nam ut humani, sic vegetabilis quoque fœtus productionem calor adiuuat, quem non inscitè cum philosopho siderum elemento analogum pronunciaverim: cuius adminiculo natura, per humidi terreique variam misturam, partium singularum temperamenta, raritatem, crassitiem, asperitatem, lenitudinemque molitur. Sed hominem reconditum intra parentis viscera, & illa nascentis rudimenta quisquis indagaverit, non in admirationem; sed stuporem dabitur, cùm observaverit, suscitatam a vitali calore secundinarum vesiculam, & fluitantis in ea corpusculi tenuem, rudemque contextum, vix apiculæ magnitudinem mole membrorum superantem, tum bullis aliquot pellucidis distinctum caput, enormes oculorum orbes, & ab umbilico surgentia venu-

larum

larum tenuissima capillamenta, adeoque homuncionis.

Omnia, tunc verè tenui pendentia filo.

Imò si non piget leves cognoscere curas, admovete tenellis lactucæ rudimentis fideles oculos, & observabitis in iis oleris universi elegantissimum exemplar, manifesto quidem cum dispendio magnitudinis; nullo tamen habitus, externæque formæ. Videte sub germinis emissionem fœcunda leguminum semina, & in illis artifici veluti penicillo expressam totius plantę spem. Dividite Lilionarcissi vernantem bulbum, & agnoscetis intra collecta etiamnum foliola, velut intra secundinas, minutum flosculi vestigium, & hærentem cauliculo surgenti noui bulbi globulum: confessuri cum rerum Naturæ grauissimo scriptore, nuspiam eam magis quàm in minimis totam esse. Homo vitalibus auris jam maturus, ruptis quibus induebatur secundinis, non sine matris tormento, claustris uteri erumpit. Initio rerum omnium egenus; sed adducta sensim ætate provectus, tum sibi, tum parenti abundè sufficiens; & ut verè conqueritur Plinius, fortunæ munera homo complexus, non alumnum sese eius; sed partum existimat. Nec vegetabilia sanè, quamvis de ipsorum sensu nullus sit homini sensus, citra seminaliũ involucrorum divisionem genetricis corpore dirimuntur. Quin vel hoc ipso felicius auspicari vitam videntur, quod in eorum discrimine nullum ferè matri discrimen est: non alia vel Nixia, vel Levana, quàm cœlesti Lucina nascentibus plantis opem ferente. Formatæ verò, profundisque radicibus terram implicantes, etiam spernere possunt fortuitorum omnem impetum, quamvis eas valido robore,

Alpestres Boreæ, nunc hinc, nunc flatibus illinc,
Eruere inter se certent ——

Iam in corporis humani partes quicunque diligentius inquisiverit, sensuum utique iudicio, simplices alias deprehenderit, alias ex simplicium concursu compositas. E simplicibus habentur coniugati nervorum ordines, Venarum quiescentium micantiumque purpurati ductus, ossa partium molliorum valida fulcimenta, & carnes, tam visceribus, glandularumque spongiolis affusæ, quam toris lacertorum infarctæ: membranarum item, & vinculorum multiplex apparatus, ad tutelam omnium fœderisque societatem conducibilis. Eundem in modum res de plantis habet, in quibus simpliciũ partium rationem fibræ obtinent, sive nervi, quæque nervis succi pleniores sunt, altrices illę venæ, quas per foliorum planitiem stabili quadam serie distributas, facili obtutu quilibet deprehendit. Addo carnem, in mori cerasique fructibus molliorem, solidiusculam in pyris, & malis, in amygdalis nucibusque duriorem. Quid ligna interpositis nodis variè articulata? nihil aliud, quàm osseum plantis arborescentibus robur. His tamen omnibus tegumenta adiecit providus opifex, corticumque libros, & æmulas epidermidis cuticulas, quibus externorum noxas à penetralibus suis excluderent,

Nec

Nec verò, quod humano corpori constans medicorum suffragium tribuit, plantis deest, calor & humiditas. Imò utrumque adest, ob causam rationemque simillimam. Etenim ut constituerentur simpliciter, humido opus erat, quo terrena materies stipata, lentorem, partiumque continuitatem nancisceretur; tum caloge, quem δημιουργὸν appellat Aristoteles, cuius ministerio singula iungerentur, miscerentur. Constitutæ plantæ ut porrò seruarentur, iterum aliunde accersenda, totque radicum osculis haurienda fuit humiditas, squaloris, marcorisque remedium unicum; tum operis promotor blandus ille, ac cœlestis calor: quorum uno, vel utroque deficiente, amisso iam corpore, vitam penitùs exsolvi necessum est. Oportunè verò suppeditatis his præsidiis, videre licet ferè tabe confectas plantas vires sumere, &, ut cum Lucretio loquar,

—— hilari grandescere adauctu
Paulatimque gradus ætatis scandere adultę.

Diversitatem etiam humorum hic quoque notamus: in tithymalis & sonсho lacteus abundat succus: in anchusis santaloque purpureus, flauus in crocis, & chelidoniis, in pluribus viridis, nonnullisque fuscedine quadam atratus.

Cæterùm, compositæ ex simplicibus partes, aliæ per regiones in homines dispositæ sunt, aliæ per extrema seù artus. E regionibus infima, corporis universi promptuaria cella, viscera continet, quę vel alimentis concoquendis, vel substituendæ soboli Natura comparavit. Intermedia altera, vitæ arcem includit, robustis costarum veluti cratibus obvallata: denique suprema illa, præ cæteris nobilior regio, cranei valido propugnaculo succincta, hominis, ut ait Plinius, cęlum: quod in tranquillo affectuum statu serenum, in perturbato nubilum, irarumque fluctibus procellosum, mille modis homines hominibus collidit. Similis in plantis compositarum partium ordo est; & regio illa infima qua terræ cohęrent, & inhærent, vegetabilium abdomen est, in quo promissis radicibus ac bulborum cirris, alimenti seminisque reparationi incumbunt: altera item in germinis radicumque medio constituta, ἐγκάρδιον complectitur. Ita enim cum Dioscoride partem nomino, à qua diffusis tam radicibus quàm venis origo est, & per omnes plantarum tractus vitalis uigor distribuitur. Supremam regionem, in arborescentibus ab encardio caudex describit, qui per ramos ramorumque frondes, & surculos, tanquam artus, & extrema finditur. Hic foliorum amœna congeries, & fructus uegetæ naturæ fœtus, frustuumque siue ornamenta siue indicia flores hospitantur. Suspicimus autem in homine potissimùm vultum, & expressa in illo prouidi conditoris nostri argumenta clarissima. Osculum illud uenustate plenum, orationis suauissimę promptuarium: odorum cum spiritu biforem uiam, diffusamque genis uirtutis purpuram, oculos luce uisionis illustres, errantemque circa lacteam frontem comantis iu-

uentæ

uentæ cæsariem, & quicquid apud elegantiarum arbitros amor invenit. Eadem flores exhibent, non sine sensuum omnium manifesto consensu. Inspirite istos e calycibus, hos è gemmis, illos è vaginis suis protuberantes, hiscentibus ad solis conspectum labellis blandè renidentes, quum halitus suavissimi prodiga oblatione rerum parentem salutant. Videor mihi, vel in uno aliquo genere pulchritudinem, hoc aurum, hanc purpuram, has nives, hanc flammam, & ut cum Plinio loquar, naturæ pingentis varium amabilemque lusum: quem Apelles aliquis coloribus adumbrare forsan queat, non adæquare: adæquare, non superare. Fragile tamen bonum est, externum hoc formæ decus, & exigui temporis munus existit, quodque nulla non dies veluti spolium formoso corpori subducit. Id verò multo magis in flores convenit, fugacis pulchritudinis languida simulacra, quibus aut inclementior contactus, aut pluvia gravior, aut immitior aura, protinus interitum accelerat. Adeò verè doctissimus Poëta,

Ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Illa parit Zephyrus, ait, idem celer obruit ista! Quod fit cum foliorum aureus ille fulgor in lanugines, tenuesque pappos, ventorum ludibria facessit. Et expressum in hoc communi fragilitatis typo hominem, si quis intueri non erubescit, orchidis florem videat, eum quem ἀνθρωποφόρον appellant; & in porrectis brachiolis, diductisque cruribus lepidam humani corporis effigiem, & ab involucrorum infirma galeola pendulam, ut floris instar hominem florere, iuxtaque cum illis apparere tantisper, atque iterum disparere, non ignoremus. At hominem cum non sibi tantum vacare vellet, sed in consortium aliorum, suppetiasque deducere, sexuum aliquod discrimen effecit, sapientissimus rerum omnium parens. Simile de plantis dudum cum Empedocle receperunt peritiores Hortensii. Inter quas ex eadem specie, stirpis habitudine ficciores, fœtuque tum ferendo, tum nutriendo minus exhaustas, confidenter masculorum ordini adscribunt, quas aliter affectas notant, sequiori sexui annumerant. Exemplum eius rei clarum palmæ exhibent, è quibus mares comis erectis hispidos, propiùs adsitas fœminas, afflatu, visu, ipso etiam pulvere fœcundare, veteres naturæ diligentissimi indagatores prodiderunt. Fœminas tanquam intellectu Veneris inclinatas, blandioribus comis in mares nutare, iisdemque excisis sterilescere. Hominum certè promiscuus ille cœtus, alios habet cultos, alios agrestes, ingeniique durioris. Ex quo fit, ut quibusdam rapaces Virtutum animi, & ex sese fertiles videantur, sine longo magisterio honesta comprehendentes: nonnulli, ut nativa surgentes pulchritudine, in rectum exeant, tam præceptis adiuuandi, quàm exemplorum adminiculis flatuminandi sunt. Multis gravius obstat frigus, quibus absque severiore lege profectus extundi non potest. Inter plantas ea res evidentior est, quarum pars sylvestris, & horridioris indolis, pars mitior, quæque sponte ad cultoris sui vota properat.

Sunt,

Digitized by Google

Sunt, quibus aut natale solum, aut consuetorum usus eripi non potest: quædam non nisi conculcata terra proficiunt: quarundam in tenellis herbis depascenda luxuries, & implexa ramorum congeries amputatione coercenda. Sycomori sine vulnere fœcundi non sunt, olerumque plurimis nec vitæ diuturnitas, nec saporis gratia constat, nisi primum germen nutricis gremio subducatur. Itaque diuina illa, non rustica Musa, verè cecinit,

—— pater ipse colendi
Haud facilem esse viam voluit, primusque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda.

Actionum porrò si comparationem instituamus, homini quidem communiores eæ sunt, quas naturalles rei medicæ auctores pronunciarunt, nutritio, & generatio. Cum enim insitus partibus calor humidum, tanquam pabulum suum auidè carpat, ne fluidum hominis casurumque corpus, veluti oleo defecta flammula citò marcesceret, alimento restaurandum erat, quod in ventriculo præparatum, in iecore ulterius elaboratum, in corde perfectum, reliquis deinde membris per venas suppeditatum omnia reficit, & ad vigorem usque ætatis iustis incrementis adauget. Vt sobole generata caducam stirpem homo redintegraret, semen producere debuit, fœtus nouelli fundamentum, quod præparatum intra pampiniformes vasorum ductus, in varicosis flexibus elaboratum, in capsulis denique spermaticis consummatum, tandem in hortulo coniugis, arvoque Naturæ sereret. Quantò verò manifestiores sunt in plantis hæ naturales functiones, quas porrectis in terram altricem copiosis radicibus, nutritionis officium tam graviter exsequi certum est, ut multis huic tantum muneri operam nauare perhibeantur. Non idem tamen omnibus alimenti modus, non eadem æquè suauia. Sunt quibus largior nutrimenti portio sufficienda: cappares, & verbascum paucis contenta. Frigida plerisque commodior; ocymum tamen affusa calida magis proficit. Omnes ferè dulcem polliunt humorem; ex oleribus nihilominus eruca, & brassica, salsis nitrosisque iuuantur. Vnde contingit, cum non idem habitus sit, culturque locorum,

—— quod non omnis fert omnia tellus.
Hic segetes, illic veniunt felicius vuæ,
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina ——

Fœcundam verò plantarum vim, quis non obviam undique oculis agnoscit. Aliquæ nullo cogente sponte sua proveniunt: aliæ posito de semine surgunt: quibusdam ab radice pullulat densissima sylva. Atque hos propagationis modos primùm natura dedit; quid ars deinceps, & cultorum industria non adiecit? dum aut stolonum auulsorum translatione, aut propaginibus in terram depressis, depactisque nodosis ramis, proventum uberiorem vegetabilibus imperat.

Digitized by Google

Quin & caudicibus sectis mirabile visu,
Truditur è sicco radix oleagina ligno.

Has nutriendi sese, generandique vires, ut in homine, sic in plantis vitalis quoque facultas promovet. Languidam eam quis arbitretur; Imò si rem æqua lance pensitemus, vix humana fragilitate debiliorem. Et stirpibus quidem blandum illud adolescentiæ ver, iuuentutis vegetum florem, & confirmatę iam ætatis fructus, longa annorum series reparat. Homini, inquit Catullus, —— *cum semel occidit breuis lux,*
Non est perpetuò una dormienda.

Quod si maiores illas respicimus stirpes, abundè notum est, annosa tot arborum robora, Statiliam, Nestoremque viuacitate superare. Quę verò planta par esse queat homini, cum spectamus os eius sublime, & erectum ad sidera vultum. Fertur enim ad similitudinem sui excellens natura, & simulacrum refert cælestium animorum decerpta quadam ab iis aura. Quis nobiles illas intelligendi atque eligendi dotes herbulæ tribuat? tum sensuum vigorem, & arbitrarii motus agilem expeditionem: affectuum vim, quorum impetu frustra sæpius obluctante ratione, præceps fertur. Nolim tamen, humanissimi Auditores, tantum humano ingenio tribuatis, ut exhaustam ab eo plantarum naturam omnem, perfectamque cognitionem acquisitam arbitremini. Nam quod Bion olim de negotiis humanis afferebat, ea initiis suis esse similia: verè hic quoque dixerim, & hanc ipsam rerum naturæ peritiam, ut confitetur Seneca, non magis absolutam esse, quàm conceptus inchoatos. Negat Aristoteles vegetabilibus sensum inesse; quem tamen iisdem asserebat Plato, vir, authore Cicerone, ingenii doctrinæque princeps: fecit idem Anaxagoras, quique præ cæteris herbarum viribus indagandis clarior, Democritus. Is enim & sexum plantis, sensumque tribuebat, & mente pariter cognitioneque non carere credebat. Obseruarunt enim viri sapientissimi, plantas assumpto alimento suaviter refici, & efflorescente nativa pulchritudine partibus singulis in hilaritatem diffundi. Obseruarunt florum plerosque ad solem, siderum ducem rectoremque converti, tanquam beneficum eius influxum tacitis votis nunquam non exoptarent. Notarant quercum oleamque sibi commissas, manifesto quodam dissensu in contrarium flecti. Vitem quoque brassicam vicinam fastidire, & aliorsum conversis flagellis, ab eius contactu refugere. Cucumeres aquæ desiderio euidenti affici, & in proximam illam toto se corpore demittere; oleum autem propinquum tam acriter aversari, ut ab eo tanquam inimico se subducturi incurventur. Motus autem in plantis argumenta cur solicitè conquiram? Notissimum arbitror florum non paucos, Sole oriente, vel ad occasum festinante, sinus foliorum & syrmata modò pandere, modò recolligere, totque convoluulorum ordines, mira sublimitatis auiditate, exporrectis quoqua versum clauiculis velu-

ti manibus adminicula arripere, quibus in altum enitantur, & imminentia omnia superent. Taceo Pudicam nomine arborem, quam veluti modestiæ symbolo, homine accedente ramos contrahere, eodemque recedente diducere tradunt, rerum Indicarum inspectores. Tum alteram illam, cuius frondes humi prolapsas obrepere, manusq; infectantium fugere memorant. Anne penitus admirandum, Lysimachiam collo ferocium animalium suspensam, eadem cicurare, & ad mansuetudinem componere? Scyllam à foribus ædium pendulam incantamenta auerruncare. Dæmones ipsos Hyperico fugari veterum diligentia compertum est.

Denique in humano corpore, stabilis naturalium actionum vigor est, si temperamentum saluum est, si conformatio decens, si partium omnium unio & communio non labefactetur. Ita res in plantis habet, quibus, ut ex doctissimo Poëtarum colligimus, temperamentum partium vitiat, rapidi potentia Solis

Acrior, & Boreæ penetrabile frigus ——
—— quoties ruit arduus æther,
Et pluuia ingenti sata diluit ——
Aut cum exustus ager morientibus æstuat herbis.

Has enim noxas vermiculatio, rubigo, sideratio, sphacelusque comitatur, vitia cum internecione plantarum coniuncta. Conformatione morbosa fiunt vegetabilia, cum impedita Plastes Natura, vel corpusculum ipsorum totum, vel partes aliquot, minutas, asperas, curvas, aliisque modis præter institutū contortas producit. Vnio perit, cum quid abscessu prætumidum, vulnere saucium, rimisque fissum fuerit. Cæterum ægritudines humanas, interdum sola suis pollens viribus Natura expellit, quoties onere molestum sanguinem apertis venarum osculis excludit, noxiosque succos alios per ductus corporis & meatus eliminat. Interdum arti corolla debetur, quoties victæ propemodum à morbo Naturæ suppetias affert: cum per Æsculapios suos reductum ab orco Hippolitum in auras vitales vindicat. Eadem in plantis fiunt, in quibus ægritudinum impetum nonnunquam sola Natura sustinet. Cum grauata humiditatum copia, lacrymas viti, pruno cerasoq; gummi, lentisco & terebintho resinas, salubri penitus eventu exprimit. Frequenter ab arte præsidium plantis venit, utpote quæ nascentibus obstetricis instar opitulatur, externas cœli solique iniurias prouidè auertit, sordescentibus coloris nitelam conciliat, odorum gravitatem insolita fragrantia commutat, & simplicem florum habitum, Protei instar multiplici formarum varietate distinguit. Quid memorem insitionis prodigiosum artificium? quæ diuersas germinum traduces, alienis visceribus inolescere docet, ut accinente Marone,

Exeat ad cælum ramis felicibus arbor,
Miretur que nouas frondes, & non sua poma.

Et

Et ô ingenii humani portentum! Non defuerunt hoc ipso seculo Virbii novi, qui destructo iam, combustoque plantæ corpore, è fœcundis cineribus lepidam vegetabilis Phænicis umbram, Hermetica opera in lucem revocarunt. Humanum tandem corpus, quod vitæ munere iam perfunctum, melle condivisse veteres, apud Xenophontem legimus. Simile de plantis fit, quarum vel integra corpora, vel partes, saccharo aut melle recondimus ut etiam post obitum non ingrata hominibus cadavera, vel tanquam gulæ scitamenta, vel tanquam bonæ Valetudinis fulcimenta placeant.

Ex quibus omnibus constare vobis arbitror, Auditores humanissimi, quàm ex verò profecta sit Homeri vox, genus humanum plantis esse simile, quàmque cognata sint officia, corporis humani contemplatio, & amœnior hæc plantarum potentium inspectio. Coniunxerunt utrumque munus viri per Europæ tractus celeberrimi, qui tam in hoc nobili Patavino Lyceo, quàm in aliis florentissimis Gymnasiis, & Anatomica, & Botanica publicè professi: quibus volupe fuit, exantlatas à cadaverum dissectione molestias, iucundo rerum hortensium exercitio diluere.

Est etenim alternis facilis labor ——

Horum vestigia, quamvis longo intervallo, serenissimæ Reipublicæ Venetæ decreto sequenda mihi sunt, & intermissa iam ab aliquot annis grata plantarum contemplatione, rerum Anatomicarum insuavitas mitiganda. Vos quoque lectissimi iuuenes, generosa pectora, & ad patriæ decus nata, studium utrumque complectamini, quodque cælo descendisse fertur, γνῶθι σεαυτόν, Nosce te ipsum, tam ex miranda partium corporis humani structura; quàm lepido hoc vegetabilium omnigenorum cœtu, exemplis iucundioribus perdiscatis.

PLANTARUM EXIMII CULTORES.

Receptus à vetustissimis seculis mos fuit, Auditores, legumque sanctione deinceps confirmatus, ut sacris certaminibus victores arborum ramis coronarentur: atque hostibus domitis clarissimi duces, inter bellicos honores, connexum è flosculis sertum, fortitudinis testimonium sumerent. Adeoque princeps olim terrarum populus, haud nobiliorem ob servatos exercitus coronam; quam gramineam imperatoribus à milite dandam concessit. Et placuit simplex hoc institutum, dum intemerata placuit virtus, non aliunde; sed à se ipsa pretium, æstimationemque consecuta. Sensim tamen obrepente priscæ frugualitatis deliquio, contempta fuerunt obvia hæc Naturæ blandientis ornamenta, primusque Crassus ille dives, ex argento auroque folia coronarum imitatus. Non aliò sanè exitu, nisi ut suavem & æthereum honesti spiritum, sordida vulgi aviditate, veluti olenti fæce corrumperet, ipsusque fortunis amplissimis devolutus infamem sese creditoribus decoctorem obiiceret. Simile de medendi scientia dixerim, quam pestilenti quodam sidere adflatam judicarunt viri magni, postquam à portentosis ingeniis spreta penitus herbarum potentia, remediorum gratia metalla tantum quęsita fuerunt, & tanquam parum benigna fertilisque tellus foret qua parte calcatur, in viscera eius penetratum est, & horridam Manium sedem, ut tormenta conquirerentur, quibus in morbos pugnaretur de quibus incertum luxata sępius secunda valetudo, an adversa restituta fuerit. Quorum insaniam, si paucis mihi perstringere dabitis, humanitatis vostræ munus agnoscam, Auditores, & eximiæ benevolentiæ argumentum certissimum.

Nam si providus ille rerum auctor humanæ valetudinis præsidia in metallis præcipuè reposuit, quid est, quod oculis illa mortalium subduxit? quod ad inferos usque demersit, ac rebus veluti noxiis damnoque generis humani prodituris in medium, toto pondere terram instravit? Ecquis ad salutem inventa credat, quæ sine certa pernicie conquiri non potuerunt? valere hominem per illa debuisse, quæ actis per montium spatia cuniculis improbo atque indigno labore vitam eius attritura: quę fidentibus infirma cervice fornicum rimis, repentina morte operarium oppressura: spiritum anhelantis tetro lethalique fumo strangulatura: atque utcunque perditæ cupiditati cætera benè vertant, lucis incertam usuram, certis umbris ac tenebris damnatura. Protrahantur è latebris suis tandem metalla, & cu-

riosi

riosi artificis iudicium pariter ac manus delassent; non habebunt inter salutares notas, quo sensuum fidem provocent. Nam tactui immitè protinus frigus insinuant: odoratui & linguæ, aut nihil, aut insuave quid, & nauseabundum: ut cum ad experimentum procedendum est, non ad amussim artis exactum opus; sed temeritate, atque audacia plena periclitatio committenda sit. Claudicet enim necesse est ἐμπειρία quæcunque rationis fulcro non subnixa, & in errores impingat, quæ recti iudicii Theseio veluti filo non directa. Nec aliam arbitror causam fuisse, cum jam antiquitùs satis obvia metalla forent, quod in tanta priscorum diligentia, vix habeant gravissimi scriptores, quo morbis præsentibus internum illorum usum persuadeant: quibus tamen (ut seriò fatetur Plinius) nihil intentatum inexpertumque fuit: nihil deinde occultatum, quod prodesse posteris vellent. Abscondisse eos abstrusos naturæ thesauros, vitamque bonis alienis defraudasse, tantum abfuit, ut etiam ingratis eos divulgarent, diuque summum ingeniorum emolumentum duxerint, ne intra unumquemque præclara inventa perirent. Cur imponi mihi patiar ab hodierno chymicorum vulgo, patere nunc metallorum arcana, atque interiore naturæ sacrario concepta horum principia, Vulcani ministerio detecta? Quamvis enim hæc in auro, in stibio, in hydrargyro, non illaudabili studio quæsiverint plurimi; tamen irritos fuisse conatus, tum demum agnovere, cum per tot ignium gradus, aquarumque Stygiarum vires exercitatam materiam, habitum tantùm mutasse deprehenderent; non exuisse corpus: nec talaria posuisse unquam volaticum illam diuum; sed vel Proteo mutabiliorem, postquam vario sub schemate diutius lusisset, remeasse tandem in pristinam libertatem, vomicam æterni liquoris, & rerum omnium venenum. Aperto satis indicio frustra ab his solis morborũ auxilia exspectari, quorũ intimæ vires in notitiã hominis haud pervenerunt, nec pervenire forsan debuerũt.

At illa quæ adversus ægritudinum impetum efficacissimè pollere voluit, rerum optimarum æterna scaturigo Deus, è tellure ipsum produxisse sacris literarum monumentis dudum consignatum est; adeoque tot herbarum fruticumque genera, quemadmodum edita fruge victus necessitatem homini explent; ita fœcundo medicamentorum proventu Valetudinem prosperam conservant, adflictamque morborum sæuitia pristino vigori restituunt. Plantarum opera, infestum vitæ penetralibus frigus superamus, ardorem æstuantium viscerum demulcemus, suffusos partibus humiditatum imbres exsiccamus, ariditatem earumdem squaloremque temperamus.

His iubente Deo utendum est, imò imperante, ut quamvis necessariò ad fatalem illam metam homini eundum, præsto nihilominibus sit, quod externorum præcipitem incursum avertat, corporisque cruciatus subinde propulset, & ad catastrophen vitæ molli magis, ac naturali via deducat. Nec locus ullus aut regio cælesti munificentia destituitur: non abditæ solitudi-

nes,

nes, & horridior omnis naturæ facies, non juga montium nubes excedentia, exustique sideribus terrarum tractus. A Mæotidis palude, & ultra Herculis columnas ipsoque rerum naturæ defectu, herbæ petitæ sunt, quas in sanitatis usum industria medendi converteret. Homini utique felicitatis suæ culmen etiamnum obtinenti, domicilium primum, & veluti sedem beatioris ævi, hortum adsignabat, beneficum Numen, ut ambiguum ipsi relinqueret, plura utilitatis eius gratia condidisset, quàm voluptatis: cum & necessitatibus singulis prospectum esset, & amaretur usque in delicias. Reficiebant utrunq; sensum partim scintillātes, varièq; micantes flores, etiā nō suspicienti siderū desideria renovantes: partim ingenuus ab iisdem & gratissimus halitus, & quocunq; animū oculosq; convertebat homo, ex vegetabilium uberrimo lætissimoq; proventu, facile cognoscebat, & ignaro sibi divinitùs parata esse hæc beneficia, & suppeditari porrò vel ingrato.

Nec obscurat muneris præstantiam, quod hispidus aliquot plantarum aspectus, quod productis spinis tangentium manibus truces. Munire enim quasdam Naturæ debuit, & aculeis veluti telis armare ut tuta homini magisque salva remedia forent: quæ vel avida quadrupes depascere, procaces digiti rapere, vel neglecta vestigia facilius obterrere poterant. Ita hoc pariter quod in vegetabilibus displicet, hominis causa excogitatum arbitremur. Fateor quidem non omnes plantas æquè gratas esse: multas qualitatum insitarum excessu, morborum atrocium causas debellando, asperitatem aliquam exserere: quasdam sub floridula specie toxica parare. Attamen hæ ipsæ quæ valetudini hominis penitus infestæ videntur, numerosis tot seculorum experimentis, in usum aliquem humanæ salutis conversæ fuerunt. Quamvis autem admirabilem hanc ex plantis remediorum varietatem summus ille dynasta cùm genuerit, tum homini largitus fuerit; occasionem tamen inveniendarum, & cognoscendorum effectuum ansam, non rarò bruta dederunt animantia. Nam caligantium oculorum nubeculam chelidoniæ succo discuti hirundinum inventum est, quæ implumibus pullis huius adminiculo uisum, uel accuunt retusum, uel restituunt amissum. Canes gramine manso stomachi fastidium deducunt, reiecta per uomitum cum medicamento pituita. Serpentium morsui Elaphobosci pabulo resistunt ceruæ. Dictamni quoque uires, infixa corpori extrahendi patefecerunt eædem, cum, ut loquitur Maro,

—— tergo volucres hæsere sagitæ.

Pastis enim dictamno ceruis lethales arundines protinus deciderunt. Angues degustato fœniculi surculo spolium hybernum exuere, ciconiam ægrotantem ex origano medelam excerpere, aprum ex hedera, magnis scriptoribus proditum est.

Atque hinc natæ porrò obseruationes, prima salutaris scientiæ fundamenta locarunt: quas ipsas tamen non humile vulgus sibi tribuit; sed Dii,

quique

Digitized by Google

quique æmula poteſtate Deorum ſimulacra ſunt, reges, principeſque tanquam proprias vindicarunt, plantas etiam ſingulas nominibus ſuis adoptâtes. Laudatiſſimam herbarum, quamque à Diis Moly appellari cecinit Homerus, Mercurio inventori adſignat: idem & contra ſumma veneficia remedium prædicat. Panaces ipſo nomine morborum omnium auxilium promittit, ſpecie numeroſum, & Diis pariter indagatoribus adſcriptum: huius radice tellure euulſa, ſcrobem replere uario genere frugum religio fuit, & terræ genetricis piamentum. Myriophyllum Achilles inuenit, fortiſſimus heros, quem non ignorare decebat, ut loquitur Statius,

—— quonam ſtaret medicamine ſanguis,
Quid faceret ſomnos, quid biantia vulnerâ claudat.

Plantam ipſam morbis militum ſubleuandis utiliſſimam eſſe, facto eius in Telepho curando felici experimento comprobauit. Cratęvas Mithridati Scordium acceptum refert, potentiſſimo regi, atque in ſumma non minus ingenii, quam imperii magnitudine, medicinarum peculiariter curioſo. Eupatoria quoque regiam auctoritatem habent, nec uiribus ſuis penitus indignam, quum ſemen ex uino potum unicè dyſentericis opituletur. Gentianam Illyriorum quondam principi Gentio debemus, nobiliſſimam plantam, & alexipharmaca uirtute pauciſſimis inferiorem. Quid memorem Chironem, Lyſimachum, Teuerum? cum mulieres quoque conſtet hanc gloriam affectaſſe. E quibus Artemiſia Mauſoli regis coniunx, adoptata herba, quæ Partenis ſeu uirginea antea nominabatur. Nec uerò friuolam exiſtimemus hanc uitæ iuuandæ curam, & ne quid profuturum ſeculis diutius lateret. Quoſdam enim ſingula inuenta Deorum numero addiderunt: uitam omnium ſanè, & morborum tyrannidi exemerunt, & clariorem reddiderunt cognominibus herbarum: excitata quoque poſteritatis memoria, rerum utilium inueſtigatoribus gratiam benigne retulit. Sola enim hæc Naturæ placuiſſe remedia cenſebantur, utpote non difficilia inuentu, parata uulgò, citraque uitæ diſpendium quærenda. Inculpata magis omnia fuerunt, cum nondum per fraudes hominum, ingeniorumque capturas, uenalis ualetudo eſſet: non dum compoſitiones, atque inexplicabiles miſturæ decantarentur, ulcerique paruo ex Indiis, aut mari rubro medicina imputaretur, ut ſeriò conqueritur rerum Naturæ grauiſſimus ſcriptor.

Atque inuentores quidem herbarum tales tantique fuerunt: quid illuſtres, & ab omni æuo ſplendidiſſimos plantarum inuentarum cultores ſilentio inuoluam? Et ne Alcinoum Adonidemque reges è fabulis accerſeam. In ueris hiſtoriis Cyrum legimus, imperatorem celebratiſſimum, plantaria manu ſua inſtituiſſe, atque hoc ipſum apud Lyſandrum Lacedæmonum legatum in aliqua gloriæ ſuæ parte collocaſſe. Attalum ſanè Pergami dynaſtam, non pretioſiſſimæ ſupellectilis fulgor, non ſecundantis fortunæ blãdimenta detinebant, quin omiſſa regni adminiſtratione, hortorum ſtudio,

plan-

plantarumque satu, defessum aut aberrantem animum recolligeret. Semiramidis pensile viridarium, admirata fuit antiquitas, & Africa celebrem nouumque Masanissæ cultum. Apud Romanos adeò vetus reperitur hæc propensio, ut reges imperii fundatores, positis aliis curis, hac potissimùm fuerint in cura. Tarquinium cognomento Superbum palàm est, decussis in horto papaverum capitibus, sęuum illum, ut loquitur Plinius, & sanguinarium nuntium filio remisisse. Scipio Carthaginis terror, Hannibalis, atq; Antiochi victor, Linterni horto subigendo, triumphalē manum exercebat: adeòq; sua vem experiebatur hortensem operam Diocletianus Cæsar, ut lactucas ad Salonam, & olera, diademati imperii, sceptrisq; cunctis pręferret.

Quanquam palmam florei huius cultus, præripuisse omninò videantur priscis, hodierni proceres, industria dicam; an seculi potius felicitate singulari, à quo tempore ad ortum, occasumque solis patefactis Indiis, Europa uniuersa, non minus pretiosissimis mercibus locupletata, quàm utilissimis plantis venustisque floribus exornata fuit. Quis fama non accepit Elysia illa hortensia, quæ Ludovicus Decimus tertius, felicissimus pariter, ac iustissimus Gallorum monarcha, regio sumptu non ita pridem exciravit? In quibus non solùm amplissimi regni delicias, & auita lilia; sed utriusque Indiæ florea miracula, æmulo terrarum situ peritè dispofita, vigere iussit. At que ut propinqua tantum delibem. Ex Romanis illis, religionis, Sapientiæque purpureo splendore eminentissimis patribus, cognitum habetis Franciscum Cardinalem Barberinum? Igitur & supra Tantali, Hesperidumque siue pretium, siue operam constitutos, ornatissimos eiusdem hortos, in quos, tanquam diuini nectaris fœcundis apibus flosculi honorem impetratura Chloris, prodiga manu congessit quicquid horum eximium habet, noster, aut alter orbis. Te verò quem memorem,

—— ò quà sol habitabiles
Illustrat oras optime principum,

Ferdinande Secunde magnorum Hetruriæ ducum, qui veluti cum imperii solio scientiarum virtutumque sceptrum obtines, sic in cultissimo Pisarum viridario splendidè instruendo, cum è quæsitissimis floribus temporaneam; tum in posteritatis memoria coronam consecutus es sempiternam. Efflorescit doctissimi Petri Castelli auspiciis, in Mamertini gymnasii usum, hortus Messanensis Siculus. Non favillis atque ustilagine flammas eructantis Ætnæ decolor; sed Floræ nitidioris suaveolentibus deliciis eximiè decorus. Lugdunum illud Batavorum, clarissimas Belgii Athenas, haud minus eruditissimorum professorum celebritas commendat; quàm adiunctus splendidæ Academiæ cultissimus hortus: in quo præside Adolpho Vorstio, altero huius ęvi Theophrasto, prępotentium Ordinum confœderatorum nutu, non ebur, aromata, gemmas; sed flores suos inter Europæas hospitari plantas Indi mirantur. Vigent in Germaniæ sinu Altorfinæ Tempe, industria Ludovici

Iun-

Iungermanni, incomparabilis Botanici, in medicarum virtutum compendium redactæ amœnissimum. Ac ne vegeta magis cœli temperie felices terras, his floriferis hortorum spatiis gaudere tantum credatis. Illas ad extremum siderum ambitum, gelidaque Aquilonis conceptacula porrectas regiones, hac parte à rerum natura damnatas non esse, ostendit Regius apud Danos Hafniensis Academiæ paradisus, Othonis Sperlingii, viri præstantissimi studio, Europæis, Americanisque plantis ornatissimus. Et quid augustissimæ Reipublicæ Venetę munificentia dignius erat, quàm ut in hoc nobilissimum bonarum artium Asylum, bonæ valetudinis præsidia reciperentur? ut in Musarum cœtu Phœbus surgeret, Phœboque subiectæ plantę plantarumque vires agnoscerentur. Imò prima omnium Veneta prudentia, utilissimi instituti metam assecuta fuit. Nam ut rebus publicis per orbem reliquis, laudatissimi regiminis, civilisque tranquillitatis normam præbuit. Ita publicis liberalium disciplinarum Gymnasiis, quid ad rei Medicæ perfectionem conduceret, exemplis suis docuit, splendidè constructo, non ligneo tantum illo, in quo Valetudinis fundamenta dissectio cadaverum patefaceret; sed etiam lapideo hoc plantarum amphitheatro, in quo tum incolumis Hygieæ munimenta, tum eiusdem afflictæ præsidia locarentur, ac recenserentur validissima.

Quæ nunc obvia vobis, Auditores, & in studiorum vestrorum emolumentum comparata curiosè perlustretis. Quod si enim ad sanitatis amissæ recuperationem necessarium ducitis, mirabilem corporis humani contextum viscerumque singulorum temperamenta rimari: quidni pariter necessarium existimetis, sedula observatione ea præcipere, quibus sacrum illud opificium sartum tectumque servandum, quibus labefactata morbo viscera ad temperiem pristinam revocanda sunt? Et observanda quidem eò religiosius, quo calamitosior ex præsidiorum inopia eventus, & ex inexplorato remedii usu damnum gravius redundat. Ducem utique belli non immeritò vituperetis, qui hostem irruentem aggressurus, ignorat militem sub signis habeat validum, an viribus fractum, armatum, an inermem: Drusiano gladio, an plumbeis telis instructum. Non dissimilis fuerit Medici, imprudentia dicam, an temeritas? si gravissimarum ægritudinum agmen profligaturus, incognitum habeat, quæ medicamenti natura, quis habitus: robore integrum sit, an vetustate obsoletum: blandè opus expetitum absolvat, an concussione quadam valli, partiumve perturbatione: vix à priscis illis empiricis discrepaturi, qui per capitalem inscitiam ex periculis ægrorum discebant, atque experimenta agebant per mortes. Veneremini ergo in tanta remediorum ubertate cælestem benignitatem, & plantarum eximios sive inventores, sive cultores pleno gradu sequamini. Vos quoque dignos exhibitori, siquæ cellsissimi Senatus prouida cura communi utilitati largiri voluit, iis, qua par est gratitudine modestiaque perfruamini.

L EX

EXPLANTARVM CVLTV VTILITAS.

DEgebant olim in Phaliscorum agris, inclytæ, & per omnium ora vulgatæ Hirporum familiæ, quæ sacrificium ad montem Soractis Apollini solemniter facturę religiosis gesticulationibus operabantur, & impune ardentium lignorum struibus insultabant, flammis (vt loquitur Solinus) in honorem rei divinæ parcentibus. Mysterium huius devotionis, munificentia Senatus Romani, prosecuta fuit, Hirpisque perpetuo decreto, munerum omnium vacationem concessit. Quibus verò non dignos honoribus arbitremur, Auditores, genuinos Apollinis mystas, qui non vanis gesticulationibus, & doloso per ignes saltu; sed inventorum Apollinis sedulo cultu; herbarumque potentia benignè posteris tradita, nominis celebritatem adepti, rerum ipsius Naturę munificentiam tantum non superasse videntur,

Dij illorum umbris tenuem, & sine pondere terram,
Spirantesque crocos, & in urna perpetuum Ver!

Iurè cum satyrico exclamem. Nullum eloquentiæ flumen, nulla sermonis ubertas suppetit, qua vel extollere satis beneficii magnitudinem libeat, vel utilitatem digerere, quæ ex fonte hoc in salutem humani generis, & commodum redundat.

Summum antiquitùs Deorum munus homini datum, sylvæ arboresq; intelligebatur. Ex his utiq; templa primùm dicata, & simulacra ante exsculpta fuerunt, quàm excogitato belluini cadaveris pretio, probatoque pietatis nomine luxuriæ iure, ex eodem ebore Deorum ora spectarentur, ac mensarum pedes. Imò numen ipsum arboribus inesse, densa mentis caligine circumfusi mortales sibi persuadebant, ad eas victimæ immolari solitæ, atque ex hominis sanguine factæ lustrationes. Hinc illa apud Lucanum nemora,

—— lucique vetusta
Religione truces, & robora numinis instar
Barbarici ——
—— tum humanis lustrata cruoribus arbor

Neq; id fecisse videntur, quod magnitudinem tantum arborum suspicerēt aut sub frondibus earumexclusa luce, opacam quietem, & silentia adorarent; sed quod eximium in plerisque vsum agnoscerent, sine quo vitam penitus

nitus vivere non potuerunt. Herbarum foliis mollior ipsis specus erat: cumque iam è rudi, & solivaga vita societatem inire, domosque struere cœpissent, non montes cedebant in marmora; sed è ramis stirpium tuguriola sua casasque constituebant. Etiamnum gentes ita degunt, & per vastos Indiarum tractus, non operosa lapidum congerie; sed ramis palmarum, cannarumque facili contextu, ædiculæ surgunt. Aliis non desunt ingentis magnitudinis arbores, è quarum integro trunco domicilia excavent, atque è cortice vnico lintres, mari fluminibusque traijciendis, hominum quinquaginta capaces. Vt mirari iam desinemus celebratam in Lycia platanum, quæ laxo specu Murianum consulem cum duodevigesimo comite haud incommodè excepit. Alterum item in Veliterno rure, quæ latis ramorum trabibus, & tabulato amplo, Cajo principi, cum quindecim convivis epulanti, simulque ministerio triclinium præbuit. Nec domus tantum è stirpibus; sed corporum etiam tegumenta, in nuditatis remedium, è plantis quærebant. E sparto calceamenta parabant pastores, & vestem. Herodotus è Phleo herba operimenta Indos gestasse prodit, quàm è flumine demessam, & contusam, atq; sportę in modum contextam, veluti thoracem pectori aptabant. Porrò cum vsus, & excitatum rebus egenis ingenium, varias artes extunderet, ex Acanthii lanugine demptis spinis vestes effecerunt: potissimùm autem ex fruticum & arborum lanis, quas Xylon distinctiùs, & gossipium veteres appellarunt. Illarum uberrimo apud Indos, Arabesque proventu, non indigenis tantum; sed Europæis quoque populis in vestimentorum apparatum prospicitur. Lanas sanè pecudum, tanquam segnissimi corporis excrementum, rebus divinis operanti minime purum amictum præbere, ex Orphei, & Pythagoræ monitis credebatur. Arborum autem inter optimas terræ fruges exortam lanam, tam sacerdotibus Aegyptiis vestiendis, quàm rebus sacris operiendis singulariter usurpatam fuisse confirmat Apuleius. Quid linum referam? vilem & sine cura passim obrepentem herbam: cuius tamen inter confessa vitæ commoda, vix par est aliarum, quas impenso studio colimus, auctoritas. Eo multipliciter passo contusoque, & in mollitiem lanæ coacto, post tot lucri cupidorum ingeniorum inventa, ne nunc quidem inter indumenta carere possumus. Byssum quoque noverunt veteres, cuius Elæorum agrum feracem fuisse scribit Pausanias, è qua pretiosissimum, & in mulierum potissimùm delicias expetitum lini genus colligebant.

Patebat etiam mortalium oculis olim Oceanus, & tanquam vinculum orbis terrarumque simplex custodia foret, diu humanæ experientiæ intentatum fuit: donec è scirpo primùm, & compactis arundinibus scaphæ, ex arborum trunco lintres, è sparto funes invenirentur, tandemque ex alno pinoque navigia maiora, tum è lino velorum dispares sinus, ventum procellasque recipientes, quo longo maris intervallo seiunctis populis, & ex-

tra siderum utramque metam positis, salutaris commercii viam aperuisset. Memoriam ipsam antiquitatis, & omnes historię thesauros perdidissemus, nisi à claris ingeniis, è corticibus arborum tenuioribus, libri comparati fuissent, quibus inscriberent, atque caudicibus earundem in tabellas æquatis codices: tum lintea ceris obducta, quæ stylo exarata literas servarent. Quin & foliis plantarum non oracula tantum mandarunt; sed etiam prolixiores doctrinæ tractatus. Illaque de ignibus aeriis suavissimi Poetæ carmina,

Lævis in aridulo malvæ descripta libello.

Seculis deinde provectis è Biblo seu Papyro circa ripas Nili crescente, chartæ paratæ sunt, quum in prætenues; sed latissimas philuras acu diuidi cæpisset: quibus Pergamorum principes membranarum usum adiecerunt.

Et libros tantum loquor, vestimenta, domos, templa: ne viuere quidem sine plantarum subsidio prisci mortales potuerunt. Ferarum atque animantium cæde, victus necessitatem eos expleuisse, cur existimem, Auditores, causam habeo nullam. Etenim inter vetustissimos Syros, Aegyptios, Persas, Indos, quotquot aut religioso Deorum cultu, aut continentiæ laude cæteris præstabant, à carnium esu abstinebant: sive animantibus tanquam rebus sacris parcerent, animæ nobilioris indolem venerantes, sive partium nobiscum similitudinem suspicerent, speciemque sanguinis communem. His igitur, ut Homerus testis est,

—— καρπὸν ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα

Αὐτομάτη ——

—— *fructum dedit optima tellus*

Sponte sua ——

Ex arboribus primò gentibus cibum fuisse refert Plinius, sic inductas cęlum spectare, sic pasci. Tandem, ut cecinit Maro,

—— *cum glandes atque arbuta sacræ*

Deficerent silvæ, & victum Dodona negaret,

Auctis hominum cœtibus, frumentis quoque labor additus fuit, in ventique fruge blandiores succi hominem mitigarunt. Ex his membra recreans olei liquor, viresque restaurans vini potus, tot denique sapores annui sponte prouenientes, & mensæ etiamnum secundæ: quamvis ciborum causa cum feris depugnetur, & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur. Imò considerate vel in singulis, quæ retulisse videor de multis. Nascitur in Mexicanis oris Magnei dicta incolis planta, aloes genus, firmo in extremis foliis aculeo spinosum. Huius truncus ligni usum præbet, folia tegularum, aut imbricum. Ex iisdem lini cannabisque modo variè passis fila, calceamenta, cingula, chlamydes, storeas, & funes concinnant. Spina subulæ, vel acus vicem sustinet, tum collectus in excavata radice succus, mel, saccharum, & acetum exhibet. Nec palmam huic plantæ con-

concedit Palma, quæ & ipsa lignum ad ædificiorum trabes suppeditat, ramis eius parietum latera stipantur, & instrumenta parantur ad usus privatos plurima. Foliis palmę, ut auctor est Plinius, scriptitatum fuit, eadem ad utilium nexus, & levia capitis umbracula findebantur. Hodie sportulas præbent, & ad æstum aëris temperandum flabella. Cortice caudicis funes plectuntur: medulla ramis subiecta, & dactylorū vel in unica palma proventus insignis, alimentum præbet suauissimum, & ex iis arte elicitus liquor Vinum,

Quod lene tormentum ingenijs admouet
Plerunque duris ——
Quod spem reducit mentibus anxiis
Viresque ——

Sed ô vocem egregiam!

Non est vivere, sed valere vita.

Cur in mortalium numero nos positos gaudeamus, ut cibos potionesque, percolemus, ut corpus hoc fluidum, & infirmum ne cadat subinde farciamus? Verèque natura non materna benignitate, sed nouercæ odio genus humanum prosecuta diceretur, nisi præter victum, è vegetabilibus ea quoque subministrasset, quibus valetudinem fulcire, morborum impetum retundere, dolorum atrocitatem lenire queamus. Quid enim est, quod amissa corporis sanitate felicitatem hominis stabiliat? an regiæ Persarum Gazæ? an Arabum intacti thesauri? an universum quod signandum aviditas dedit aurum? næ illa prę sano corpore ludibria sunt, ac vitiosæ nuces. Nemo tam demens, qui Indis imperare amet, affectus elephantiasi, diadema gestare capite siderato; manibus sceptrum gestare, chiragra implicitus. Sola valetudine propitia, etiam in tristi felle dulcedinem, adversâ eadem etiam in mero melle summam amaritudinem experimur. Κρεῖσσον θάνατος τῶν ἀρρώστημα ἔμμονον, inquit Panaretes, Tolerabilior mors est pertinaci ægritudine.

Tanti autem tamque exoptati boni curam, & tutelam, in plantis istis, herbarumque facultatibus præcipuè collocauit, prodigus utilitatum omnium conditor. Harum quàm plurimis calorem indidit, quo noxium partibus internis frigus expelleremus, cruditates, phlegmatumque prouentum impediremus. Atque ex illarum ordine, quędam singulari temperamenti blandimento, frigore concreta laxant, & remolliunt, ęmuloque naturę ministerio indigesta concoquunt, dolorum cruciatus leniunt, ad sobolis generationem semen parentum augent, ad generatæ sobolis nutritionem, lactis abundantiam matribus suppeditant. Quorundam acrior calor est, & altius penetrando, laxatisque spiramentis obstructa viscera expediunt, tumores discutiunt, hærentem in uteri venis sanguinem spissum fluxilem reddunt, aquarum stagnantium copiam imminuunt, partem earum

ad

EXPLANTARVM CVLTV IVCVNDITAS.

Consulebat oraculum Delphicum Gyges, rex olim terrarum amplissimus, ecquis in communi hominum cœtu prę cęteris felix esset. Responsum tulit, Aglaum Psophidium, inter mortales feliciorem à Diis judicari. Hic verò ętate iam senex, in angustissimo Arcadię angulo prędium colebat, paruum quidem; sed annuis victibus largiter sufficiens, è quo nunquam fuerat egressus. Iniqua sanè splendido regi videbatur sententia, ignobilem pariter, atque ignotum senem, haud imperii majestate formidabilem; sed hortuli privati cultura penè despiciendum, feliciorem habitum iis, in quos propitia Fortuna bonorum omnium cumulos prodiga manu congessit. Beatam adeò vitam non esse, ut recenset Poëta,

Fulgentes manibus videre gemmas,
Aut testudineo iacere lecto,
Aut pluma latus abdidisse molli,
Aut auro bibere, aut cubare cocco,
Regales dapibus gravare mensas,
Et quicquid Lybico secatur arvo,
Non una positum tenera cella,

Nihil enim horum in hominem conveniebat, qui ad rastrum, & bipalia relegatus, vitę mollioris lubentias vix primoribus, ut aiunt, digitis attigerat. Agere tamen Psophidii causam princeps uoluit Lyricorum Horatius, & beatum asseruit eum, qui ceu prisca mortalium gens, procul amotis negotiorum turbis, paterno in rure, uitę, uictuique necessaria quęrit. Nam, inquit,

Neque excitatur classico miles truci,
Neque horret iratum mare.
Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine,
Altas maritat populos.
Inutilesque falce ramos amputans,
Feliciores inserit.
Hinc quum decorum mitibus pomis caput,
Autumnus arvis extulit.

Digitized by Google

Vt gaudet! insitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ.

Mihi, humanissimi auditores, in re proposita, nec editum diuinitùs oraculum spernendum est, nec à poëtica tamen leuitate pondus conquirendum, ut ostendam, non aliam, inter externa & fortuita, ingenuam magis, homineque dignam uoluptatem esse, quàm quę ex stirpium plantarumque cultu in eundem redundat. Quòd mihi quidem ut euincam facilè fuerit, si beneuolentia uestra, ueluti zephyro blanditer aspirante, uela mentis meę, conatusque promouebitis.

Nam, ut inde ordiar, haud facilè delectationem aliam reperiatis, in quàm ab omni æuo tam cupidè consenserit humanum genus: arcanâ quadam, eademque congenita vi, tam ciuiles; quàm barbaros animos ad hortorum studium suauiter, nec minus efficaciter impellente. Sacras lustretis, ac profanas historias, & liquidè constabit, simul cum orbe nato, natos esse hortos, eorumque sepimentis libenter se clausisse, non illustria tantum capita, atque inter illa philosophos & egregii publici moderatores; sed humile pariter vulgus, & quotquot simpliciores, nec ambitione mala fascinatæ mentes fuere. Quid enim singulari cura non prosequerentur ea, quæ non in cibos tantum; sed etiam ciborum suaue condimentum cedebant. Non recensebo pretiosas Indorum merces, piper, caryophyllos, macem, cinnamomum, sine quibus opiparè vix degitur, aliaque exotica stirpium munera: cum illa ipsa quæ nobis viliora sunt, cepas, & allia, ex omnibus Europæ radicibus, tanquam suauiora gulæ scitamenta, languidoque ventriculo robur conciliantia, Indiarum incolæ seligant, ut auctor est Iosephus à Costa. Mel, quod dulce nectar, & cœleste donum haud vanè cecinit Virgilius, è plantis floribusque delibant sedulæ, operumque suorum studiosæ apiculæ, quotiescunque.

Crura thymo plenæ, pascuntur & arbuta passim,
Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.

Non cedit melli dulcissimus succus, quem arundinibus expressum, olim Indi bibebant. Ex eodem artificiosa condensatione concreto, saccharum paratur hodiernum, quo nihil, tum ad edulia condienda, tum ad corrigendam medicamentorum amaritiem, usu receptius habemus. Addite mannam, qua vix aliud inter aluum lenientia suauius existit. Hæc autem roscidus humor est, ex vapore, subtilibus pinguibusque plantarum exhalationibus permisto, productus, quem per serenas æstatis noctes moderatum frigus condensat. Iam fructuum illam, è stirpibus tam specie, quàm sapore diuersis miram varietatem, nulla satis explicet facundia. Verèque apud Plinium Pomona, plurimum, inquit, homini ex me voluptatis est. Ego succum vini, liquorem olei gigno, ego palmas, & pyra. Tellus omnia

labore

labore quærenda concedit. At ex me parata pleraque, nec cura elaboranda; sed porrigentia sese ultrò, & si pigeat attingere, etiam cadentia. Certavit in his igitur natura ipsa secum, & ambiguum reliquit, plus utilitatis studio mortales sibi devinctos voluerit, an voluptatis.

Iam odores illos, halitusque suavissimi eximiam in flosculis hisce gratiā, quisquis integro narium sensu percipit, eum fateri necessum est, frustra alibi quæri delinificam hanc vim, & nescio quam ab alto infusam ætheriæ substantiæ partem. Non enim animantium membra ulla, non abstrusæ metallorum copiæ, quicquam fragrantiæ illius possident, quam puriori myrrhę, olibano, styraci, ladano, electro, balsami lacrymis, cinnamomo; imò passim obviis rosis, caryophyllis, violis, iasmino, liliis, similibusque naturæ munificentia contulit. Imò tanti æstimati semper fuerunt, suaveolentes plantarum succi, tanquam cœlestem in homine mersamque aurę divinæ particulam exhiberent, ut non nisi Deo placando, & precibus, votisque mortalium, adeoque sacris officiis absumerentur. Hinc receptum usu passim fuit, ut cum Marone loquar,

Verbenas pingues adolere, & mascula thura.

Meritòque reprehendit intemperiem suorum physiologus Romanus, quod acervatim honori cadaverum congererent, quæ Diis per singulas micas dabantur, Neronemque principem tantum odorum concremasse, novissimo Poppaeę suæ die, quantum annuo provento non ferebat Arabia universa. Nec deest huic odoræ suavitati eximius usus, sive bonam Valetudinem, sive adversam spectemus, utpote quæ spiritus hominis recreat, & inspirato purioris conditionis halitu, vitæ flammulam blandè excitat. Atque hæc potissimùm causa est, ut tradit Iustus Lipsius, quod veteres illi sapientes in hortis habitarunt. Eruditi hodiè, doctique viri delectentur hortis, & in iis divina illa pleraque scripta procusa, quæ miramur, quæque nulla temporum series, aut senectus abolebit. Viridi Lyceo tot dissertationes debemus de natura: umbriferæ Academiæ de moribus, & ex hortorum spaciis diffusi uberes illi sapientiæ rivi, quos bibimus, & qui fœcunda diluvie orbem terrarum inundarunt. Ex odorum mistura antiquitas unguentorum compositiones invenit, quarum præcipuis à myrrha, costo, amomo, croco, nardo, amaricoque nomen faciebat, non cute tantum, capillisque delibutis; sed iisdem luxuriæ vitio, in potus etiam additis.

Auget hortensia oblectamenta, colorum quę in floribus dominatur, gratissima oculis spectantium varietas. Enimverò ut cœlum, ait Lipsius, & ęternos illos ignes, nemini aspicere fas est, sine occulto quodam horrore, & religione; non item Florę sacras opes, & hunc inferioris mundi mundum, sine tacita quadam gaudii titillatione, iucundoque sensu. Mirum adeò, non oculis tantum hic pabulum est, dum in caducis foliolis aurum, ebur, sanguinem, flammas, nivemque contuentur; sed etiam menti, quam nulla

res suavius afficit, quàm artificis naturę, vel in uno florum genere colorando solertiam, siue cultum spectaverit partium, sive formam, faciemque, mille modis parem, modisque mille disparem. Pictores longa intentione hebetatam luminum aciem, ad specula quędam, & virores recolligunt: ita fessus gravioribus curis animus reperit in his areolis, pulvillisq; micantium plantarum, quo se recreet, & iterum excitet. Celebratur priscorum Glycera Stephanoplocos, sive coronaria dicta, quę versicolori florum mistura, Pausiam egregium artificem, ad certamen naturę ingeniosè prouocabat. Hodiernum vulgus compositis florum fasciculis, oculorum pariter ac narium uoluptatem accendit, atque à fenestris pensili hortorum imagine, quotidiana suspicientibus rura obiicit. Aliorum maior industria, qui comminutis, concisisque floribus, clarissimorum hominum, tum insignia, tum facinora, sedula Musiui operis imitatione effingere conantur. Nec uerò sensuum tantum oblectamentum in floribus; sed etiam formæ, decorisque studium, ad numerosa ex iisdem experimenta humanum ingenium deduxit. Illinebant herbarum succis faciem barbarorum fœminæ, teste Plinio: Mares olim apud Dacos, & Sarmatas, corpora quoque sua inscripserunt. Britannorum coniuges, nurusque toto corpore glasto quibusdam in sacris oblitæ, colorem Æthiopum imitabantur. Quid referam in coccifera ilice Tyrii conchylii æmula grana, quibus imperatorum paludamenta tingebantur, atque etiamnum procerum indumenta refulgent.

Imò, factum magno gentium omnium consensu, ut ab his quantumvis caducis, vilibusque plantis, summi honoris, & æstimationis immensæ, si non pretia, certè argumenta peterentur. Antiquitùs ex herbis obuiis corona, non nisi Deo dabatur: ob id Homerum cœlo tantum eam, & prælio universo tribuisse, scribit Plinius, viritim, & in certamine nulli. Feruntque primùm omnium Liberum patrem imposuisse capiti. Flosculis herbarum manes venerabantur, animasque defunctorum. Inde Anchises apud Maronem, obvia Marcelli umbra

—— manibus, inquit, date lilia plenis.
Purpureos spargam flores, animamque nepotis,
His tantum accumulem donis ——

Augustus Cæsar, auctore Strabone, cum in Aegypto Alexandri Magni corpus, cedri liquore, myrrha, balsami lacryma, similibusque plantarum succis, à putredinis iniuria præservatum, adeòque ὅλην τοῦ σώματος μορφὴν ἀπαράλλακτον, conspiceret, aurea quidem coronâ; sed & sparsis floribus veneratus fuit. Sumpserunt ex herbis coronam Deorum honori sacrificantes, victimis simul, & aris, templorumque liminibus, festa fronde exornatis. Romulo imperii amplissimi fundatori, ab Acca Laurentia spicea corona pro religiosissimo insigni data. Novissimè, & in sacris certaminibus, Olympiis, Isthmiis, Pythiis, ex oleastro, apio, lauruque usurpata corona fuit.

Inde.

Digitized by Google

Inde natum, ut etiam triumphaturis conferretur; sed in templo mox dedicanda. Corona tamen nulla fuit graminea nobilior, quam exercitus totus imperatori, nō imperator militibus singulis dedit, adeòq; aureis, gemmatisque omnibus dignior. Quod si civicæ honor, uno aliquo humilimo cive servato, præclarus, sacerque habebatur: quid existimari debuit, unius virtute servatus exercitus universus. Dabatur hæc ex viridi gramine, decerpto, indè, ubi aliquis obsessos servasset. Summumque diu victoriæ signum fuit, herbam porrigere victos, hoc est, terra, & ipsa altrice humo cedere.

Atque utcunque hæc omnia non fiat, quæ parvi sanè facienda non sunt. Quod maius esse potest humani ingenii oblectamentum, quàm in partibus plantarum pro arbitratu mutandis, rerum naturæ leges transcendere, eamque non ut dominam imperantem revereri; sed ut famulam, ad nutus heriles se componentem, variis operibus occupare. Prębent exemplum steriles quædam, aut parum fœcundæ stirpes. Hæ enim è macra tellure, in pinguiorem translatæ, proprii cineris vegeto fertilique sale conspersæ, tepentibus aquis crebriùs irrigatæ, grauidæ fiunt, aut numeroso partu saltem mitiores. Ampliorem quisquis desiderat florem, foliorumque luxu spectabiliorem. Is amputato ramorum inutilium onere, in paucos alimenti ubertatem transferet, quæ multis suppeditata, tenuiorem victus pensum exhibebat. Displicet in quibusdam moles, & incrementum partium vastius. Igitur & nutrimentum parciore manu suffundatis, & intra vasorum angustias compingatis radices, valida magnarum stirpium fundamenta iacturas. Quod si vel in usum vestrum, vel delicias maturandas tempestiuè non apparent flores, proventum eorum accelerabitis, quotiescunque insitum plantis calorem pinguibus, acribusque fomentis excitabitis, externas frigoris iniurias ab arcebitis, sedula item irrigatione squalorem prohibebitis. Retardare licet, importunè ad vota cultoris properantem florem, fruticis germinantis transpositione, vel germinum in calyculos extuberantium decussione, & solem, omnia ad exortum inuitantem, abarcendo. Colorum etiam consueta in flosculis ornamenta, quisquis varietatis auidus mutare volet, colorante succo, aut pulvere, terra & radicibus imbutis, aquas insuper ex petito pigmento infectas irrigando, ingenuum naturę vultum fucata pulchritudine ludificabit. Sunt in quibus odor elegantiæ formæ non respondet, manifesto narium oculorumque dissidio. Itaque, vel odorato pulvere medicatâ terrâ, vel suaveolenti aromate radicibus infixo, vel fragrantibus aquis macerato semine, quodque portento simile, fętidis plantis iuxta adsitis, ingratum halitum, iucundiore anima flores commutabunt. Colores autem odoresque tantum? imò temperamentum ipsum, adeòque facultates plantarum, agendique vires, in beneficium humanæ valetudinis in melius convertimus, artificiosa hac cura.

Vincit tamen oblectamenta reliqua, perita plantarum insitio, qua fęcun-

dum germen alienis vitalibus inolescens, non solùm agrestem exuit habitum; sed fructus etiam, cum magnitudine, tum bonitate magis commendatos producit. Et cui non suave sit spectaculum, crescentem in quercu rosam, in olea vitem, in brassicæ caule persicum intueri, atque ut dudum cecinit Poeta Latinus,

Quod steriles platani malos gessere valentes,
Castaneæ fagos, ornusque incanuit albo
Flore pyri, glandemque sues fregere sub ulmis.

Agite ergo, humanissimi auditores, & obviam hanc stirpium plantarumque seriem studiosè cognoscite; quippe quæ non utilitate solùm, qua præcipuè pollet, cultores suos iuvare potest; sed etiam honesta, quam exhibet, voluptate plurimùm recreare.

EX PLANTIS VENENATIS EMOLVMENTVM.

SÆpe animos hominum anceps turbavit iudicium, temerè ac fortuito impetu contextus hic universi coiverit, an provido aliquo rerum parente, & custode. Sæpe, inquit Claudianus,

—— mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu.

Equidem dubitandi causa alia aliis fuit. Illud plurimis rectæ rationis clavum extorsit, quod plantæ hæ, quas summum Deorum munus intelligi Plinius contendit, & ex quibus vel præcipua, vel prima homini alimenta sunt, tot pravis, noxiis, imò lethiferis permistas deprehendamus, ut minima colligendi, maxima verò seligendi secernendique cura nos exerceat. A providentia si hæc procederent, adeoque summo & æterno bono, quidni bona forent singula, & communem ad utilitatem providè directa. Nunc homo per tot noxias herbas frequenti periculo involuitur, abripitur, nobilissimus creatorum, & cujus causa præclaram hanc mundi naturam parasse Deum credimus: dum pars ingenti viscerum incendio vitæ nectar absorbet, pars earum penetrabili frigore flammulam eiusdem extinguit; pars cæco infesta veneno spiritum anhelantis elidit. Neque cavere eas satis potest humana sagacitas, etiam cum cauet. Latet sub lætissimo virore virus: nec foliis solum; sed etiam floribus venustæ plantæ, sæpius sub blando vere suo, hyemem mortiferum occultant: sub amabili specie, crudele toxicum velant. Atque vtinam per Aconis tantum agrum noxia illa Aconita spargerentur, jam abundat omnis regio, interque nitentia culta, ut Marò loquitur,

Infelix folium, & steriles dominantur avenæ.

Mihi verò propositum non est, Auditores, Numinis æterni causam agere, non apud vos, quibus solidæ pietatis, & religionis lux adfulsit clarissima. Hoc mihi benevolentia vestra indulserit, ut ostendam, nec malas esse ex sese, quæ noxiæ homini sunt plantas, nec eidem omninò inutiles.

Nam providentia divina universum hoc administrari, supervacuum est multis ostendere. Ecquis enim adeò contra sensum omnem obbrutuit, contra vocem ipsius naturæ obsurduit, cui ambiguum videatur, hunc tam certum siderum discursum, & inoffensam clarissimorum luminum velocitatem, ab æternæ prouidęque mentis imperio procedere: terrarum ingens

pondus

pondus, sine artificis manu immotum pendere, cœlique circa se properantis fugam spectare; cum ne illa quidem, quæ confusa videntur, & incerta, pluvias dico, nubesque, & elisorum fulminum ictus, & incendia ruptis montium verticibus effusa, tremores labantis soli, & alia quæ tumultuosa rerum pars circa terras movet, quamvis subita sint, absque ratione contingant; sed causas suas habeant, quamvis mira effectuum varietate, certissimas. Nullius rei tam liquida, tam obvia veritas, quàm à Deo esse machinam hanc universi, ab eo seriem hanc causarum naturalium conservari. Hic verò cum non summum solummodò bonum ipse sit; sed bonorum omnium fons, caput, auctor. Origine utique bona fuerint, illa ipsa, quę damnosa nobis interno usu, quæque venenata sunt. A Deo autem tantum abest, ut malum aliquod sit, quantum ut malus ipse sit. Beneficus tantum, & salutaris est, qui lædere æque spernit ac lædi, & cui una summaque potentia est, prodesse. Itaque etiam prisci illi, cum superum illud Numen mente conciperent, rectè à juvando Iouem dixere. Errat quisquis Deum æstuare ira censet, & hæc quæ noxia nobis sunt, tanquam tela spargere, fulminante manu excussa; quoniam ira, vindicta, ultio, humanæ fragilitatis argumenta sunt, & nata ex imbecillitate, cadunt tantum in imbecillos. Optimè Seneca, & verè Christiano sensu. Diis causam benefaciendi esse naturam: falli hominem, si quis putet eos nocere velle, aut posse, nec accipere illas injuriam nec facere. Subjungit idem, primum Deorum cultum esse, eosdem credere, deinde illis majestatem suam reddere, reddere bonitatem, sine qua majestas nulla est. Sciendum illos esse, qui mundo præsident, qui universa veluti sua temperant, qui generis humani tutelam gerunt, curiosos etiam singulorum. Hos verò nec dare mala, nec habere. Vt mihi quidem minus peccasse cum Lucretio videantur antiqui illi, qui numina sua existimabant

Semota à nostris rebus, seiunctaque longè,
Et privata dolore omni, privata periclis,

quàm qui scelerum malorumque auctores somniabant.

Origine itaque bonæ sunt, quæcunque damnum & perniciem homini afferunt plantæ; addo bonas esse etiam fine, qui ab optimo illo rerum parente, non nisi optimus constitui potest. Is verò, quamvis apud Deum certissimus sit; ignotior tamen nobis est, & remotior, quàm ut intellectus humani vestigium firmiter cum premat. Illud confidenter asseverem, quandoquidem ille opifex rerum sapienter omnia condidit, & disposuit; ita condidit, ut singula certo pondere, augmento, numeroque definiret, nec modum eum, generi cuique excedere, aut minuere fas erat, sine inclinatione omnium aut ruina. Igitur quemadmodum in Musico concentu, voces acutæ, graves, longæ, breves, τ διὰ πασῶν, διὰ πέντε, διὰ τεσσάρων, intra communem revocantur concordiam, & harmoniam. Sic in mirabili hoc re-

rum

Digitized by Google

rum systemate, dum humidis arida, gelidis flammea, velocibus pigra, directa obliquis amico fœdere sociavit: dum non temperata solum constituit; sed qualitatum etiam excessu incitata, acria, horrida frigore, calore fervida, ut ex omnigenorum corporũ concursu productum hoc universi monumentum, rerum omnium collecta perfectio, perfectaque collectio foret. Imò κόσμον, idest ornatum suum, & mundum non habebat mundus, sine distincta corporum naturalium varietate, & vicissitudine. Solem illũ pulcherrimum fatemur: sed gratiorem eum facit roriflua nox, & veluti palla tenebrarum abducta terris. Aestatem amœnissimam agnoscimus; eam tamen magis nobis commendat præcedens hyems,

Cærulea glacie concreta atque imbribus atris.

Quæ si quis abesse mundo velit, reuera sensum, gaudiumque intimum abesse volet, sive caloris, siue lucis. Ne in hac ipsa quidem terra, una nos rerum facies delectat; sed plana videre capimur, & montes, valles & rupes, culta & arenas, sylvas & prata: semperque fastidium & satietas comites sunt paritatis. Itaque & in hoc florido plantarum cœtu, non eadem nobis habitus placeat, & vultus; sed meo quoque judicio grata illa, & dulcia, acria distinguant, & amara, nec sine valetudinis, & vitæ discrimine usurpanda, nisi cautius adhibeantur: meritoque inter priscos philosophos Empedocles, rerum naturalium præcipuas potestates φιλίαν τε κ̓ νεῖκος, amicitiam pariter ac discordiam constituerit: ut frustra quis, ne dicam impiè, cœlestem prouidentiam culpet, quod plantas produxerit, quæ robur virium nostrarum soluunt, cum eas uniuersi huius tum perfectio, tum pulchritudo postulauerit. At clarior omnium finis elucescit, si propius singula, & æquius examinemus. Certissimum enim est, plantis homini noxiis, animantia alia suauiter uesci. Sturnos, & Capras cicuta pinguescere scribit Lucretius. Sues hyoscyamo pascuntur, coturnices elleboro, totque in pratis, & montibus degentes bestiæ colchico, ranunculis, similibusque nobis infestis nutriuntur. Horum igitur animantium conseruationi si inuigilare debuit rerum auctor, etiam alimenta suppeditare debuit eorum naturæ conuenientia.

At malignè cum homine, & nouercæ magis, quàm matris affectu egisse obiiciunt naturam, quod herbis damnum & exitium afferentibus, pulchras quibus induuntur personas haud detraxerit, laruas non apposuerit hominem absterrentes; aut loquendi saltem facultatem non indiderit, ut quales essent, eidem expromerent, ut in fabulis olim vouebat Euripides. Pateor habuisse hominem de quo conquereretur, si mentis consiliique inopem produxisset diuinus Conditor. Nunc rationem ipsi comitem dedit, qua nec maius homini, nec melius quicquam concedi potuit. Quid enim aliud ea est, quàm radius primi illius & purissimi ignis, atque ut de Deo loquabantur ipso stoici antiqui, πῦρ τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον, artifex ignis uia

certa

certa progrediens. Ratione itaque præeunte, sensuumque ministerio, sapores plantarum, & odores scrutamur, indices temperamentorum fidelissimos: reconditas item, & sensuum sagacitatem fugientes proprietates, variis cautisque experimentis deprehendimus. Atque hæc quidem per aspera illa, & nocentia salutaribus permista, ad diligentiorem selectionem & cultum magis excitatur. Optimè Seneca, jacet, inquit, sine aduersario virtus. Tunc apparet quantum valeat, polleatque, cum quanta sit, & quid possit, patientia ostendit. Nec de plantarum noxiarum à salutaribus selectione aliter sentiendum, excitari magis ingenium quo plus difficultatum, malorumque obiicitur, vincere item aduersa pleraque, & noxia vertere in humanæ valetudinis emolumentum. Atque ut concedamus plurimas esse ex obuiis herbis insalubres; vix tamen ullæ sunt, quæ summa priscorum diligentia non verterit ad aliquem desideratum usum. Plinius ut modis omnibus utilitatem rerum conditarum afferat, naturam nostri misertam venena instituisse, credendum esse scribit, ne in tædio vitæ, vel dira fames lenta morte consumeret, ne lacerum corpus abrupta dispergerent, ne in aquarum profundo sepultura pabulo fieret: adeòque naturam genuisse cuius facillimo haustu, illibato corpore, nullo labore, sitientibus similes, toto cum sanguine extingueremur. Hæc verò tam incauta Plinii sententia, non patrocinium naturæ parat; sed aliena potius crimina eidem impingit. Nuspiam enim compertum est, eam operum suorum interitum intendere, quibus tam vehemens sui conseruandi, imò & perennandi desiderium indidit. Quantò iustior eiusdem auctoris querela, non naturam, sed hominem inuenisse venena: cauere & fugere satis animantibus esse; quæ licet arbore acuant, limentque dentium suorum ficas, atque ad nocendum sese præparare conspiciantur; nullum tamen eorum tela sua veneno tingere. Hominem, & sagittas ungere, & ferro nocentius aliquid dare. Hominem, & flumina inficere, & rerum naturæ elementa. Ipsum quoque, sine quo spiritum non ducit aërem, in perniciem vertere: hunc solum alieno pugnare veneno, neque abominati spiritus præmium nouisse aliud, quàm odisse omnia.

At recta ratio, adeoque rectum judicium & sensus, non abusum rerum naturalium nobis inculcat; sed usum genuinum. Quemadmodum igitur inter simplicia corpora ex igne, aqua, terra, si quidem rectè indigentiæ nostræ aptentur, maximum homini redundat emolumentum, & versa vice, si prauè, & immodestè adhibeâtur, præsens acquiritur nocumentum, & damnum. Sic etiam res habet in corporibus, quæ ex elementis conflata, composita nuncupamus. Atque inter metalla quidem notissima sunt, Stibium, & Hydrargyrum seu argentum viuum, quorum alterum vim infert naturæ maximam, humoresque cum spiritu, sursum, prorsum, violenter & periculosè compellit: alterum aduersissimum natiuo animantium calo-

ri,

ri, non immeritò Plinio dictum est rerum omnium venenum. Ex utroque tamen, quàm efficacia quàmque salutaria medicamenta, & tantum non panaceas nobis suppeditat salutaris Iatrice! cum legitimo Stibii usu, febres diuturnæ, melancholiæ, maniæ, similesque grauissimi affectus, felicissimè superentur: argento viuo ab impura Venere contracta lues, totque externæ corporis fœditates efficaciter profligantur. Similia de plantis venenatis cogitanda sunt, è quibus ut pauca saltem, eaque notiora attingam, illa quæ (ut cum Ouidio loquar)

—— quia nascuntur dura viuacia cote
Agrestes aconita vocant ——

Plinius venenorum omnium ocyssima scribit, exque spuma Cerberi ipsius nata: comperta sunt antiquis Scorpionum ictibus aduersari: innoxièque homini exhiberi, si inuenerint, quæ in homine perimant: ut mirum sit, exitialia per se venena pugna inter se colluctari, & utrumque in homine deuinci, ut homo supersit. Torpent Scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, & superari se confitentur. Oculorum quoque medicamentis aconitum misceri saluberrimè, prodiderunt maiores, aperta professione, malum quidem nullum esse sine coniugio aliquo boni. Ranunculi, & quotcunque aliis ab igneo feruore, & exulcerandi facultate flammularum nomen impositum est, si contusa rosaceo infundantur oleo, medicamentum præbent, partibus conuulsis, & paralysi torpentibus utilissimum. In malignis, pestilentibusque febribus admotæ flammulæ seu ranunculi, iisdem locis quibus anthraces, aut bubones sese protulerunt, attracto intra vesiculam diro veneno, plurimis salutem attulerunt. Febres quartanas, si carpo manuum ante paroxysmum admoueantur, frequenter sustulerunt. Siccata ranunculi radix puluerem exhibet, qui attracto spiritu raptus intra nares, excitato pituitæ profluuio, capitis grauissimum dolorem, Hemicraniam dictum, imminuit, imò tollit. Vertici capitis admoto ex contusis ranunculis emplastro acres oculorum defluxiones intercipiuntur: eodem emplastro coxarum articulo imposito, vix aliis præsidiis expugnabiles Ischiatici dolores, attractis è profundo acribus excrementis, sublati tandem fuerunt. Vt taceam vires, quas delendis scabris unguibus, stigmatis, & verrucis, iisdem tribuit Dioscorides. Ita Capsicum Indorum, quod feruidissimo semine inflammatis faucibus, breui lethale discrimen accelerat; leui tamen operâ decenter præparatum, & condimentum suppeditat ciborum, piperis vice gratissimum, & medicamentum in frigidis affectibus quàm plurimis certissimum. Nam per os assumpto siccati seminis puluere, anhelandi grauior difficultas, stomachi cruditates, excitata flatibus coercitis intestinorum tormina, renum calculi, tum diuturnæ uteri obstructiones, exoptato successu profligatæ fuerunt. Etiam exterius corpori admota planta, similem cum ranunculis operam præstitit.

Iam contrarium illud venenorum agmen, & cuius non calorem; sed noxium frigus extimescimus. Mandragora, hyoscyamus, solanum, & infamis Socratica morte Cicuta, atque ex papauere siluestri collectum opium, quæ non subleuandis mortalium miseriis commoda attulerunt. Equidem Mandragoræ radicibus vino incoctis iamdudum veteres usi in diuturnis vigiliis, doloribusque mitigandis; conciliando præcipuè somno, quotiescunque aliquid gangræna corruptis membris,

Ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur.

Hyoscyami semine per os exhibito, vix præstantius remedium inuentum fuit, in pertinaci sanguinis, per uterum, è pulmonibus, & naribus profluuio: folia ipsa contusa doloribus partium externarum mitigandis accommodatissima sunt. Pollent iisdem viribus solanum, & Cicuta. Solani radix vim obtinet soporiferam, succus oculorum hebetudinem corrigit: semen vehementer citatis urinis, tum calculosis, tum hydropicis auxilium affert euidentissimum. Cicutæ succus ulcera quæ serpunt, ignesque sacros illitu compescit: idem spissatus, multi in medendo usus est, miscetur que collyriis, quæ doloris leuandi gratia temperantur. Quid Opium tandem, cuius malignum frigus adeò reformidamus? summum profectò medicamentum, ac uerè diuina manus, si ritè præparetur, dextrè item adhibeatur. Somnum commendat Tragoedus, appellatq; laborum domitorem, animi requiem, partem humanæ vitæ nobiliorem; ut pote qui foueat, leniatque fessos, &

Pauidum lethi genus humanum,
Cogat longam discere mortem.

Idem rectius huic præstantissimo remedio tribuamus, quod verum legitimumque Nepenthes est, in quo oblivio curarum & dolorum: quod sæpe fugientem cum humoribus spiritum reuocat, sæpe fato ipsi morā aliquam blandè nectit. Addo vix superesse ex perniciosis plantis, cuius antidotum experientia non detexerit, cœlesti utique beneficio, quamuis humani operis inuentio sit. Nostrum fuerit, humanissimi Auditores, in hac amœna plantarum variaque serie, potentiam Numinis & bonitatem gratis animis agnoscere, quæ salutaria sunt, valetudini conseruandæ impendere: quæ noxia prudenter seligere, atque in usum etiam si non internum, saltem externum, afflictæ sanitatis vindicare.

DE

DE NATVRÆ PROVIDENTIA in conservandis plantis.

QVod antiquitùs in Deorum operibus carpendis ausus fuit Momus, idem hac tempestate conantur iniqui rerum naturæ censores, qui cùm alia nobis obvia, tum præcipuè plantas, utilia eiusdem, atque amœna pariter munera, tam abiectas censent, ut pro levi, imò vili ipsis sit, quicquid servandis illis excolendisq; laboris, & curæ impenditur. Quid enim plantis magis caducum, inquiunt, & ab æternorũ consortio magis remotum? quas non singulas tantum perire natura voluit; sed tollere etiam, atque ipsarum abolere species. Vbi enim Latace, desideratissima omnium planta? quam Plinius scribit Persarum imperatores nationum exterarum legatis dedisse, ut quocunque venissent, rerum desideratum copia perfruerentur. Vbi Aethiopis herba, veteribus expetita, quæ in aquas coniecta, amnes & stagna siccabat, soloque contactu ruptis portarum claustris, aditum homini ad abdita cuncta patefaciebat. Baharas à Iosepho auctore grauissimo scriptis prodita planta, vix nomen amplius, famamque retinet, quæ per nocturnas tenebras lumine corusca proprio, manibus tamen insectantium se veloci motu subtrahebat, maris tempestates sedabat, & possessorem suum ad humanæ felicitatis culmen prouehebat. Balsamum uni terrarum Palæstinæ concessum, & ipsum mortalium commodis ademptum est, nobilissima stirpium, & lacrymæ suæ virtute pretioque nulli secunda. Sæviisse in eam Iudæos tanquam in vitam suam, refert Plinius, contra defendentibus Romanis, diuque dimicatum pro frutice fuisse: hodie ambitiosè in Hierichuntis valle quæritur, nec invenitur. Atque ut penitiùs nobis persuadeant, deleri posse fragilium plantarum species, ipsum obiiciunt uniuersi huius contextum, quem periturum totum afferunt, quia minuitur, & perire videtur per partes. Terram nos intueri iubent, quam immobilem, & quod vi sua stet Vestam appellarunt veteres, illic spiritu intra penetralia coercito concuti, & intremiscere, alibi subitã maris inundatione minui, aut absorberi. Nec particulas tantum in hanc labem trahi terrarum; sed magnas pariter insulas cum oppidis, & viris. Oceanum, ingentem & arcanam mundi partem, non habere quo consistat, quotiescunque

Incubuere mari, totumque à sedibus imis
Vna Eurusquè, Notusquè ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus.

Atque ut ea non sint; vacillare tamen videri quotidiè, dum aquarum accessu, & recessu, nunc lambit aut abradit littora, nunc eadem deserit; vereq;

dixiſſe Ariſtotelem, οὐδὲ τὸν τάναϊν, οὐδὲ τὸν Νεῖλον ἀεὶ ῥεῖν, neque Tanain perpetuò fluxiſſe, neque Nilum. Aërem terris finitimum mutari indies, & in ventos abire, denſari nubilo, diſſipari iterum frangique turbinibus, & fulminum ictu. Nec perſuaderi ſibi patiuntur à philoſopho, cœlum illud extra mutationis & ſenectutis diſcrimen poſitum. Sol enim, inquiunt, ſiderum princeps, non rarò deficit, laborat, tabeſcitque Luna, amicum tenebrarum, quantumvis debile remedium. Stellas ipſas cadere, & labi, utcunque id excuſare, & velare conetur mentis humanæ coniectura. Sidera hoc ſeculo exorta eſſe, quorum incrementum, & decrementum peritiſſimis viris clarè obſervatum, docuiſſe mortales, in cœlo quoque oriri aliquid poſſe, atque aboriri. Quæ omnia eò tendunt, ut obtineant, cum interitum mutationemque non effugiant eximia illa corpora, & ſenſu quidem hominis æterna; quanto in hoc diſpendio magis verſatur caducum illud herbularum genus, nulla ſpecie, nulloque ordine ſatis firmum. Hanc tamen ſententiam ſi a vero alienam, ſi præclaris ingeniis indignam paucis oſtendero, humanitati veſtræ, & beneuolæ attentioni (Auditores) acceptum referam.

Atque ut indè exordiar, perire ſyſtema hoc rerum, minuique per partes, rectæ rationi abſurdum, & fide ſenſuum penitùs deſtitutum eſt. Nam ſi quid horum unquam certò contigiſſet, aut principiorum vitio factum, aut ἀδυναμία ſive impotentia cauſæ, hæc omnia conſervantis. Non vitio principii ex quo, & per quod mundus & varietas hæc partium eius exſurgit. Materia enim veluti non generatur; ita non corrumpitur, commune corporum naturalium ſubiectum, expers contrarietatis, adeòque propria conditione mutationibus haud obnoxia. Forma perfectio eſt materiæ, & ab ea tanquam bonum & divinum quid expetita, ſi nobilis hoſpitii incola fuerit, perſeverat: ſi pro domicilio carcerem nacta, ſolutis quibus impeditur vinculis, in libertatem ſuam ſe vindicat, alia locum eius viceſque ſubeunte. Boëtius

—— genitum nil emoritur, inquit,
Sed tranſpoſitum ultro, citroque,
Formam priorem alterat.

Non patitur quicquam cauſæ efficientis defectu mundus, utpote qui non fortuitum ac tumultuarium opus; ſed ſupremum illum cuſtodem omnium, atque auctorem Deum habet, quem piè Ariſtoteles τὸ πρῶτον κινοῦν, ἕν, ἀΐδιον, ἀκίνητον, πάσης τῆς ἐκτὸς μεταβολῆς, καὶ ἁπλῶς, καὶ κατὰ συμβεβηκός: primũ movens, unicum, æternum, immobile, penitùs immutabile. Quod ſine principio principium, abſque fine finis, cui præteritum non abit, haud ſubit futurum: cuius velle potentia, cui opus voluntas. Ab eo itaque ſi rebus humanis, τὸ εἶναί τε καὶ ζῆν, & eſſe, & vivere, neminem arbitror in tam ſpiſſa caligine verſari, qui non clarè perſpiciat, ſub tam provida mente, ſub tam be-

nigno

nigno vigilique conditore, ornatum hunc rerum incolumem ſtare poſſe, & quam diu viſum ipſi fuerit perennare. Optimè libri de mundo aureus ſcriptor, Phidiam refert ſtatuarium, Minervę clypeo imaginem ſuam expreſſiſſe, latente quidem oculo artificio; ſolertia tamen tanta, ut eximere & delere eam nemo poſſet, niſi totum penitùs ſimulacrum diſſolueret. Ita parentem illum rerum, indidiſſe ſingulis indelebilem ſui characterem, συνέχοντα τὴν τῶν ὅλων ἁρμονίαν τε καὶ σωτηρίαν, complexum univerſorum concentum pariter ac ſalutem. Non delaſſat eum, & diſtinet tantæ molis aut magnitudo, aut ambitus: ἄπονος γὰρ οὕτως κινεῖ ſine labore enim ullo, & fatigatione ſic movet, inquit philoſophus. Spargit æterna illa lux quaqua verſum ſuos radios, & uno eodemque ictu ſinus omnes & abyſſos penetrat, cœli, terræ, maris. Nec præeſt ſolùm cunctis à ſe conditis; ſed intereſt, imò ineſt. Iam cœlum, divinæ gloriæ templum dicam; an theatrum, quid ni verè ille Sapientiæ humanæ promus, ἀγήρατον, ἀναλλοίωτον, καὶ ἀπαθὲς, ſenectutis, mutationis, & paſſionis expers pronunciaverit? Hoc veluti generatum non eſt; ita corruptionis diſcrimen haud incurrit: cui ſicut nihil unquam partium acceſſit; ita temporum decurſu nihil deceſſit. Quod illo denique motu citatur, qui terminorum oppoſitione carens, duravit ab omni ævo inconcuſſus, & ſi Deo libertimo motori placitum eſt, durabit in omne æuum.

Deficit, fateor, Sol, non ſibi tamen, non cęlo; ſed nobis, quos radiorum, & ætheriæ lucis interceptio, horrore protinus ac tenebris involuit. Laborare videtur Luna, & tabeſcere; ſed homini tantum, qui ſalutari eiuſdem influxu privatus, ſeriò laborat, & contabeſcit. Cadunt ſub cęlo, & labuntur, non ſtellæ, quibus & locus ſuus, & magnitudo ſalva ſemper exiſtit; ſed diffuſi per aerem pingues halitus, mutuati luminis ſplendore ſtellas æmulantes. Obſervarunt aſtronomi rara quædam mundi ſpectacula, ſiderumque novorum incrementa, & decrementa; non tamen aſpectus è diſtantiſſimo, vel ortus, vel interitus ullum præbet argumentum. Non magis quàm navigia, quæ portum ex alto accedentia paulatim maiora conſpicimus; decedentia verò minora, quantumvis nihil vel addatur adventu, vel diſceſſu ſubtrahatur. Furor eſt, in anguſtum compellere cęleſtia, & limitem ponere ſideribus quorum ſemitas nunquam preſſimus. Aërem illum quod nubes cogunt, venti reciproci aperiunt, nimbi vehementes rumpunt, grandines præcipites verberant; id verò nullo cum detrimento eius coniunctum eſt, cui ſimplicitas, ſerenitaſque ſua reddi non poteſt, niſi heterogeneis quibus oneratur, fortiter ſubindè excuſſis, & deiectis depuretur. Agitant Oceanum præliantes venti, & ab ipſo ſubuertunt fundo ualidæ procellæ, nullo tamen illius uel minimo damno. Quin potius motu iſto reciprocante quo littora ſua lambit, incolumitatem partium tuetur, quam torpida quies ipſi denegatura. Concutit terram coercitus occultis anfractibus ſpiritus, & ſæpè conuellit: nec mirum tamen ullum eſt, pondera fulcimentis languidis

innixa

innixa uibrare, ferrique deorsum, & loca specubus magnis concaua, luxatis fornicibus derepente concidere, quoniam naturali motu sic ducuntur. Ab sorpsit alibi insulas mare, alibi rursum euomuit. Eademque necessitas, quę ut cecinit Virgilius

—— Italia Siculum latus abscidit,

Pharum continenti Aegypti adiunxit. Quæ cursum hic perennibus fluuiis interceperunt causæ, alibi aperuere iterum, uiamque strauere. Constat itaque mundo & præcipuis eius partibus inuiolata iuuentus: constat etiam caducis his, & mollibus plantis specierum suarum integritas, quicquid minetur

—— aut innumerabilis
Annorum series, aut fuga temporis.

Verissimè philosophus, δεῖ ἐν τοῖς φύσει τὸ βέλτιον ὑπάρχειν μᾶλλον, oportet, inquit, in naturalibus id quod melius est, magis existere. Præstabilius autem sit esse, quàm non esse, & semper esse, quàm aliquando: cùm prius horum assequi natura nequeat in iis, quorum perfectio corporis ὁμοιομερίαν, siue simplicitatem excludebat, si spectentur singula; consequitur tamen, obtinetque perennitate specierum. Modum ipsum disertè ac diuinè expressit Aristoteles, quem pauca uulgus arbitratur agnouisse de rebus diuinis, συνεπλήρωσε τὸ ὅλον ὁ θεός, ἐντελεχῆ ποιήσας τὴν γένεσιν, Impleuit, inquit, uniuersum Deus, perpetuam, continuamue efficiens generationem. Cecinit eadem, utcunque pluribus Poeta uetus,

Ipsa venas, inquit, atque mentem permeante spiritu,
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Perque cœlum, perque terras, perque pontum subditum,
Peruium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, iussitque mundum nosse nascendi vias.

Quid igitur est, quod desit plantis? quo minus insita generandi facultate species suas familiasque propagent. Circumagitur etiamnum irrequieto ambitu cœlum. Fertur intra suos tropicos Sol, temporum uices, annumque semper renascentem ex usu uegetabilium temperans. Excipit ea gremio suo tellus, non hodiè minus, quam olim benigna, mitis, indulgens, & indigentiæ mortalium semper ancilla. Generat adhuc coacta, ait Plinius, quę sponte fundit, tot sapores, odores, succos, optimaque fide ab agricolis creditum sibi fœnus soluit. Nec deficiunt iisdem educandis tempestiui imbres,

Aurarumque leues animæ, tepidique vapores.

Atque ut certius cognoscatis, nihil a mille aliquot annis stirpium indoli, & uigori quicquam decessisse, exhibent eundem temperamenti modum, easdemque agendi uires, siue secundæ Valetudini mortalium conseruandæ, siue aduersæ redintegrandæ operam aliquam conferant.

Et de remotis tantum loquor plantarum causis: cum in proximis singularum

Digitized by Google

larum specierum elementis perpetuandis, incredibile sit, quantum cœlestis Prouidentia se diffundat! Neque enim ut in animantibus fieri præstabat, semini tantum producto uim illam genitabilem includere uoluit; sed per uarias stirpium partes dispergere. Sunt igitur quæ toto caudice, & materie solidiore facilè sobolem extrudant. Hederam uideatis, & reptantia gramina, quæque florem suum in nodum colligit uerbenam, quamuis attingere tantum altricem terram obseruentur, per caules suos hinc inde porrectis radicibus, cœtum suum augere. Magna pars, a radicibus ipsis, & circum radices stolonem proferunt, stirpium nouellarum principia, quæque sponte ad iustam parentum magnitudinem excrescunt. Quarundam radices annascentibus denuò radiculis multiplicantur, totidemque fœtibus distinguuntur, quot nodulis, ac ueluti spicis extuberant. Ita Narcissorum, Hyacinthorum, similiumque formosa progenies, è modico cœtu, non magno temporis interuallo in centurias, & myriades abit. Non paucis anni uernantis munificentia gemmulæ adnascuntur, nouarum stirpium exilia quidem, attamen certa, generique seruando sufficientia fundamenta. Sunt quibus in spem sobolis extremi proficiunt rami,

—— summumque putator,
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.

In Opuntiis siue ficubus indicis, etiam folium decerptum, solo, solique commissum, satis ad excitandam plantam facit, ut taceam, a Theophrasto proditum esse, fœcundis aliquot lacrymis genitabilis humidi ubertate fluentibus, plantas nonnullas ortum suum debere. Nec suspicienda tamen magis hæc in plantis nascendi varietas, quàm robur ipsum generatricis, & aduersus temporis & fortuitorum iniurias constantia. Oleæ dudum exsiccatæ lignum radicem trusisse nouam à vetustis scriptoribus notatum accipimus. Vt iam portento simile non sit, quod fide digni retulerunt auctores, clauam Herculis quæ ex oleastro fuit, sobolem protulisse. Romuli hastam, quæ ex orno mascula erat deprompta, actis iterum radicibus germen excitasse, scripsit in Romuli vita Plutarchus, ut Ouidio accinente, non iam ficcum esset telum,

—— sed lenti viminis arbor,
Non expectatas daret admirantibus umbras,

Aristoteles ipse lectum ligneum terra defossum, germinare potuisse, non abnuit: & quidni potuerit, quam diu perseuerantem in lenta materie genitalem humorem, insitumque humori calorem & naturam, externa vis penitùs haud excusserat.

Imò corruptas penitùs sensuque nostro planè destructas plantas, non destituere protinus seminalem vim, sæpè docuit illarum inopinata regerminatio. Sonchum præ reliquis herbis familiare suibus alimentum, ex eorum excrementis per campos sparsis, iterum nasci agricolis innotuit. Neque aliud

aliud opinor est, quod vegetabilis naturæ perseuerantiam magis asserat, quàm artificium virorum praxi Hermetica celebrium, quo dissoluta rosarum compage, combustisque cum stirpe ramis, dum elicitum spiritum, & è cineribus collectum salem, humido terreoque elemento peritè iungunt, non sine spectantium plausu, eiusdem naturæ ac speciei rosas, veluti ex Orco in lucem reuocauerunt.

—— caret Phœnice secunda
Mundus, & haud ullum fouit Cunina renatum,

inquit doctissimus satyricus. In animantia id quidem, & hominem conueniat; non conuenit in plantas, quibus veluti multiplicem nascendi viam sternere voluit cœlestis indulgentia; sic internum generationis principium, actiuum, atque ut cum Aristotele loquar κυριωτέραν αἰτίαν, causam principem, arctioribus vinculis subiecto siue materiæ alligare placuit.

Iam semina ipsa plantarum, quamuis rudia vulgo videantur, & contempta naturæ opera: propius tamen & æquis ponderibus examinata, maxima sunt, atque optima eiusdem opificia, quæque Theophrasto censore, ab eadem nisi viribus omnibus confirmata, produci nequeant. Continent enim semina quæ maturitatem adepta, non tantum quæ ad plantæ nouellę constitutionem necessaria sunt; sed etiam eiusdem constitutæ conseruationem. Atque hæc ea sunt, quæ Aristoteles κυήματα, conceptus nominat, quales in animantium serie, edita volucribus oua. Igitur ut in illis, sic in plantarum seminibus plantę nouę systema & fundamentum adest, adeoq; pars princeps, Dioscoridi τὸ ἐγκάρδιον dicta, id quod cordis rationem obtinet, tum in ea facultas ipsa vegetabilis, non jam potentiâ, sed κατ' ἐνέργειαν siue actu præsens. Imò nata ante in fœcundo semine plantula est, quàm conspicimus natam, falsòque terræ partum existimamus, qui seminis, cum illa nutricis potius, & obstetricis, quàm nomen maternæ venerationis hic mereatur. Produxit autem iuxta cum nouelli fœtus rudimento, similem eidem humiditatem, siue carnis eam, siue pulpæ nomine in seminibus capiamus. Aristoteles τὸ πρῶτον γαλακτῶδες, primum lacteum vocat, & disertiùs Theophrastus τροφὴν τῇ ἀρχῇ συναπότικτον, nutrimentum principio congenitum, cuius beneficio conceptum suum sustentat. Idque adeò copiosum floriferis quibusdam bulbis est, ut extra terram non fouere tantum embryonem suum queant; sed educare etiam, foliisque, & flosculis ornare: sicut in scylla, similibusque vulgo conspicuum est. Vix credibile, scio, videri minutissima tot stirpium semina, & oculorum aciem exilitate sua fugientia, plantulam continere, & necessarium eidem tuendæ nutrimentum. Cogitandum hic tamen cum Plinio, non minus hæc consideratione digna esse, quàm turrigeros Elephantium humeros, taurorum valida colla, & truces in sublime iactus, tigrium rapinas leonumque iubas, cum natura nusquam magis quàm in minimis tota sit. Vt inclusa seminibus

plantarum

Digitized by Google

plantarum principia, ab iniuriis fortuitorum defenderet, spectabili rursum artificio, tot velamentorum finibus omnia circumdedit. E quibus nonnulla mollia esse placuit, & membranæ cuticulæque leni ambitu mitia: solidiora quædam, & lignea duritiæ rigentia. Quid spinæ porrò & horridum aculeorum agmen? quod non paucis seminum additum obseruamus inuolucris. Non aliud hercules, quàm externum seruandis iisdem præsidium, quibus vel animantium auiditas, vel hominis procacitas, & negligentia damnum inferre poterat. Adiecit natura quibusdam humani vultus effigiem, canum, leonum, & serpentium ora: thecas aliorum, & capsulas varie contorsit, flexus cochlearum, & labyrinthi gyros imitata. Non aliam arbitror ob causam, quàm ut impedimenta quædam, & remoras obiiceret, quibus vim inferre parantes occuparet. Instruxit quædam floccis, & laneis papporum veluti plumis, ut tunc maximè de seminum tutela solicitam eam existimemus, cum id minimè videtur, cum alas iis addit, quibus ex oculis nostris facessant, & ut cum Marone loquar,

—— *volitent ludibria ventis.*

Vtique perdurationem & incolumitatem seminum insignem, in plurimis plantarum dudum peritissimi cultores notarunt; iis præcipuè quorum operimenta validiora, insitumque fœtuli alimentum solidum magis, stipatumque deprehenditur. Nec tamen etiam in languidioribus stirpium seminibus, per externas iniurias facilè expugnabilis viuacitas. Laserpitium spontaneo ortu natum referunt auctores Græciæ clarissimi, imbre piceo repente madefacta tellure: eamq; vim per quatuor mille Africæ stadia valuisse confirmat Plinius. Ita pluuiis & aquarum inundationibus siluas, ubi prius non erant, surrexisse, Theophrasto credimus. Nec dubium est, utrumque contigisse, quod corpuscula seminalia, vento imbribusque abrepta, quia insitam facultatem haud perdiderunt, alieno quidem; sed benè præparato in solo feliciter hospitari potuisse.

Degunt in saxis scopulisque marinis androsace, & coralliorum ingens varietas. Viuunt in murorum compage, turriumque altissimarum minis helxine, cymbularia, hederæ, ficus; ut iure, & veluti excitatus Seneca scribat, consideremus, quàm ingentem vim per occultum agant paruula admodùm semina: & quorum exilitas in commissura lapidum vix locum obtineat, in tantum conualescunt, ut ingentia saxa distrahant, & monumenta dissoluant. Nascuntur sub aquis plantæ, non temperamenti solùm frigore aquæ similes; sed etiam calidæ, ut sium, hydropiper, sisymbrium, dracontium. Florent summo hyemis rigore ellebori nigri, & sub montium altissimorum niuibus incolumes persistit, cistorum, ledorum, similiumque fruticosarum stirpium ingens varietas. Mirati veteres, in fronte cerui natam hederam, auctore Theophrasto. Pauculi anni sunt cum ex lapide defixa, & relicta in humano corpore spina, longo tempore germina

O pro-

proferret, afferente rem, & scriptis vulgante Fortunio Liceto Philosopho clarissimo.

Confirmat hunc vegetum in plantis vigorem, quod singulari naturarum propensione inuicem suscipiant, & iungant, alienosque fœtus non secus educent ac suos. Indè enim eximium emanat insitionum artificium, quo non tantum quę generis, ac speciei communione sibi deuincta sunt, coalescunt; sed etiam utraque ratione diuersa. Non aspernatur generis discrepantiam vitis in iuglandem arborem suscepta, rosa in quercum, in ficum ruta, quodque ętas hęc primùm agnouit, persicus in brassicam. Vitalium item munerum participationi non obstare specierum dissimilitudinem ostendit pyri in malum, vitis in oleam, Iasmini in rosam, brassicæ in rapum adoptatio. Quid igitur hęsitemus, Auditores, an seruare natura stirpium queat species? quarum principia tanta solicitudine tuetur, quarum generationem, tot mediis incitare voluit.

At inquiunt, si species aliquot plantarum perditæ non sunt, quid est, quod hoc seculo Æthiopidem herbam non reperimus? quæ tactu clausa omnia aperiat quæ stagna, amnesque siccet: quod Achæmenide caremus? quæ in aciem hostium coniecta trepidare agmina faciat, & vertere terga: quod Latace destituimur? quæ rerum omnium copia nos bearet, & similibus aliis? Ego veteribus tantum non tribuo, ut omnia ipsis vel dicta vel scripta simplicissimæ Veritatis ad normam exacta mihi persuadeam, & herbas illas vel fuisse unquam credam, vel si fuere, viribus tam portentosis præditas fuisse. Ridet has, nec immeritò, Plinius, & tanquam stultæ opinionis, Magicæque vanitatis ludicra proscribit. Vbi ista fuere, inquit, cum Cimbri, Teutonesque terribili Marte ulularent: cum Lucullus tot reges Magorum paucis legionibus sterneret? Cur Romani duces, primam semper in bellis commeatuum habuere curam? Cæsarisque miles ad Pharsaliam famen sensit, si abundantia omnis unius herbæ felicitate potuit contingere? Nonne satius fuit Aemilianum Scipionem Chartaginis portas herba patefacere, quàm machinis per tot annos claustra quatere. Causam autem harum traditionum peritè subiungit idem rerum naturæ scriptor, & mirum ait esset, huc provectam antiquorum credulitatem, saluberrimis initiis ortam, si modum humana ingenia novissent. Nunc omni in re, ea animorum conditio est, ut à necessariis orta primùm, cuncta pervenerint ad nimium. Galenus, inter veteres rei herbariæ doctus pariter atque æquus arbiter, Andræam mendacii arguit. Præcipuè Pamphilum, quem scriptum de stirpibus tractatum, nugacibus transformationibus, incantamentis, anilibusque fabulis implevisse refert: præstigiatorem fuisse, & cui unicum hoc studium erat, ut portentosa scribendo vulgus imperitum in sui admirationem converteret. Neque aliam existimo causam, quod Rufus Ephesius, Heraclides Tarentinus, Cratęvas, aliique nobilissimi auctores, prodigia illa

her-

herbarum silentio præterierint: neque Aethiopidi aliud attribuat Dioscorides, quàm quibus pectoris morbis auxilium afferat, quodque Ischii dolorem mitiget.

De Balsamo tamen perdito quod afferunt, maiore fide, rationumque momentis ostendere conantur. Nam cum in Palæstina duobus tantum regiis in hortis, magno studio excoleretur, neque ullibi sylvestris extaret plãta, regione tota ab Aelio Adriano pessimis exemplis devastata, & incursu Persarum, Turcarumque iterum maximis cladibus attrita, iuxta cum hortis plantas pariter Balsami deletas fuisse necessarium arbitrantur. Contigisse idem Aegypto, cum Tomumbeium ultimum huius provinciæ regem Selim imperator Turcarum insigni facinore tolleret. Confirmarunt hæc eadem, inter viros scriptis celebriores, Hieronymus Çardanus, ab Augerio regis Hispaniarum legato sic persuasus: tum Nicolaus Manardes, mercium Indicarum cognitione clarus. At neque hæc tanti roboris sunt, ut balsamicę plantæ speciem è rerum natura sublatam evincant. Nam quis rei herbariæ optime peritus, vallem Palæstinę, cuius longitudo triginta, latitudo quindecim milliaribus terminatur, datâ huic rei singulari opera, sic pervestigauit, ut nullam in eo Balsami stirpem superstitem certò constitutum habuerit. Atque ut largiamur hoc publicæ famę, deesse nunc Palæstinæ tam nobile germen; minimè tamen concedemus, eandem fuisse patriam Balsami tellurem. Cum enim auctore Theophrasto, Sylvestrem illius plantam nullam aluerit; sed duobus tantum, ut dixi, regiis paradisis, singulari cura, & assiduis irrigationibus educaverit, manifestum evadit, non indigenam, sed peregrinam stirpem fuisse, cui servandæ tantum laboris studiique impendendum erat. Expressit autem natalem Balsami terram Iosephus, antiquitatum Iudaicarum scriptor diligentissimus, cum Balsamum Salomoni, sapientissimo dynastę á Regina Sabæorum dono datum commemoret. Erant autem Sabæi inter Arabię felicis populos, cum auri metallis, tum odorata syluarum fertilitate ditissimi. Nacta itaque Palæstina tam eximiam plantam ex Arabia, in cuius non maritimis tantum, ut à Strabone proditum est, sed etiam mediterraneis locis, & circa Badruniam oppidum, in montibus collibusque feliciter surgit. Translatum è Palæstina Balsamum in Aegyptum creditur Cleopatrę libidine. Seculis deinde sequentibus per Califfam, & proreges, quotiescunq; in horto Matarię custodũ negligentia pessum iuit, ex Arabia propinqua frequenter repetitũ fuisse, cum incolis abundè notum est, tum Illustrissimis viris cognitum, qui pro Serenissima Republica Veneta consulari munere in Aegypto perfuncti, & quotquot subditorum eius iam à tot annis Cahirum inhabitarunt. Apud quos & mihi degenti, odorati balsami fructus, & ramuli, fragrantesque eximia suavitate lacrymę multoties conspectę. Has verò genuinum illud antiquorum Opobalsamum esse, tam plantę genetricis habitus, quàm liquoris sub-

ftantia, qualitates, & facultates penitiſſimè convincunt. Cardano dudum ſe oppoſuit Iulius Cæſar Scaliger, Manardi Carolus Cluſius, ille ingenio atque eruditione princeps; hic in ſtirpium rariorum cognitione ſummus. Senſerunt idem mecum Petrus Bellonius, Andræas Ceſalpinus, Honorius Bellus, Ioannes Coſtæus, atque ex anteceſſoribus meis, Melchior Guilandinus, Iac. Antonius Cortuſius, Proſper Alpinus, Adrianus Spigelius, Ioannes Preuotius, viri ad famam, & nominis immortalitatem nati. Mittamus igitur, humaniſſimi Auditores, de perditis plantarum ſpeciebus, vanam pariter atque ingratam opinionem, & perennare eas cœleſti beneficio cum mundo arbitremur, quàm diu perennat mundus, quarum ad bonæ Valetudinis emolumentum, ea nobis varietas diuinitùs ſuppetit, ut non tam quærendi, quàm ſeligendi difficultate laboremus.

Aφ1 155991

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

L.T4j.

XXVIII
D-40

Digitized by Google